

T.C.

İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Güzel Sanatlar Fakültesi/Grafik Tasarımı Yüksek Lisans

TÜRKİYE'DE GAZETE SAYFA TASARIMININ
80'Lİ YILLARDAKİ TEKNOLOJİK DÖNÜŞÜMÜ VE
CAFER YARKENT'İN BU SÜREÇTEKİ ROLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İlyas Bülent ÇELİK
115110131

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Selahattin GANİZ

İstanbul, 2013

T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Güzel Sanatlar Fakültesi/Grafik Tasarımı Yüksek Lisans

**TÜRKİYE'DE GAZETE SAYFA TASARIMININ
80'Lİ YILLARDAKİ TEKNOLOJİK DÖNÜŞÜMÜ VE
CAFER YARKENT'İN BU SÜREÇTEKİ ROLÜ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan: İlyas Bülent ÇELİK

T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

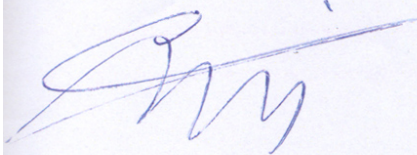
26.09.2013

Enstitümüz **Grafik Tasarımı** Anasanat dalı yüksek lisans öğrencilerinden **115110131** numaralı **İlyas Bülent Çelik** "İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim - Öğretim ve Sınav Yönetmeliği"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "**Türkiye'de Gazete Sayfa Tasarımının 80'li Yıllardaki Teknolojik Dönüşümü ve Cafer Yarkent'in Bu Süreçteki Rolü**" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun **02.09.2013** tarih ve **2013/10** sayılı toplantısında seçilen ve Sefaköy Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin 48. maddesi gereğince (**45**) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında ~~oyçokluğu/oybirliği~~ ile ~~Kabul/Red veya Düzeltme~~ kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

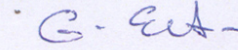
DANIŞMAN

Prof. Dr. Selahattin GANİZ

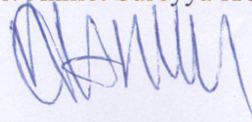
ÜYE

Prof. Güler ERTAN

ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Ahmet Süreyya KOÇTÜRK

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum;

“TÜRKİYE’DE GAZETE SAYFA TASARIMININ 80’Lİ YILLARDAKİ TEKNOLOJİK DÖNÜŞÜMÜ VE CAFER YARKENT’İN BU SÜREÇTEKİ ROLÜ” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmanın içinde kullandıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

15.08.2013

İlyas Bülent ÇELİK

ONAY

Tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim sadece İstanbul Arel yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Tezimin 1 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

15.08.2013

İlyas Bülent ÇELİK

ÖZET

TÜRKİYE’DE GAZETE SAYFA TASARIMININ 80’Lİ YILLARDAKİ TEKNOLOJİK DÖNÜŞÜMÜ VE CAFER YARKENT’İN BU SÜREÇTEKİ ROLÜ

İlyas Bülent ÇELİK

Yüksek Lisans Tezi, Grafik Tasarımı Ana Sanat Dalı

Danışman: Prof. Dr. Selahattin GANİZ

Ağustos, 2013 - 82 sayfa

Bu çalışma, ‘basılı gazetelerin’ 1980-2000 yılları arasında yaşadığı ‘Bilgisayarlı Tasarıma’ geçiş sürecini ve bu sürecin ‘Gazete Tasarımı’ nı nasıl etkilediğini araştırıyor.

Gazetelerin ‘Bilgisayarlı Tasarıma Geçişleri’ basın sektöründe devrim niteliğinde bir dönüşümdür.

Bu dönüşümü dünyanın pek çok yerinde pek çok gazete senkronik olarak yaşamıştır.

Geçişin sonunda durum, yazı işleri çalışanlarının masalarının üzerine birer bilgisayar konulmasından ibaret değildir.

Bilgisayarlı Tasarıma geçiş; gazetecilerin haber kaynağından aldıkları haberi ve fotoğrafı merkeze geçme şeklini, haberin editöre gelişini, haberin sayfalardaki yerini almasını, fotoğraf ve görsellerin yerleşimini, sayfanın tasarımını, sayfanın filme, montaja, kalıba, baskıya gönderilişini, kalıbın yurtiçi ve yurtdışındaki diğer matbaalara gönderilmesini baştan aşağı değiştirmiştir.

Bu değişim, bunu uygulayan gazetecinin formatında, iş yapış ve yaşam biçiminde de önemli farklılaşmalara sebep olmuştur.

Çalışmanın başlığında ismi geçen Cafer YARKENT, ‘çekirdek ekibi’ ile Türkiye’de bu değişimin startını veren ve yöneticiliğini yapan kişidir. Yakın tarihte gerçekleşmesi nedeniyle süreci yaşayanların ne mutlu ki çoğu hayattadır. Onların bilgilerine danışma ihtiyacı duyulanları ve ulaşılabilenleri ile görüşülmüş, bilgi ve deneyimlerine başvurularak bunlar kayda geçirilmiştir.

Ancak sürecin en önemli aktörü olan Cafer YARKENT’in bilgi, belge ve deneyimleri çalışmanın ana eksenine oturtulmuştur.

Anahtar kelimeler: Gazete Tasarımı, Bilgisayarlı Tasarıma Geçiş, Cafer Yarkent

ABSTRACT

THE TECHNOLOGICAL TRANSFORM OF PAGE DESIGN OF NEWSPAPER ON 80S AND ROLE OF CAFER YARKENT IN THIS PROCESS

İlyas Bülent ÇELİK

Master Thesis, The Main Branch of the Art of Graphic Design

Supervisor: Prof. Dr. Selahattin GANİZ

Agu, 2013 - 82 pages

This study is substantially researching about how affected to newspaper design while on the process of computerized design experienced the intensive between the years 1980-2000.

It is a revolutionary transformation for journalism industry to turn to computerized designing of news papers.

Absolutely live this transformation synchronic most of newspapers, most of places on the world.

Not the consisting put a computer on the desk of journalists the case in the reached point.

The transform of computerized design has completely changed the mechanism of the news and photograph which that take from source and send it to the redaction, to arriving the news to editor, to placing on the pages, to positioning photos and visual materials, designing to pages, to sending to film, to mold, to montage, sending the molds to the press facility in the other regions and countries.

Also it has caused the respectable change the live and work mode of the journalist during this transformation.

The man who has located on the headline of this study Cafer YARKENT, is also giving to start and lead this revolutionary formation in Turkey. What a pleasant that everyone's still alive owing to case in this short history.

Interview has conducted and consulting experiences deemed to necessary and to be reachable of this people. But the information, documentations and experiences of major actor of process Cafer YARKENT's had emplacement the center point of study.

Keywords: Newspaper Design, Computerized Newspaper Design, Cafer Yarkent

ÖNSÖZ

Haber; zamanla sunulduğu mecra değişse de insanoğlu var olduğu sürece ihtiyaç olmaya ve sunulmaya devam edecek.

Dün; taşlara kazınarak, derilere yazılarak, ulakla, güvercinle, dumanla, davulla, çığırkanla, Bugün; basılı gazeteyle, radyoyla, televizyonla, İnternet’le, İpad’le, telefonla, yarın; kimbilir nelerle..

Haber ihtiyaç olduğu sürece haberin tasarımı sunumu önemli olmaya devam edecek.

Haberin verildiği ortam yani gazete sunum mecrasını değiştirse de haber tasarımı ve dolayısıyla gazete tasarımı önemini sürdürecektir.

Yaşadığımız çağ bizi bu alanda ‘çok önemli bir dönemin’ tanığı yaptı. Gazetelerin haber kaynağından baskı aşamasına kadar bütün süreçlerini bilgisayar aracılığı ile yapabilir hale gelmeleri bütün dünyada ve Türkiye’de 1980 ve 2000 yılları arasındaki 20 yıla sığırdı.

Bu değişimin Türkiye’de öncüsü ve uygulayıcısı adeta gazete gazete gezerek Cafer Yarkent olmuştu.

Bu tezin yazarı olarak ‘bu geçişi’ önce Çarşaf mizah dergisinde, sonra Tempo dergisinde, Hürriyet gazetesinde, Star gazetesinde, Dünya gazetesinde ve Vatan gazetesinde, bilfiil mutfakta yaşamış oldum.

Bu sürecin içerisinde, süreci başından sonuna yaşayan tanıklardan biri olmak bu gün bu çalışmayı doğruya en yakın şekilde yapabilmek için bir şanstı.

Benim için bu önemli şans, henüz olayın diğer tanıkları yitip gitmeden, hatta bir kısmı hala görevi başındayken değerlendirmek de bir görevdi.

Bu görevi layıkıyla yerine getirebilmek için, bu gün emekli olup Türkiye’nin çeşitli bölgelerine yerleşen tanıkları bulup konuşmak, onlardan doküman ve bilgi olarak anılarını paylaşmak amacıyla elimden geldiğince çaba sarfettim. Başta, beni günlerce misafir eden Cafer YARKENT ve Sevgili Eşi Nesrin Hanım’a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Konuyu belirlememe yardımcı olan ve hoşgörü ve sabrıyla sonuna kadar yardımını sürdüren değerli Tez Danışmanım Prof. Dr. Selahattin GANİZ’e, Daima gülen yüzü ve daima pozitif yaklaşımı ve enerjisi ile tüm öğrencileri gibi beni de büyülemiş olan Ana Sanat Dalı Başkanımız Prof. Dr. Güler ERTAN’a ve değerli aileme sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

İstanbul, 2013

İlyas Bülent ÇELİK

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
ÖNSÖZ	III

1. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problemin Tespiti	4
1.2. Çalışmanın Amacı	4
1.3 Araştırma Metodolojisi	6
1.4. Ünitelerin Planı	6

2. BÖLÜM

GAZETE SAYFA TASARIMI VE CAFER YARKENT

2.1. Giriş	6
2.2. Canlının ortak güzellik algısı ve damgalanma (Imprinting)	8
2.3. Cafer Yarkent kimdir? Neden Cafer Yarkent	9
2.3.1. Cafer Yarkent'in Biyografisi	10
2.3.2. Bir 'Gazete Tasarımcısı' Olarak Cafer Yarkent ve Konuya Katkısı.....	12

3. BÖLÜM

DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE GAZETE SAYFA TASARIMININ GEÇMİŞİ

3.1. Gazete'nin Tarihsel Gelişimine Kısa Bakış	14
3.1.1. Dünyada Gazete ve Sayfa Tasarımı	17
3.1.2. Dergiler ve Ekler	20
3.2. Türkiye'de Gazete Sayfa Tasarımı	21
3.2.1. 1. Dönem: Tipo Baskı Dönemi:.....	22
3.2.2. 2. Dönem: Filmlı Baskı Dönemi	26
3.2.3. 3. Filmsiz Baskı - CTP Dönemi.....	27
3.2.3.1. CTP'nin Sağladığı Avantajlar	29

4. BÖLÜM

BİLGİSAYARLI TASARIMA GEÇMEDEN ÖNCE GAZETELERDE DURUM

4.1. 70-80'li Yıllarda Gazetelerde Genel Durum	29
4.1.1. 70-80 Dönemi Gazetelerdeki Haber Akışı.....	31
4.1.2. Elektronik Dizgiye Geçiş	33
4.1.3. İlk Yenilikler Başlıyor	33
4.1.4. 1980'lerin Başındaki Gazetelerin Haber Üretim Yapısı.....	34
4.1.5. Geçiş Döneminde İstihdam Sorunu	35
4.1.6. 80'lerde, İletişim Teknolojisindeki Gelişmeler	35
4.1.7. Data Aktarım; Teleks, Telefoto, Uydu Telefonu, Faksimile Teleks	36
4.1.7.1 Telefoto.....	37
4.1.7.2. Faksimile (Facsimile)	39
4.1.8. Dönemin Gazete ve Televizyon Rekabetinin Karşılaştırılması.....	40
4.1.8.1. Avrupa'da Durum.....	42
4.2. 80'li Yılların Başlarında Kullanılmakta Olan Tasarım Teknolojisi	42
4.2.1 Grafik Servislerinin durumu	43
4.2.2. Baskı ve Tasarım Teknolojisinin Sayfa Tasarımına Etkisi	44
4.2.3. Bu Dönemin Gazete Tasarımlarından Örnekler	45

5. BÖLÜM

GEÇİŞ DÖNEMİ

5.1. Kullanılan Araçlar ve Yöntemler	47
5.1.1. Kullanılan Bilgisayar, Sunucu ve Çevresel Aygıtlar	47
5.1.1.1. Hastech, Crossfield, Atex, Scitex, Macintosh.....	48
5.1.1.2. PC-Mainframe Kavgası.....	49
5.1.1.2. Editörler, Yazı İşleri ve Tasarımcıların Yaklaşımı.....	51
5.1.1.3. Bu Süreçte Kullanılan Uygulama Programları ve Eğitim	52
5.1.2. Kadrolaşma	53
5.1.2.1. Kırmızı Oda.....	56
5.1.2.2. Dummy Pagination Sistemi	58
5.1.2.3. Rupert Murdoch ve Wapping Savaşı.....	58

6. BÖLÜM

SÜRECİN TAMAMLANMASI

6.1. Süreç Öncesinde ve Sonrasında Tasarımın Sayfa ve Haber Üzerindeki Etkisi 61	
6.1.1. Bilgisayarlı Dönemde Mizanpaj.....	61
6.1.1.1. Düzen ve Devamlılık	62

6.1.1.2. Düzeni ve Sağlamak	63
6.1.1.3. Devamlılığı Sağlamak	63
6.1.1.4. Başlık	63
6.1.1.5. Yazı Karakteri	64
6.1.1.6. Resim Altları ve İmzalar	65
6.1.1.7. İmzalar	66
6.1.1.8. Klişe Başlık	66
6.1.1.9. Genel Görüntü	66
6.1.1.10. Planlama	66
6.1.1.11. Mizanpaj Biçimleri	67
6.1.1.12. Spotlar	67
6.1.1.13. Grafik Kullanımı	67
6.1.1.14. Başlıkların Yerleştirilmesi	67
6.1.1.15. Boşlukların ve Beyazlığın Etkili Kullanımı	68
6.1.1.16. Paket Haberler	69
6.1.1.17. İç Sayfalar	70
6.1.1.18. İlan Dizaynı	71
6.1.1.19. İlan Mizanpajında Stratejiler	72
6.1.1.20. Seksiyonlar	72
6.1.1.21. Olay Sayfası	72
6.1.2. Bilgisayarlı Tasarım Dönemi Gazelerde Fotoğrafa Bakış	72

7. BÖLÜM

DÖNÜŞÜMÜN BASIN ÜZERİNDEKİ ETKİSİ VE "+1T" NİN SONUÇLARI

7.1. Sonuç	73
7.2. Dönüşümün Basın Üzerindeki Etkisi	75
7.3. Gazete Tasarımında Bu Gün	76

8. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖZET

8.1. Özet	79
8.2. Çalışmanın Literatüre Katkısı	79
8.3. Çalışmanın Kısıtları	80
8.4. Geleceğe Yönelik Çalışma Alanları	80
KISALTMALAR LİSTESİ	81
KAYNAKÇA	81

1. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problemin Tespiti

Yazılı basının var oluş tarihi boyunca kullanılan araçlar ve üretim yöntemleri sürekli devinim halinde olmuştur. Bununla birlikte bazı dönemler, büyük geçişlerin, önemli değişikliklerin yaşandığı özel dönemler olarak önümüze çıkar. Taştan deriye, deriden kağıda, el yazımından matbaaya geçiş dönemleri böyle önemli ve tarihsel değişim dönemleridir.

1980’li yılların ilk yarısında başlayan ve günümüzde farklı yazılım ve donanım ürünleri ile yenilenerek devam eden ‘yazılı basında bilgisayar teknolojisi kullanımına geçiş dönemi’ de bu tür önemli değişim dönemlerinden biridir.

Çok hızlı gerçekleşmiş ve halen yer yer tamamlanmamış olması nedeniyle olsa gerek bu devrimsel değişim dönemini anlatan yeterli belge ve kaynak yoktur.

Yaklaşık otuz yıllık bir yakın tarih döneminde gerçekleşmesi ve bu dönüşümde rol alan aktörlerin henüz çoğunlukla yaşıyor -hatta bir kısmının hala görev yapmaya devam ediyor- olması böyle bir kaynak oluşturma ihtiyacını ötelemiş olmalıdır.

Bilgisayar kullanımı ile birlikte gazetelerde, haber tasarımı ve sayfa tasarımı olağanüstü hızlı bir biçimde geliştiren, değiştiren bu tarihsel evrenin, henüz bu değişim döneminde uygulamacı ve süreci yöneten aktörler aracılığı ile yani birinci ağızdan belgelendirilebiliyor durumda olması önemli ve değerlendirilmesi gereken bir şanstır.

İster değişimi talep eden ve uygulatan, ister uygulayan tarafta olsun en önemli tanık bu süreçte rol alan insandır.

Amaç tarihe kayıt düşmek ise bu amaca ulaşmak o tarihsel dönemin tanıklarının ulaşılmaz hale gelmesiyle zorlaşacaktır.

1.2. Çalışmanın Amacı

Bu çalışma, 1980’li yılların ilk yarısında gazete sayfa tasarımında “merkez medya” olarak tabir edilen çok satışlı gazetelerin ve bu gazeteleri üreten kurumların bünyesinde yer alan dergi ve eklerin ‘tasarım ve üretimde bilgisayar teknolojisine geçiş’ sürecini, bu süreci yönetenlerin başında gelen Gazeteci Cafer Yarkent’in deneyimleri ve uygulamalarını ele almakta, bu süreci hem bu gün uygulama alanlarında bulunan hem de gelecek kuşaklara yazılı bir belge olarak aktarmayı amaçlamaktadır.

Bu dönemin ele alınmasına bağlı olarak, elbette basılı gazetelerde ‘haber tasarımı’ ve ‘sayfa tasarımı’nın kısa geçmişi, ne anlama geldiği, örnek uygulama ve sunum yöntemleri özet olarak ele alınmaktadır.

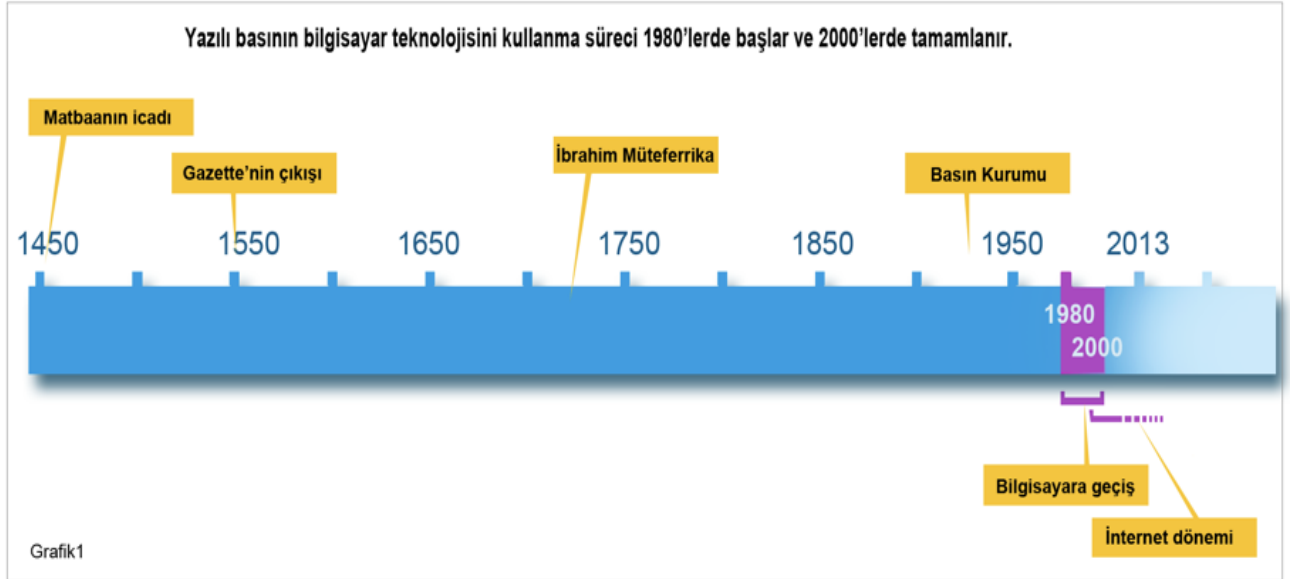
Çağdaş gazetelerin öncüsü olarak kabul edilen, 16. Yüzyıl ortalarında Venedik'te yayınlanan ve sonraları Avrupa'da yayılan 'Gazette' (Anabritannica. Cilt 9. Sayfa 322) isimli bültenlerin ortaya çıkışından bu yana sayfa tasarımının geçirdiği evreler ve bu değişimin Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi gazete tasarımlarına yansımaları özet olarak ele alınmıştır.

Ancak çalışmanın temel amacı; son 30 yıllık dönemde yazılı basında gerçekleşen teknolojik değişimin ilk bölümünü incelemektir.

Bu bölüm; sadece merkez medyada değil, Türkiye'nin en uca köşelerinde basılan yerel gazetelere kadar neredeyse tüm basını şemsiyesi altına alan 'Yazılı basında; içerik üretiminde, tasarımda ve basımda bilgisayar teknolojisinin kullanımı' konusunu kapsar.

Bu teknolojik değişim ve yarattığı olanaklar gazetelerde 'Haber tasarımı ve sayfa tasarımında' önemli değişikliklere yol açmıştır.

Grafik1'de izleneceği üzere, bu dönem başlangıcından bu güne gazete olgusunun tarihsel sürecinin çok kısa sayılabilecek bir aralığını kapsamaktadır.

Çalışmanın temel amacı, bu kısa ama; haber ve gazete tasarımında önemli değişiklikleri uygulamaya alan sürecin, nasıl bir ihtiyaçtan doğduğunun, hangi argümanlarla gerçekleşmeye zorlandığının, nasıl uygulandığının ve yaşandığının, neleri ne yönde değiştirdiğinin, süreci yaşayan ve yöneten süreçte en önemli rolü üstlenen bir aktörün ana tanıklığında bir belgesini oluşturmak ve bu belgeyi gelecek kuşaklardaki araştırmacı ve meraklıların kullanımına sunmaktır.

1.3 Araştırma Metodolojisi

Araştırma metodolojisi döküman tarama, arşiv tarama yanında büyük ölçüde canlı tanıklığa dayalı bir kaynak değerlendirmesi şeklinde kurgulanmıştır.

1.4. Ünitelerin Planı

Üniteler esas olarak kronolojik bir sıralama ile ele alınmıştır. Bununla birlikte ana bölümlerde önceki başlıklara ve önceki dönemlere atıfta bulunulmuştur.

2. BÖLÜM

GAZETE SAYFA TASARIMI VE CAFER YARKENT

2.1. Giriş

Öncelikle, her ikisi de hem gazetecinin hem de gazete tasarımcısının alanına giren ‘gazete tasarımı’ ve ‘haber tasarımı’ birbirinden ayırmak gerekir.

Haber tasarımı, insanların merak ve öğrenme güdülerinin ortaya çıkışıyla başlayan, onların genetik tasarımlarının içerisine evrim sürecinin başlarında, bundan yüz binlerce yıl önce yerleşerek kuşaktan kuşağa aktarılagelen bir özellik olmalıdır. Zira merak ve öğrenme dürtüsü insanlığı geliştiren en temel dürtülerin başında yer almaktadır.

Modern gazetecilik, ‘5N1K’ (Ne, Nerede, Ne zaman, Nasıl, Neden ve Kim) ile ifade edilen haber tasarım formülünün arkasına ‘+1T’ ekleme gerekliliğini keşfetmiştir.

‘+1T’ ile kastedilen ‘tasarım’dır.

Temel felsefesini bu gereksinimden alarak düzenlenen panellerin, ‘workshop’ların, uluslararası organizasyonların sayısı Her geçen gün artıyor. Zenginleşen ve küreselleşen yoğun haber akışı, haber başına düşen okuma süresinin azalması nedeniyle görsel dilin daha yoğun daha bilinçli ve daha etkili kullanımını zorunlu kılıyor. Sayfa tasarımcısının, edilgen moddan çıkarak, haber tasarımının içerisine daha fazla girmesi kaçınılmaz hale geliyor.

Bu konuda yapılan etkinliklerin birinde,” bu olgu şöyle açıklanıyor.

“...Çağın temel iletişim araçlarının, görsel dili bütün imkânlarıyla kullandığını düşünürsek artık geleneksel formüle (5N 1K’ya) “Tasarım”ı eklemenin zamanı geldi denebilir. Sonuç olarak, 5N 1K +1T günümüz haber sunum anlayışını daha iyi ifade etmektedir. Buna göre tasarımcı, haberin oluşumunun her evresinde katkı yapar bir konumda olacak. Sadece masasına gelen

tasarım unsurlarını dizayn etmek yerine, sürecin başında sipariş veren sonunda olması gereken destek malzemelerle haberi olgunlaştıran kişi rolünü üstlenecek..”., “...5NİK1T formula çerçevesinde yetişecek haber tasarımcılarının hem tasarım hem de haber bilgisiyle estetik ve doğru tasarımı ortaya koyacağına şüphe yok.”(<http://www.arti1t.com> Gazete Tasarım Günleri “+1T Nedir” butonu.)

Bu çalışmada bizim ana konumuz ‘tasarım’ etrafında şekillenmektedir.

Gazetelerde sayfa tasarımı uygulayıcıları daha çok usta-çırak ilişkisi ile yetişiyor. Dolayısıyla, uygulamaları kendileri dışında yazılı kaynak yok denilecek kadar az.

Gazete haber ve sayfa üretimine bilgisayar teknolojisinin damgasını vurduğu yeni dönemde işin daha önemli ve etkili bir parçası haline gelen ‘tasarım’ın geçirdiği dönüşüm ve bu dönüşümün tasarımın varlığına her geçen gün arttırarak kattığı güç yadsınamaz.

Bununla birlikte geliştirilen yeni üretim metodlarının ve yaşanan pratiğin yazılı belge haline dönüştürülme-me-si bilginin kaybının da her geçen gün aynı oranda artmasına yol açıyor.

Gazetelerde görev tanımı ‘Sayfa Sekreteri’ olan kişi, yayın yönetmeninin doğrudan; grafiker’in yazı işleri müdürlerinin ve bazen de muhabirin dolaylı olarak müdahil olduğu bir işleyiş ile sayfayı tasarlar.

Grafik dünyasında bir “Deve” aforizması vardır.

“Deve; grafikerin, bir ekip çalışması sonucu tasarladığı at!” olarak tarif edilir.

Üzerinde bilgili bilgisiz bu kadar fazla ‘el’ olan bir uygulamanın kreatif ve artistik olma şansı çok fazla değildir. Ancak ‘doğrusu’ ile ilgili pek fazla kaynak da yoktur.

Üstelik gazeteler yavaş yavaş egemenlik alanlarını ‘online’ mecralara; bilgisayarlar, pad’ler ve mobil cihazlara doğru terk ederken, sayfa tasarımının önemi bir kat daha artmaktadır.

Çünkü her geçiş döneminde yaşanan ‘tasarımcı’ sıkıntısı yine en üst düzeyde yaşanacaktır.

Bu çalışmada değinilmeyecek olan WEB ve Mobil cihazlar için sayfa tasarımı, başlı başına incelenmesi gereken farklı uzmanlık alanlarının müdahil olduğu ayrı bir konudur.

2.2. Canlının ortak güzellik algısı ve damgalanma (Imprinting)

Güzellik ve çirkinlik kavramı evrensel olmalıdır.

Tropikal mangarahara benzeri bir çok balık türü kendilerini savunmak için korkutucu irkinlikteki yüzlerini kullanırlar. irkin yüzlerinden başka bir silahları yoktur. Ne çarpıp sersemleten bir elektrik şoku, ne iğnenin ucunda dokunduğu yeri yakıp dağlayan bir zehir, ne de ortalığı bulandırıp tehlikeli bölgeden uzaklaşmasını sağlayan bir doz mürekkep..

İlginç olan şudur ki; Onların düşmanlarını korkutup kaçıran ve böylece hayatta kalmalarını sağlayan çirkin yüz görüntüleri bize de çirkin ve korkutucu gelir.. Yani bir görüntüyü, denizdeki bir balıkla aynı biçimde algılarız.

Kabarık yeleleri, atık kaşları ve sivri dişleri ile savanlardaki ceylanları ürküten ‘kükreyen bir arslan’ portresi, eğer safari aracında değilsek bizi de en az ceylanlar kadar rktr.

Güzellik ve çirkinlik algısı ilk canlının oluşumu ve çevresini algılamaya başlaması ile ortak bir zemin üzerinde gelişmeye başladı.

İnsanoğlu, tıpkı ebeveynini kendi seçmediği gibi yaşam alanını ve onun temel koşullarını da kendi semedi. Uzun ve maceralı bir evrim süreci içerisinde kendisini azot ve oksijen ağırlıklı yeşil / mavi bir habitatın içerisinde, yaşam savaşının ortasında buluverdi. Adını bile yeni yeni koyabildiği bu coğrafyaya tutunması gerekmiyordu. Zaten coğrafya onu, yer çekimi kuvvetinden atmosfer koşullarına kadar belirleyici izin sınırlarına sahip çevrede kendine göre biimlendirmişti. Coğrafya değiştikçe değişime uyum sağlayanlar, dönüşenler, farklılaşan yeni biçimleriyle yola devam ediyorlardı.

Damgalanma (Imprinting)

(Genetik biliminde imprinting yani ‘damgalanma’ canlıların yaşadıkları ortamdan farkında olmadan edindikleri ‘n kabl’ leri içselleştirmeleri olgusudur. Bunu en iyi örnekleyen olaylardan biri ördek yavrularının yumurtadan ıkışlarıda gördükleri ilk hareketli nesneyi anneleri bellek omr boyu onu takip etmeye çalışmalarıdır. (Ridley, 2003:180)

'Değer yargıları' canlıların algıladıkları şeyleri değerlendirmeleri ve bunlardan çeşitli sonuçlar üretmelerinde son derece etkili olurlar. Sürüngenden memeliye, canlıların önemli bir bölümü, bazı değer yargılarını 'genetik damgalanmalar' yoluyla farkında olmadan oluşturur. Bu olgunun en bilinen örneklerinden biri ördek yavrularında izlenir. Yumurtadan çıkan ördek yavrusu, çıkışının ilk üç gününde önünden geçen ilk hareketli nesneyi annesi bilir. Onun peşine takılır ve ömür boyu onu takip eder. Kendisini tavuk yavrusu sanarak civciv kafilesinin içinde yaşayan hatta çobanların ardından yürüyen ördek yavrularının hikayesi budur. (Ridley, 2003:180)

Olup biteni Bir bilgisayar oyunu gibi kabul edecek olursak Dünya'nın bundan 4,5 Milyar yıl önce başlayan 'dönüşüm' yani evrim oyununda bazı canlılar buldukları 'level'lerden üst bölümlere atarken bazıları halen ilk 'kur'larda oyunu sürdürüyor durumdadır.

Milyonlarca yıllık ortak evrimimizde 'oyunun belirli kurallarını, aşamaları atlayabilen' diğer canlılarla bir çok açıdan benzeriz. Neredeyse hepimizin iki gözü, iki kulağı, iki delikli bir burnu ve iki loblu bir beyini vardır. Bir çok duygu ve algımız temel olarak birbirinden kopyalanmıştır. Korkarız, sinirleniriz, mutlu oluruz, diğer hayvan türlerinde olduğu gibi bireysel ve kitlesel kavgalara tutuşuruz. Aynı ördek yavrusu gibi bir çok irili ufaklı ve farkında olmadığımız damgalanmışlıklarımızla yaşarız.

O halde, bu gün takip ettiklerimizin bir çoğu, belki de önümüzden ilk geçen hareketli nesnelere başka bir şey değildir.

Belki de her gün önünden gelip geçtiğimiz market vitrinlerindeki renkler, caddelerde, görüntüye egemen olan tabelalar, billboardlar, ürün ambalajları bina boya ve tabii ki gazete sayfaları estetik algımızı umarsızca damgalıyor. Bu damgalanmaların hoyrat etkisini azaltıp algılarımızı evrensel estetiğin dinamikleriyle beslemek öncelikle neler olup bittiğini anlamakla mümkün.

Teknoloji yarattığı ticari araçlarla işleri kolaylaştırıp hızlandırarak ekonomize ederken senkronik olarak görsel bir değişimi de güçlü bir biçimde dayatıyor.

Bu çalışma, dayatılan bu görsel değişimin dinamiklerini anlamaya yönelik çalışmalara kaynaklık edecek bir belgesel oluşturmayı amaçlıyor.

Hem de konunun önemli bir tanığı yani ilgili sektörün başından sonuna bir numaralı uygulama yöneticisi olarak seçtiği Cafer Yarkent'in değerli deneyimleri ve arşiv katkılarıyla..

2.3. Cafer Yarkent kimdir? Neden Cafer Yarkent

Cafer Yarkent; Türkiye'de gazetelerin bilgisayar teknolojisini kullanmaya başladığı 80'li yılların başlarından itibaren yaşadıkları geçişin, İzmir'de yerel olarak basılıp dağıtılan 'Yeni Asır' gazetesinden başlayıp, Sabah ve Hürriyet ile devam eden sürecini, bütün boyutlarıyla yöneten kişidir.

Süreci baştan sona birlikte yürüttüklerini ve kendisine oldukça önemli yardım ve katkıları bulunduğunu belirttiği bu nedenle çalışma boyunca isimlerini sıklıkla andığı iki

önemli teknik ismi; **Nilüfer Öktem** ve **İlhan Türkeli**'yi de bu geçişin ana mimarları içerisinde burada da anmak gerekir.

Gazete kısa sürede hazırlanan bir medyadır. Haberin kaynaktan yazı işlerine gelişi ve doğru bir anlatım ile okuyucuya ulaştırılması arasındaki sürenin kısalığı başarının ölçüsüdür. Gazeteler bu zamanı ancak teknolojinin desteği ile daha başarılı bir sürece dönüştürebilmektedirler. 'Çağdaş Gazete' Cafer Yarkent'e göre bir 'sacayak' üzerinde durmaktadır. Birinci ayak 'Habercilik', ikinci ayak 'Teknoloji' ve üçüncü ayak 'Tasarımdır'. Dolayısıyla çağdaş gazete, iyi olabilmek için; hangi mecrada yanılınırsa yayınlansın -ister kağıt, ister televizyon ister internet, ister sonraları başka bir şey- bu üç ana unsuru iyi taşımak durumundadır. Cafer Yarkent bu temel esasın bilincinde bir gazeteci ve yönetici olarak 'basılı gazetecilikte'bu 3'lü sacayağı birlikte geliştirmeye çalışmış, bunda da son derece başarılı olmuştur.

Bu çalışmada hem bilgisayarlı döneme geçiş sürecini ilk yaşayan İzmir'in köklü gazetesi Yeni Asır'dan, hem ikinci olarak devreye giren Sabah Gazetesi'nden söz edilecektir ama Yarkent ve ekibinin süreci daha uzun, daha yoğun ve kapsamlı olarak yaşadığı Hürriyet gazetesindeki tecrübeler daha fazla yer alacaktır. Elbette bu geçiş onun tanıklığında, zaman zaman bu süreci yaşayan diğer gazetecilerin de katkısıyla anlatılmaya çalışılacaktır.

"Neden Cafer Yarkent?" sorusunun tek cevabı vardır; Madem ki konumuz bu, bu konuda birinci derecede uygulamacı bir tanığın tanıklığını değerlendirmeme gibi bir lüksümüz olabilir mi?

2.3.1. Cafer Yarkent'in Biyografisi

1949 Güllük doğumlu Cafer Yarkent, İktisat Fakültesi Mezunu. 1969' da Yeni Asır Gazetesi'nde gazeteciliğe başladı. Yeni Asır'da 'sayfa Sekreterliği'nden ARGE müdürlüğüne kadar çeşitli kademelerde görev yaptı. 1981 yılında Türkiye'de bilgisayarla gazete hazırlama konusunda eğitim alan ilk Türk gazetecisi oldu.

1982 yılı Kasım ayından itibaren, Yeni Asır'ı tamamen bilgisayar ortamına hazırlayan ekibin yönetmenliğini yaptı. Yeni Asır tamamen bilgisayar ortamında hazırlanan ve basılan dünyadaki 3 gazeteden biri oldu (USA TODAY ve Chicago Tribune'den sonra).

1983 yılında ekibi ile İstanbul'da Yeni Asır Gazetesi'nin bağlantısını gerçekleştirdi. Yine

aynı yıl ekibi ile İstanbul'da bilgisayar ortamında hazırlanan sayfaları İzmir'e transfer ederek, Avrupa'da bir ilk'e daha imza attı. O yıldan sonra Yeni bir gazete Sabah'ın hazırlık sürecine girdi.

Sabah Gazetesinin alt yapı çalışmalarında Teknik Yönetmen olarak görev aldı. Bir yıl sonra Hürriyet Gazetesi'ne geçti. Hürriyet Gazetesi'ni klasik yöntemden, bilgisayarla hazırlanması yöntemine geçişinde, uygulama ve eğitim sürecini yönetti.

'www' protokolünün belirlenmesinden yıllar önce, henüz internet'in adı konmamışken 1988 yılına kadar İstanbul Hürriyet'in bilgisayar ortamına geçmesi yanında İstanbul Hürriyet'in Ankara, İzmir, Adana, Trabzon bağlantılarını kurdu. (Sovyet tehditi ve dolayısıyla ulusal güvenlik sorunu ortadan kalkınca CERN 1993 yılında www protokolünü halka açtı. Bu protokol daha öncesinde askeri amaçlarla kullanılmaktaydı.) Frankfurt Matbaasının İstanbul ile bilgisayar ortamında haberleşmesini sağladı. Yine bu gazetenin Almanya'dan, Türkiye'ye, Türkiye'den Almanya'ya tamamen bilgisayardan hazırlanarak sayfa nakillerini gerçekleştirdi.

1989'da, SSCB (henüz dağılmamışken) Moskova Hürriyet Bürosu'ndan ilk kez Hürriyet'e haber giriş-çıkışı oluşturdu.

Hürriyet Gazetesi ülkeler arasında tamamen bilgisayar ortamında hazırlanıp bilgisayar ortamında basılır hale geldi. 'Matris' adı verilen sayfaların film halinde kentten kente, ülkeden ülkeye 'son uçuş saatine yetiştirilerek' taşınması işleyişinin tarihe karışmasını sağladı. (Uluslararası baskı yapan gazeteler, merkez matbaalarında gazete baskılarını bitirdikten sonra 'matris' denilen sayfa kalıplarını ülke içinde ya da ülke dışında bulunan matbaalarına aynı günün son uçağına yetiştirerek taşırlardı. İş biten matrisler, kapıda hazır bekleyen bir araçla matbaadan yıldırım hızıyla gideceğı ülkenin son uçağına yetiştirilir, uçakta matrisi bekleyen görevliye teslim edilir, bazen uçağın kalkışı bile geciktirilerek yolcuların bekletilmesi pahasına matrisin yerine ulaşması sağlanırdı.)

Cafer Yarkent, Hürriyet'in sayfa tasarımında kullanacağı bilgisayarları Macintosh olarak belirleyerek, (1988 Yılında Nilüfer Öktem ve İlhan Türkeli ile birlikte katıldıkları Almanya'nın Darmstadt kentinde düzenlenen IFRA Matbaacılık fuarında yaptıkları seçimle..) Mac'lerin ilk kez Türkiye'ye girişini sağladı.

Gazetelerin 'sayfa tasarımı' ve 'grafik' alanında sıçrama yapması Apple Macintosh'un Türkçe'ye adaptasyonu ve bu teknolojik adaptasyonla sayfalarda renk kullanımının 4 renkten 1 milyon renge geçişiyle sağlanmış oldu. Hürriyet bütün Avrupa'da bu devrimi eksiksiz gerçekleştiren ilk gazete oldu.

Türk Basını'nın bir milyon renk yanında sayfa tasarımında grafik anlamda sınırsız seçenek ve tasarım olanaklarına kavuşması bu dönemden sonra gazetelerin renklenmesi, ek ve dergicilikte yeni görsel sıçramaların yolunu açtı.

Sabah ve Hürriyet gazetelerinin hazırlık, tasarım ve teknoloji kullanımı alanında gerçekleştirdiğı devrimsel dönüşümü yönetmek dışında Star Gazetesi'ni kurdu ve benzer uygulamaları bu gazete için de gerçekleştirdi. Vatan Gazetesi'nin Genel Yayın danışmanlığını yaptı.

Eskişehir Üniversitesi'nde, Akademi İstanbul'da Öğretim Görevlisi olarak dersler verdi Çeşitli seminer ve konferanslarda bilgisine başvuruldu.

İzmir Gazeteciler Cemiyeti adına '9 Eylül' gazetesini kurdu ve yayın yönetmenliğini yaptı.

2.3.2. Bir ‘Gazete Tasarımcısı’ olarak Cafer Yarkent ve konuya katkısı

Gazete sayfalarının, mürettip marifetiyle Linotype dizgi makinelerinden dökülen kurşun satırlar halinde oluşturulması ve görsellerin tramlı klişeler halinde sayfalara yerleştirilmesi yönteminden, sayfalarının milimetrik karton üzerine mumlu yapıştırıcılarla, ‘pikaj’ yöntemi ile yapılarak renk ayırımına ve oradan kalıp ve baskıya gönderilmesi, gazeteciliği son derece hızlandıran bir devrimdi. Sonra bu dönem de başka bir devrimle bitti. (Tek tek matrislerin yan yana getirilmesiyle dizilen yazıları, kurşun satırlar biçiminde döken dizgi makinesi. Harf tuşlarına basılınca, matris denilen harf kalıpları gözlerinden çıkıp kumpasta yan yana sıralanır. Satır tamamlanınca makinenin yanında bulunan potadan bu harf kalıplarının üstüne bastırılan sıvı kurşun karışımı, o satırın donmuş erkeğini oluşturur. İş biten harf kalıpları, yeniden harf oluşturmak için eritme potasına atılır. “(<http://www.makaleler.com/basin-ve-yayin-makaleleri/pdf/tipo-dizgi.pdf> b.t.)

Gazetelerde, Haber-fotoğraf iletiminden sayfa tasarımına ve baskıya, bölge baskılarına ve dağıtıma kadar olan tüm sürecin bilgisayarlar tarafından kontrol edilen bir üretim altyapısına taşınması, bir başka devrim olmak yanında, bu alanda eski bir çağın bitişi ve yeni bir çağın başlangıcı anlamına da geliyordu.

Tasarım, belirli bir bocalama ve eğitim evresinden sonra bilgisayar programlarının sınırsız, hızlı, ileri-geri alınabilen bir anda çok sayıda seçeneğin ortaya çıkartılmasını sağlayan yetenekleri sayesinde bir anda kalıp değiştirerek uçuşa geçti.

‘Dört renk’ten ‘milyon renk’ kullanımına geçilmiş hem renk, hem tipografi ve hem de görsellik konusunda olağanüstü çeşitlilik olanağı ortaya çıkmıştı.

Diğer etkileri yanında en yoğun olarak ‘sayfa tasarımı’ alanını etkileyen bu geçişin ulusal medyadaki mimarı Cafer Yarkent’tir.

Cafer Yarkent’in gazeteciliğinde, Yeni Asır Gazetesi’nde sayfa sekreterliği ve Ar-Ge yöneticiliğini de kapsayan çok odaklı başlangıç kariyeri ‘tasarım ve teknoloji’ kombinasyonu olarak güçlenerek büyümüştür.

Sayfa tasarımı konusunda, klasik tasarım uygulamasının içinden gelmek suretiyle oluşan bilgisini aldığı çeşitli eğitimlerle pekiştirmiş, bilgisayar teknolojisinin Türkiye medyasındaki uygulayıcısı olması, onu bu uygulamanın sonucu olan ‘yeni tasarım’ paradigmasının da önderi yapmıştır.

Cafer Yarkent bir söyleşisinde, Hürriyet Gazetesi yazı işlerine bilgisayarların geldiği ilk günleri şöyle anlatmaktadır. “*Sayfa sekreterleri, bazı masalara konulan bilgisayarları rakipleri gibi görmeye başladılar. Önceleri hiç yanlarına yanaşmadılar bile. Sonra bilgisayarlara oyunlar yükledim. Yavaş yavaş bilgisayarlarda oyun oynayanların sayıları artıyordu. Oyunlar onları ekrana ve klavyelere alıştıırıyordu. Çalışanlardan bazıları oyunlara da hiç yanaşmadılar. Ne yazık ki sonrasında onların hemen hepsi uyum sağlayamadıkları için sorun yaşadılar.*”

Gazetelerde bilgisayarlı döneme geçiş pek de kolay olmamıştı.

Hem tasarımcılar, hem de sayfa sekreterleri ve operatörler bu yeni cihazlara alışmalıydı. Bu cihazlarla yapılan sayfalar eski kısıtlı hareket imkanları ile yapılan sayfalara göre daha çok albenili, daha fazla renkli ve cıvıl cıvıldı. Çok çeşitli fontlar ve çok çeşitli tipografik düzenler, farklı tasarım modelleri hızlı bir şekilde kurgulanabiliyordu.

Bu olağanüstü hız ve alabildiğine çeşitlilik sayfa düzeninde uyum sorununu da beraberinde getiriyordu. Tasarım, Renk, Estetik ve uyum gerekiyordu. Eskiden kurallar kısıtlı olanaklardar dolayı kendiliğinden konulmuştu. Siyah ve beyaz.. Kapama usulü ile kullanılan dört adet renk. Mümkünse tek renk veya iki renk.. Hem zaman kaybettirmemek, hem baskıya yetiştirmek, hem de ekonomik davranmak gerekliydi.

Oysa bilgisayar ortamında "Herşeyi elinin altında bulmak ve kolayca uygulayıvermek sayfaları bir anda "karman çorman" edebiliyor, kolayca eklenebilen tasarım unsurları sayfalarda, düzen dışı, birbirleriyle çelişen alanlar yaratarak tasarım bir kaosunun ortaya çıkmasını sağlayabiliyordu. Bu durumda, bu yeni paradigma eskiye göre daha fazla bilgi, daha fazla 'bilim' gerektiriyordu. Eski yöntemle, zaten son derece sınırlı bir üretim zamanı içerisinde yapılabilecekler sınırlıydı. Kullanılan teknoloji fazla savrulmaya müsaade etmiyordu. Oysa bilgisayar tasarımcıların önüne sınırsız bir alan açmaya başlamıştı. yapılabileceklerin fazla olması hataların da artması anlamını taşıyabilirdi.

Üstelik sorun sadece görsel estetik ile sınırlı değildi. Bu renkli dünya'nın zengin olanaklarıyla yaratabileceği 'salt görselliğin başdöndürücü sihiri' gazeteleri ve dergileri ana mecralarından kopartıp onları 'salt magazin' objelerine dönüştürme riskini de taşıyordu. Araştırmacı Erdal Dağtaş'ın 'Türkiye'de Magazin Basını' isimli araştırma kitabında "Magazinleşme" olarak tanımladığı olgunun kökeninde bu hınzır ve kaçınılmaz malzemenin varlığını da aramak vesvese olmasa gerek.

Türkiye'de yeni sağ politikaların bir yansıması olarak ticarileşme ve tekelleşme eğilimleri medyanın etki alanını genişletmiştir. Bu anlamda medya sektöründe, magazin yalnız başına önem kazanmasının ötesinde, pek çok televizyon programı ve yazılı basın ürününde magazinleşme eğilimleri yaygınlık kazanmıştır. Bir başka deyişle, magazinleşme, sadece magazin ve eğlence programlarının artışı ile değil, tüm medya ürünlerinin içeriğinin değişmesi ile de yaşanmaktadır. (Erdal Dağtaş:Türkiye'de Magazin Basını, Ütopya Yayıncılık S.5.)

Bilgisayarlı tasarıma geçişten önce, bazı tasarım yöntemleri ile iş üretmek, günlük işleyiş içerisinde kullanılabilecek kadar hızlı üretilme şansına sahip değildi.

Öznur Kalender pistole ile degrade uygulamanın atölye ortamında nasıl meşakkatli bir işlem olduğunu: "Önce boyanmasını istemediğin yeri jelatin ile kapatacaksın: sonra boya tüplerine istediğin boya sulandırıp dolduracaksın. Ardından test edip uygulamayı yapacaksın. Sonra yeni boyama için pistolenin temizliğini yapacak, aynı işlemleri tekrarlayacaksın. En ufak bir hatada hem çizimi, hem kapamayı, hem boyamayı yeniden yapacaksın." Diye anlatıyordu. (Öznur Kalender: Hürriyet Gazetesi ve

Ek'lerinde uzun yıllar karikatürist ve ilüstratör olara çalıştı. Karikatürleri yanında özellikle kolaj ustası ünlendi. Birçok başarılı 'kolaj' çalışmasına imza attı..) Oysa bilgisayar ortamında kusursuz degrade bir tuş hareketi ile yapılıyor. Geri alınıyor, tekrar yapılıyor. Elbette eski yöntemle yapılanın artistik değeri yüksek ama bir reklam spotunun arkasındaki degradenin 'hangi alet' aracılığı ile yapıldığına kim bakıyor?

O halde eskisinden farklı olarak imkan olduğu halde yap-ma-mak gerekiyor. Kurallar yeniden konulmalı.

Hem teknolojiyi değiştiren hem de Gazete Sayfalarındaki tasarım kurallarını geçmişten gelen tasarım deneyimlemesiyle uygulayan kişi Cafer Yarkent olmuştur.

3. BÖLÜM

DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE

GAZETE SAYFA TASARIMININ GEÇMİŞİ

3.1. Gazete'nin Tarihsel Gelişimine Kısa Bakış

Tarihsel kayıtlara göre MÖ 59 yılında Julius Caesar'ın emriyle yayın hayatına başlayan ve bilinen gazetelerin atası olarak kabul edilen 'Acta Diurna' (Günlük Olaylar) isimli bültenler, metal ya da taşlara oyularak halka açık yerlerde teşhir ediliyorlardı. Acta Diurna, Acta Populi, ya da Acta Publica adıyla bilinen bu ilk gazete MÖ 27'den sonra bir tür günlük gazete haline geldi ve bir ölçüde bu günkü modern gazetelerin o devirdeki işlevlerini gördü. (AnaBritannica, Cilt1, Sayfa 60 'Acta')

Elbette bu kakma ve oyma benzeri dönemsel teknikle üretilen neşriyat, tasarım kaygısından ziyade mesaj iletmeyi, resmi imparatorluk duyurularını ve savaşlarla ilgili bilgileri halka aktarmayı amaçlamaktaydı.

Her ne kadar Selim Nüzhet Gerçek tarafından 'Türk Gazeteciliği' isimli kitabında yeterince güvenilirliği konusunda soru işaretleri olmasına rağmen (Selim Nüzhet Gerçek. Türk Gazeteciliği. İstanbul 1931. S.6) Tanzimat dönemi gazeteci ve yazarı Ebuzziya Tevfik'e göre ilk gazete Çin'de basılmıştır. Ebuzziya'dan okuyalım: (Ebuzziya Tevfik : Salname-i Hadika. İstanbul 1890. S.59)

"İlk gazetecilik Çin'de zuhur etmiştir. Önemli günlük olaylar tespit edilir, bunlar evvela aylık olarak sonra da oniki aylığı bir arada ciltlenir, valiler tarafından Pekin'de oturan Çin Hakanı'na takdim olunur. Hakan'ın kütüphanesinde saklanırmış. Mısırlılar önemli olayları kiremit üzerine zaptedip saray ve müzelerde saklarırmış. Yunanlılar daha sonra mühim olayları (Efimerid - Havadisname) isimli deftere tespit etmeye başlamışlar.." Ebuzziya'ya göre Avrupa'da ilk gazete de yine aynı tarihlerde yayınlanmaya başlamıştır. Fakat bunların gazete olmak vasfından çok uzak olduğunu kabul etmek gerekir. Bu anlamdaki yayınların hemen hepsi bu günkü anlamda "Bülten" türü basılı evraklardır. Bu duyurular bu gün anladığımız anlamda üretim ve satış

ritüellerine sahip olmadığından gazete olarak kabul edilmemelidir. Örneğin halk önünde açıkça okunan bu tür haberlerin dikkate değer tarihi örneklerinden biri Kanuni Sultan Süleyman devrindeki Osmanlı Venedik harpleri sırasında yazılan ve harp haberlerini veren ‘Venedik Mektupları’dır (1536). Bu mektuplar Venedik hükümetinin emri ile yazılıyor ve kopyaları ülkenin çeşitli yerlerine gönderiliyordu. Bu tür evraklar belirli zaman aralıkları ile çıkmadığından, hatta çoğunlukla tek bir olaya özel bir duyuru niteliğinde olduğundan gazete olarak kabul edilmemektedir.

Bununla birlikte Venedik’te önce el yazısı ile sonra tabedilmek suretiyle yayınlanan basılı belgeler, bu gün kullanılan gazete tabirinin isim babası olması bakımından önemlidir. Çünkü bu basılı materyal, ‘gazetta’ denilen bir bakır sikke karşılığı satılmış. Bu haber yaprakları, hatta bazıları resimli olarak 16. Yüzyıl’da çoğalmış fakat hep aynı içerik tarzı ve biçimi muhafaza etmiştir.

Venedik’te yayınlanmaya başlayan ve bilinen formatta ilk gazete olarak kabul edilen ‘Gazette’ aradan 1700 yıl geçmiş olmasına rağmen neredeyse Acta Diurna’nın ‘kağıda basılanı’ndan öte bir tasarım farkı içermemektedir.

‘Gazette’ de sonradan resimli versiyonları da üretilmiş olmasına rağmen fazlaca bir sayfa tasarımı kaygısı güdülmeden ortaya çıkartılmıştı. Bu ilk gazetenin ardından çeşitli aralıklarla, çeşitli kıtalarda farklı kültürlere ait olarak üretilen gazeteler de uzun yıllar boyunca tasarım açısından fazlaca bir farklılık göstermedi.

Ebuzziya Tevfik’e göre gerçek anlamda ilk gazete Fransa’da 1631 yılında Theophraste Renaudot isimli bir Fransız doktor tarafından üretilmiştir. (Türk Ansiklopedisi. Cilt 5, S.340) Bu tabip, hastaları sıkılmasın, eğlensin diye önemli olayları bir kağıda özel olarak yazdırarak hastalara yollarmış. (Gazetta de France) adı verilen bu nüshalar o zaman Paris’inde elden ele dolaşıp meşhur olunca Renaudot, 1632’de hükümetten imtiyaz alarak bu nüshaları basılı olarak yayınlamaya ve dağıtmaya başlamış.

Ebuzziya’ya göre Gazete’nin Avrupa’da yaygınlaşmasında 3 temel neden vardır.

- 1- Zapt-ı vekayi (Haberler)
- 2- Havadis-i harbiyeye vukuf (Savaş haberleri)
- 3- Sihhat-i marzayı eğlendirmek (Eğlence)

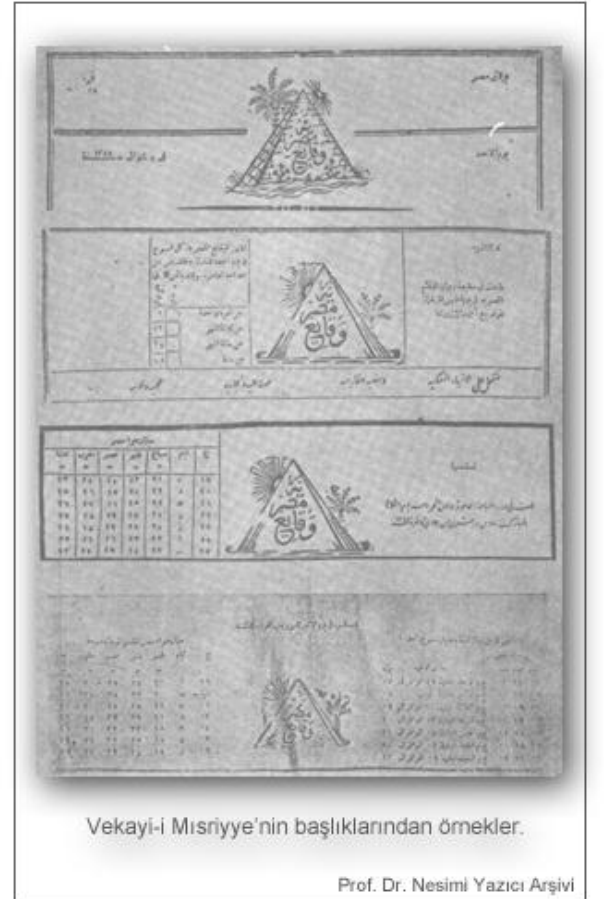
Osmanlı İmparatorluğu sınırları dahilinde ilk gazete, 1828’de Mısır’da Vekayi-i Mısriyye Mısır valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa tarafından Türkçe ve Arapça olarak yayınlanmıştı. *Vekayi-i Mısriye, uzun hayatı boyunca hem şekil yönünden, hem de muhtevası ve hedefleri itibariyle değişik görünümler ortaya koymuştur. İlk çıkışında pek düzenli olmasa da, genel olarak haftalık bir gazete olarak değerlendirilebilecek olan Vakayi-i Mısriye 37x22 cm. boyutunda*

4 sayfadan ibarettir. Her sayfa iki sütundan oluşmaktadır ve sağdaki sütun Türkçe, soldaki ise Arapça’dır, Mısır’ın resmî gazetesi olan Vakayi-i Mısriye, idarenin görüşlerini, yaptıklarını, bunların neden ve niçinlerini, hedeflerini yönetim kademelerine iletme amaçlıydı. (Doc. Dr. Nesimi Yazıcı. Vakayi-i Mısriye Üzerine Birkaç Söz S.269)

Ancak bu gazete pek de merkezi yönetimin sesi olmamıştı.

Vakayi-i Mısriye'yi, öncelikle Türkçe olarak keleme alınıp sonra Arapça'ya çevrilen metinlerle birlikte Türkçe-Arapça basılması dolayısıyla, ilk Türkçe gazete olarak kabul etmek yerinde olacaktır. Çoğu defa ilk Türkçe gazete diye nitelendirdiğimiz Takvim-i Vekayi'in ondan farkı ise, tamamıyla Türkçe olması yanında, günümüz Türkiye sınırları içinde yayınlanmış olması ve Vakayi-i Mısriye'ye nisbetle çok daha kalıcı etki bırakmış olması dolayısıyladır.

Nitekim Vakayi-i Mısriye daha sonra bir dönem (16 Muharrem 1263-21 Z. hicce 1267/4 Ocak 1847-17 Ekim 1851 arası) bütünüyle Türkçe olarak neşredilmiş, nihayet gazete tamamen Arapça olduğu gibi, Türk gazeteciliğinden ziyade Arap gazeteciliğinin bir okulu olmuştur. Tahtavî, Hasan el-Attâr, Şihabuddin, Ahmed Faris eş-Şidyak, Muhammed Abduh v.b. hep Vakayi-i Mısriye' de görev üstlenmiş önemli Arap müellifleridir. Takvim-i Vekayi ise gerçek Türk gazeteciliğinin en eski okulunu oluşturmuştur. Bununla birlikte Mehmed Ali Paşa zamanında gazetenin esasını daima Türkçe bölümü oluşturmakta, Arapçalar bundan tercüme edilmekte idi. Bu sırada Türkçe metinlerin Arapçaya yer yer kısaltarak tercüme edildiğini söylemek mümkündür. (Doc. Dr. Nesimi Yazıcı. Vakayi-i Mısriye Üzerine Birkaç Söz S.270)

Sultan II. Mahmut yürütmekte olduğu reformları daha etkin duyurabilmek için İzmir’de Fransızca olarak yerel bir gazete yayınlamış olan Alexandre Blacque ile anlaşarak resmi bir gazete çıkartma kararı aldı. Bu gazete 1 Kasım 1831’de yayınlanmaya başlayan bir kaç kez kapatılıp tekrar yayınlanan ve Cumhuriyet kurulduktan sonra yerini Resmi Gazete’ye bırakacak olan Takvim-i Vekayi gazetesiydi.

(Takvim-i Vekayi, "Belgeler", Prof. Dr. Nesimi Yazıcı, Gazi Üniversitesi Yayını, Ankara, 1983)

Takvim-i Vekayi, başlığında bulunan basit hat deseni dışında hiç bir görsel obje ya da tasarım unsuru taşııyordu. Ara başlıkları, kutu ya da espasları bulunmayan, sayfaya akıtılmış -tabi ki arapça harflerle yazılmış Türkçe- bir yazıdan ibaretti.

3.1.1. Dünyada Gazete ve Sayfa Tasarımı

Bu durum yakın tarihlerde de pek değişmedi. İlk sayısı 18 Ekim 1851 yılında yayınlanan New York Daily Times’in ilk sayısının birinci sayfa tasarımı ile, bu ilk sayıdan tam 63 yıl sonra 29 Haziran 1914 tarihinde yayınlanan sayısının tasarımı arasında da pek ciddi bir fark bulunmuyordu.

18 Ekim 1851, ilk sayı ana sayfa tasarımı

29 Haziran 1914 sayısı ana sayfa tasarımı

The New York Times 2003

The New York Times 2013

2003 yılında basılan New York Times ve bu gün yayınlanmakta olan sayısının karşılaştırılması.

1605 yılında Johann Carolus tarafından Strasbourg’da Almanca olarak yayınlanan ve bazı kaynaklarda dünyanın ilk gazetesi olduğu yazılan ‘Relation’ (Timeline of History. DK Publishing. 2011. ISBN 978-0-7566-8681-9) isimli yayın, birinci sayfasında kullandığı tek haberin çerçevesi olarak zengin desen ve figürler kullandı.

Relation 1609 / Almanya

Aviso 1609 / Almanya

Aynı dönemlerde yine Almanya’da yayınlanan Aviso isimli gazete de ana sayfasında tek bir haber ve yanında çizim ve desenler kullandı. Alman gazeteleri konuyla ilgili olmasa da tasarım objesi olarak çeşitli desenleri kullanmaktaydı. 1631’de yayınlanan Haftalık Fransız gazetesi ‘Gazette de France’ ise ana sayfasında logotype çerçevesi olarak bir kenar süsü kullanmaktaydı. Haber metnini gazete sayfası boyunca çift sütuna akıtmaktaydı. (Ek Resim 4)

Hollanda’da 1656 yılında haftalık olarak yayım hayatına giren ‘Weeckelycke Courante van Europa’ hiç bir desen, çizim benzeri görsel öge taşımıyordu. İki sütuna yazı akıtan sade bir sayfa tasarımına sahipti.

1700’lere gelindiğinde Avrupa gazetelerinin ana sayfalarında abartılı logo görselleri yer almaya başladı. Daha çok Alman gazetelerinde yer alan bu desenlere örnek olarak 1705 yılında yayınlanan ‘Hildesheimer Allgemeine Zeitung’ gazetesi örnek verilebilir. (Ek Resim 5)

1750'lere doğru gelindiğinde gazetelerin yavaş yavaş tasarım unsurları taşımaya başladığı izleniyor. Örneğin 1767 de Aylık olarak İrlanda'da yayınlanmaya başlayan FINN'S Leinster Journal' isimli ticari gazete Logo altı konturlar atıyor, sütunlar ve konular arasında çizgiler ve başlık ve altbaşlık disiplinleri düzenli olarak kullanılmaya başlanıyor. (Ek Resim 6)

1800'lere gelindiğinde gazetelerde, tasarımda tipografik öğeler baskın hale gelmeye başlıyor. 5 Mayıs 1821 de 'The Manchester Guardian' adıyla yayın hayatına başlayan ve bu gün halen yayınlanmakta olan 'The Guardian' gazetesi yayınlandığı ilk yıllarda 1900'lerin ortalarına kadar hakim olan gazete tasarımının ilk örneklerinden biri olarak önümüze çıkıyor. Tipografik hareketler, Metin başlangıcında gömme harfler, sütun genişliği, sütunlar arası bölme çizgileri, haber metinleri arası yatay çizgiler yanında sayfada yayınlanan habere ilişkin bazı minik vinyetler ve şekiller kullanmaya başlıyor. (Ek Resim 7)

1800'lerden sonra gazeteler foto muhabiri gibi görev yapan ilüstratörler kullanmaya başladı. Yakın zamana kadar bazı gazeteler tarafından sürdürülmeye devam edilen bu gelenek gazetelerin tasarımına ve görseelliğine katkıda bulunuyordu. Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi bülteninde bu durum "Dönemin Foto Muhabirleri" başlığı ile aşağıdaki gibi yorumlanmıştı.

XIX. yüzyılda doğuya duyulan ilgiye paralel olarak, Osmanlı'da gelişen günlük veya siyasi olayları belgelemek üzere birçok batılı gazete ve dergi, o dönemin foto muhabirleri diyebileceğimiz illüstratörler gönderdi. Özellikle Kırım Savaşı'nın patlak verdiği 1853-1856 yılları arasında, İngiltere ve Fransa'nın da Osmanlı müttefiki olması vesilesiyle, savaş muhabirliği yapmak üzere birçok illüstratör akın etti. François-Claude Hayette (1838-?), Montani, Henri Pierre Blanchard (1805-1873), Fabius Brest (1823-1900), Giovanni Brindesi, Louis Ernest, Alberto Pasini (1826-1899), Preziosi, Alexandre Bida (1823-1895), Stanislaw Chlebowski (1835-1884) gibi oryantalist ressamlar da bu dergi ve gazeteler için çizimler yaptılar. L'illustration, Le Tour du Monde, Le Monde illustré, Illustrated London News gibi yayınlar, imparatorluk topraklarına muhabir gönderen dergi ve gazeteler arasında yer aldı. Ardından Şehbal, Malûmat gibi dergilerle Türk illüstrasyonu da gelişti." (OBA Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi "Osmanlı Dünyasında Yerel ve Yabancı Basın Bülteni")

3.1.2. Dergiler ve Ekler

Bilgisayarlı döneme geçiş, masaüstü hazırlık için daha fazla zamana sahip olan dergilerin ve özellikle de Hafta Sonu Ekleri olarak tanımlanan gazete ilavelerinin tasarımına kuşkusuz daha fazla kolaylıklar getiriyordu. Çoğunluğu haftalık olarak yayınlanan dergiler ve ekler bu geçiş sürecine daha kolay ve hızlı adapte olmuşlardı. Ortak yanları, baskı öncesi hazırlık için gazete işleyişinde oldukça uzun sayılabilecek bir süreyi kullanıyor olmalarıydı.

Gazete Ekleri'nde yaşanan süreç gazetelerde yaşananın bir parçasıydı. Çünkü etkilenen insan ve araç yapısı hemen hemen aynı parantezin içerisindeydi.

Dergilerde durum biraz daha farklı olmuştu.

Masaüstü hazırlık süreci için bir hafta, onbeş gün, bir ay gibi uzun sayılacak sürelerle sahip olan dergiler bilgisayarlı döneme geçişte gazetelere göre daha hızlı ve atak davranarak sürece daha kolay adapte oldular. 1922’de arapça harflerle yayınlanmaya başlayan, 208 sayı çıktıktan sonra kapanan ve 1933 de tekrar yeni harflerle yayınlanmaya başlayan Akbaba Mizah dergisi bu dönemi görmeden 1977’de tekrar kapanmıştı. 60 ve 70’li yıllarda Türkiye’nin en çok satan haber aktüalite dergisi olan Hayat Dergisi ise bu geçiş döneminde geldiğinde henüz hayattaydı. 1956 yılının sonlarına doğru bir ara kağıt sıkıntısı nedeniyle kapandı. Ancak ithal kağıda bastığı renkli kapakları iç sayfalarında tam sayfa resimleri ile kısa sürede en çok okunan dergi olmuştu. 70’lerdeki siyasal ortamda işlevini yitirerek kapandı. Sonrasında Dergiyi satın alan Kemal Uzan 1980’lerin sonlarına kadar yayını sürdürdü.

3.2. Türkiye’de Gazete Sayfa Tasarımı

Tasarım, özellikle de gazete tasarımının gelişimi matbaa teknolojisi ile senkronik bir ivme izler. Baskıya hazırlık aşamasında kullanılan teknolojinin getirileri ancak baskı araçlarının bu teknolojik ‘output’ları ‘input’ edebilmesiyle mümkün olur. Uygarlığın

gelişimi, sadece bilgiyi keşfederek değil, bu bilgiyi kalıcı hale getirip bir hazine yaratmak ve bu hazineyi sonraki kuşaklara aktarmayı becerdiğinde olağanüstü bir hız kazanmıştır. Bu ivme en dik açısını hiç kuşkusuz matbaa teknolojisinin gelişimi bu iki mekanizmanın, ‘hazırlık ve baskı’nın uyumlu çalışmasıyla yakalamıştır, Yazar Alpaz Kabacalı, ‘Başlangıcından Günümüze Türkiye’de Matbaa Basın ve Yayın’ isimli kitabında şöyle diyor:

“..Uygarlığın hızla ve ivme kazanarak gelişmesine öncülük eden matbaa, başlangıçta yazı ve resimlerin kağıda geçmesini sağlayan pek ilkel bir araçtı. Teknolojik ve kültürel atılımların gerçekleşmesine katkıda bulunurken, kendi gelişmesinin yolunu da açmış oldu. Sonunda bugünkü aşamaya gelindi. Basımevi artık çağdaş yaşamın ve çağdaş toplumların onsuz olunmaz bir parçası, çağdaş uygarlığın başlıca öğelerinden biridir. Matbaacılık da, büyük boyutlu, bilgisayar teknolojisinin en son yeniliklerinden yararlanarak dallanıp budaklanmış bir sanayi dalıdır. Basındaki yerini ve işlevini düşünürsek, "basım" ve "basın" sanayii ayrımı yapıp "iki sanayi dalıdır" da diyebiliriz...”
(Kabacalı A: Başlangıcından Günümüze Türkiye’de Matbaa Basın ve Yayın, Arka KapakYazısı)

‘Gazete Sayfa Tasarımı’ gazete üretim teknolojilerinden her aşamasından elbette yukarıda belirtildiği gibi başta matbaa teknolojilerinden yüksek derecede etkilenmiş bir süreçte sahiptir. Üretim ve baskı teknolojisi gazete sayfa tasarımının sınırlarını son derece etkili bir biçimde belirlemiştir. Dolayısıyla bu grift, birbiri içerisine girmiş işleyişi ‘baskı teknolojilerini’ esas alarak üç ana bölüme ayırmak yanlış olmaz.

1. Tipo Baskı Dönemi

2. Filmlili Baskı Dönemi

2. Filmsiz Baskı Dönemi

3.2.1. 1. Dönem: Tipo Baskı Dönemi:

Tipo Baskı Sistemleri Guttenberg’in el preslerinden sonra devreye giren ilk matbaa makineleriydi.

Guttenberg tekrarlanabilen hızlı baskı teniğinin temeli olan harfleri geliştirdiğinde şekil resim ve grafiklerin de basılabilmesi oldukça zordu. Henüz el presleri kullanılıyordu. Bu gelişmelerin tümünün önünü açan gereksinim biraz da buradan doğmuştu. Gutenberg’den sonra ‘Friedrich Koenig’ adında bir alman Gutenberg’i ikinci bir keşif ile tamamlayarak, matbaacılıkta yeni bir devir açmıştı. (ŞİMŞEKER, O.: “temel baskı sistemlerinde kalite kontrol parametrelerinin tespiti ve karşılaştırılması. ”, Marmara Üniv. Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul-2001) Koenig, yıllardır tasarladığı planlarını uygulayarak, el preslerinden daha verimli çalışan bir makine yaptı. Makinenin bazı bölümleri ağaçtan, bazı bölümleri de dövme demirden meydana gelmişti. Çünkü o zamanlar daha dökümhaneler yoktu. Makineyi yapmak için bir yıl uğraşıldı. Makinenin en çok göze çarpan yeri, ağaçtan makara şeklinde büyük bir çark ve bu çarkın çevirdiği dişlilerle hareket eden mürekkep verici kısmıydı. Makine el ile çevrilerek çalışıyor, fakat kağıt besleme ve almadan başka

mürekkep sürme ve diğer işler makinenin senkronize hareketiyle kolayca yapılabilirdi. Daha sonra Fiedrich Koenig Londra da bir makine daha imal ettikten sonra matbaa sektöründe iyice tanındı. 1817’de Andreas Bauer ile birleşerek, ‘Koenig-Bauer’ şirketini kurdu. Günden güne birtakım yenilikler, kolaylıklar ve basılan işlerin kalitesini artıracak çareler bulunarak yeni makineler üretildi. Tipo Baskı sistemi için kurşun harfler ters olarak dökülüyor dizgi ustaları dökülen bu harfleri matrislere dizerek gazetenin temel dizaynını oluşturuyorlardı.

Tipo baskı sisteminde gazeteler son derece düz bir tasarıma sahip olmalıydı. Zira bu teknik fazla tasarımsal hareketlere izin vermiyordu.

Gazeteler 1980’lere kadar bu baskı teknolojilerine uygun, bu teknolojilerin sınırladığı bir görsel tasarıma sahipti.

‘Yüksek Baskı’ olarak da adlandırılan bu baskı sistemiyle üretim, ‘hurufat’ denilen metal harflerle yapılır. Kurşun, antimuan ve kalaydan kimi zaman da, bakır alaşımından dizgi dökümü için kullanılan metal harfler kullanılarak eziyetli bir hazırlık süreci gerektiren bir yöntemle sayfalar üretilir. (Yard. Doc. Dr. Gülnaz Gültekin: Matbaa Terimleri Sözlüğü.) Model, mantık olarak tipik bir ‘patates baskı’ kurgusu ile çalışılır. Tipo baskıların çoğunda dizgi elle yapılır. Mürettip yani dizgici, gerekli harfleri seçer ve uygun boşluklar bırakarak kumpas üstüne yerleştirir. Satır tamamlanınca, ‘gale’ adı verilen düz metal tablaya yerleştirilir. Böylece, satırlar alt alta dizilerek sayfa tamamlanır. Bundan sonra, iple bağlanan sayfa, baskıya verilir.

Kitap, dergi ve gazete basımında, dizgici tarafından elle yapılan dizgi çok yavaş ve eziyetli olduğundan, mekanik dizgi yöntemleri kullanılır. Bu otomatik dizgi aparatlarını kullanan kişilere ‘Dizgi Operatörü’ adı verilir. Dizgi Operatörleri, tam satırlar hazırlayan monotip, linotip ve entertip sistemlerini kullanarak dizgileri yaparlar. Sayfalar üstünde gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra, sayfa düzeni metal bir kap içine yerleştirilir. Sayfalar, 16 sayfalık formayı oluşturacak düzende kağıda basılıp kağıt katlandığı zaman gerekli sırayı izleyecek biçimde düzenlenir. Sayfaların yerlerinde durması için boşluklara çeşitli isimler verilen metal parçalar yerleştirilir ve bunların tümü anahtarla sıkıştırılır. Böylece, ‘forma’ oluşturulmuş olur.

Eritilerek ‘ters kalıp’ olarak matrislere dizilen harfler sayfaları, sayfalar formaları oluşturur. Bağlanan kalıplar baskı makinesine yerleştirilir. Baskı makinesinde iki silindir bulunur. Biri kalıp silindiri diğeri mürekkep silindiridir. Kalıp üzerindeki yüksek kısımlar mürekkeplenir ve direk baskı yapılacak materyalin üzerine basılır. Böylece görüntü baskı malzemesine aktarılmış olur.

Bu makinaların günümüzde kullanımı oldukça azalmış olmakla birlikte çeşitli modelleri, davetiye, kartvizit baskısı, kesim, gofre, piliyaj, perforaj benzeri işlemlerde hala kullanılmaktadır.

Tipo Baskı döneminde gazete sayfa tasarımı oldukça sınırlı araçlarla yapılabilmektedir. En önemli malzeme dizgici’nin elinde bulunan “Basan ve Basmayan Malzeme”lerdir. Basan malzeme, Sıcak dizgide harf, işaret, çizgi, süs gibi baskı işlemi sonucu sayfada görülecek malzemelerden oluşur. Basmayan malzeme ise Sıcak dizgide espas (araboşu),

kadrat, anterlin, garnitür, klişe altlığı gibi baskı kalıbında yer alıp mürekkeple temas etmeyen malzemelerdir. Espaslar, kelimelerin arasında; kadratlar, yarım kalan (dul) satırların tamamlanmasında veya kelime/satır ortalamada; garnitürler, sayfadaki büyük boşlukları oluşturmada; klişe altlıkları, klişeleri yazı yüksekliğine getirmede kullanılır. Bunun dışında “Desinatör” lerin ürettiği karikatür, resim ve ilüstrasyonlar ve fotoğrafçıların çektiği fotoğrafların sayfalara basımı için kullanılan ‘klişe’ ler tasarımın diğer ana unsurlarıdır.

Klişeler; basılacak malzeme ara tonların bulunmadığı biçimde, siyah ve beyaz yani ‘tire’ basılacak ise düz yüzeyli, fotoğraf benzeri ara tonların bulunduğu bir malzeme ise tramlı olarak hazırlanır. Tram ayarı ‘tram çizgi sayısı’ olarak tabir edilen ve 1 cm’lik çizgi üzerinde bulunan tram adedi yani nokta sayısı ile ölçümlendirilen bir birimdir.

Özetle Tipo Baskı Dönemi’nde gazete sayfa tasarımında esneklik, kullanılacak malzemenin kısıtları nedeniyle oldukça düşüktür. Bununla birlikte klişelerle oynayarak sayfalarda çeşitli hareketler de yapılabilmektedir.

Tipo Baskı makineleriyle aynı mantıkta baskı yapan sıcak folyo baskı makineleri halen satılmakta ve kartvizit, broşür, ilan, davetiye türü küçük adetli işlerde başarıyla kullanılmaktadır. Üstteki resimde makinenin tablasına yerleştirilen, metal harflerin ters yerleştirilerek dizginin yapıldığı kurşun kalıp, kol çekildiğinde üzerine konulan materyale baskı yapar. Tipo Baskı esasıyla çalışan masaüstü (Folyo) baskı makineleri halen daha üretilmekte ve satılmaktadır. Bu makinelerde, boya yerine ısıyla malzemeye transfer olan renkli folyo kağıtları kullanılmaktadır. Makineler çeşitli fontlarda dökülmüş hazır kurşun harf setleri ve tüm kullanım aparatları ile pazarlanmaktadır. Özellikle Gofre, piliyaj, perforaj benzeri işlemlerde ve özel tasarımlarda bu en ilkel baskı teknolojisinin modern aletlerle kullanımı sürmektedir.

LANDING PLACE AT SEDD-EL-BEHR, ON THE SHORES OF THE DARDANELLES AS PHOTOGRAPHED FROM THE U. S. S. BEVER CLIFF BY THE BRITISH OFFICIAL PHOTOGRAPHER WITH THE DARDANIELS EXPEDITION.

THE Y. S. S. BEVER CLIFF, CAPTAIN THE "BRITISH WOODEN HORSE" AFTER THE BATTLE OF HELLES. SHE WAS BUILT IN 1880, AND IS THE ONLY ONE OF HER CLASS WHICH SURVIVED THE BATTLE OF HELLES. SHE WAS BUILT IN HELLENIC WAYS, AND IS THE ONLY ONE OF HER CLASS WHICH SURVIVED THE BATTLE OF HELLES. SHE WAS BUILT IN HELLENIC WAYS, AND IS THE ONLY ONE OF HER CLASS WHICH SURVIVED THE BATTLE OF HELLES.

CURRY SERVICE UNDER THE SHADOW OF THE GREAT WATER WINDS OF THE BRITISH DARDANIELS. THE SHIP IS THE "BRITISH WOODEN HORSE" WHICH WAS BUILT IN HELLENIC WAYS, AND IS THE ONLY ONE OF HER CLASS WHICH SURVIVED THE BATTLE OF HELLES. SHE WAS BUILT IN HELLENIC WAYS, AND IS THE ONLY ONE OF HER CLASS WHICH SURVIVED THE BATTLE OF HELLES.

SCENE AFTERNOON SCENE IN "LITTLE NERVEN." A BRITISH TROOP IN THE TRENCHES. THE TRENCHES WERE BUILT IN THE SHORE OF HELLES. THE TRENCHES WERE BUILT IN THE SHORE OF HELLES. THE TRENCHES WERE BUILT IN THE SHORE OF HELLES.

BRITISH TRANSPORT SHIP, THE "Y. S. S. BEVER CLIFF," ON HER WAY TO THE LANDING PLACE AT SEDD-EL-BEHR.

The New York Times gazetesinin Çanakkale Savaşı sırasında yayınlanan 27 Haziran 1915 tarihli nüshasının iç sayfası. Çıkarma'nın Resmî Fotoğrafçısı tarafından çekilen Fotoğraflar, tasarımcı tarafından kullanılan teknolojinin sınırları zorlanarak sayfaya ustalıkla yerleştirilmiş.

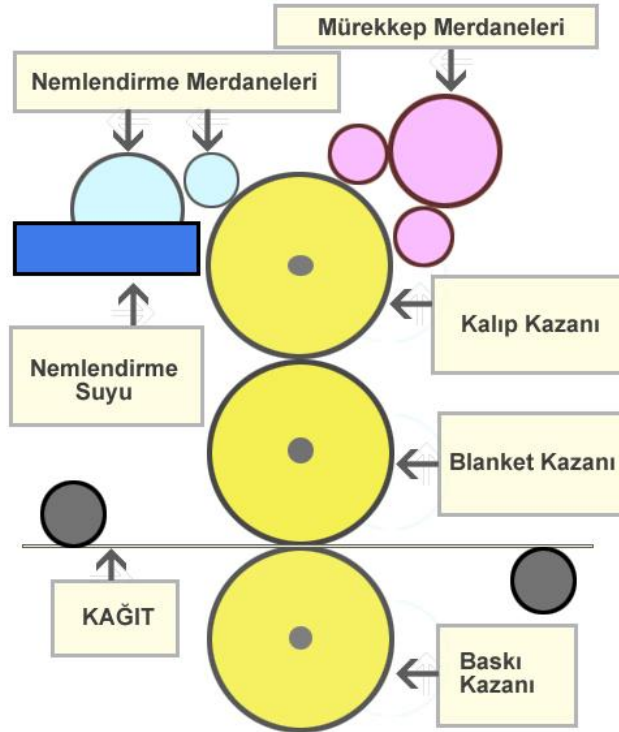
Tipo Baskı için hazırlanmış tasarım çalışması için başka bir örnek.

1915 yılında New York Times'ın iç sayfalarında kullandığı, Çanakkale Savaşı fotoğrafları, zamanın kullanılmakta olan baskı sistemine göre, sayfa görsellerinin klişe

olarak hazırlanmasına rağmen sayfaya ustalık isteyen grafiksel hareketlerle yerleştirilmiş. Fotoğraflarda üst üste binmeler ve dekupe geçişler kullanılmış. İkinci fotoğraf olduğu gibi birinci fotoğrafın üzerine bindirilmiş ve geminin lombozundan bakan asker ve lomboz üstteki fotoğrafın içine dekupe edilmiş. Sol alttaki fotoğraf ise oval bir çerçeve içine alınarak zemindeki horizontal çizgilere oturtulmuş. Bu sayfa kompozisyonu masaüstü malzemelerle tek bir sayfa olarak hazırlanmış ve tek bir klişe olarak alınıp kalıba yerleştirilmiş.

3.2.2. 2. Dönem: Filmlî Baskı Dönemi

1904 Yılında bulunan Ofset baskı Teknolojisi günümüzde halen kullanılmakta olan en yaygın baskı teknolojisi olarak varlığını sürdürmektedir. Ofset sistemi tipografide olduğu gibi kalıp üzerindeki yükseklik farklarından yararlanmaz. Kalıp yüzeyi yüksek değil düzdür. (Yüzey üzerinde çok küçük bir emülsiyon tabakası kalınlığı farkı vardır ancak bu kalınlık görüntü oluşturmada etkin değildir) Kalıp yüzeyinde, emülsiyon olan yani basılacak alanlar ve emülsiyon olmayan basılmayacak alanlar vardır. İş olan yani basılacak alanlar emülsiyon tabakasıyla kaplıdır. İş olmayan alanlarda ise emülsiyon tabakası yoktur. İş olan yerler 'mürekkebi' iş olmayan yerler ise gren çukuru denilen mikrometrik gözenekler ile 'suyu' tutar. Burada su ve mürekkebin birbirine karışmaması prensibinden faydalanılır. Böylelikle iş olan yerlerde bulunan mürekkep baskıyı gerçekleştirir. Diğer boş alanlarda gren çukurları su ile dolu olduğu için mürekkebi iter ve o bölgeler baskı uygulayamaz.

Şema: Ofset Baskı Makinelerinin temel çalışma prensibi.

Temel olarak üstteki şemada gösterilen prensiple çalışan Ofset Baskı Makineleri Amerikalı mucit Ira W. Rubel tarafından ilk üretildikleri 1904 yılından bu yana hayli aşama kaydetmişlerdir. Çağdaş baskı yöntemlerine uyum sağlayacak biçimde geliştirilerek kullanımları sürdürülmektedir. Filmlili Baskı Dönemi'nde gazeteler, ofset baskının olanakları ile renklenmiş, sayfa tasarımı konusunda gittikçe artan bir ilgi ortaya çıkmıştır. Ancak yapılan tasarımlar, kullanılan renkler uzun bir süre bilimsellikten uzak ve el yordamıyla üretilegelmiştir. Bazı gazeteler uzunca süre sayfalarında rengi kısıtlı kullanmayı ya da hiç kullanmamayı tercih etmişlerdir. Türkiye'de Cumhuriyet Gazetesi, Amerika'da ise Wall Street Journal uzunca bir süre sayfalarında renk kullanma konusunda direnen gazetelerdir.

Teknolojinin basında kullanımını oldukça stabilize ettiği renk teknolojisinin önünde daha fazla direnmenin anlamının olmadığını gören gazete editörü Frederik Kempe, bu geçişin "gazetenin daha rahat okunur olması" isteğinden doğduğunu açıklıyor. Wall Street Journal, renkli baskıya geçişinin ilk adımını yine de Avrupa'da yayınlanan gazetelerinde deneme kararı alıyor. Bu konuda Cafer Yarkent'e kulak verelim;

"..1889 yılından beri ne bir fotoğraf, ne bir renk kullanan, hatta mizanpajının bile tek bir çizgisini, tek bir noktasını, sütun sayısını ve ebadlarını asla değiştirmeyen "Amerika'nın en ciddi ve en siyah-beyaz" ve en çok satan gazetesinden geliyor. "The Wall Street Journal", çok kısa bir açıklama yapıyor; "2000 yılına bilgisayarla hazırlanıyoruz, hem de renkli ... Bekleyin".

1889 yılından bugüne kadar sadece illüstrasyon kullanan, ama asla fotoğraf bile kullanmayan ciddi bir siyah-beyaz gazete olan "The Wall Street Journal", uygulamaya Amerika'da değil , Avrupa'da başlayacağını belirtiyor. Amerika' da başlamaya korkuyordu. çünkü

yazılı basın, gerek okuyucu olsun, gerek gazete yöneticileri olsun, bana göre, en muhafazakar iş kolunu oluşturuyor. Yazılı basın, gerek okuyucu olsun, gerek gazete yöneticileri olsun, bana göre, en muhafazakar iş kolunu oluşturuyor. 7 Şubat 2000 ... ilk renkli ve ilk kez fotoğraflı The Wall Street Journal"Avrupa'da yayına başlıyor. Gazetenin editörü Frederick Kempe, şu açıklamayı yapıyor: "Gazetenin Avrupa bölgesinde tarihi bir fırsatı yakalamak üzere bu planı uygulamaya koyduk. Yayınımızın herkes için daha rahat okunur olmasını amaçlıyoruz" (Cafer Yarkent Arşivi: Makale, Gazeteler Ne Olacak?. Frankfurt, 2000)

3.2.3. 3. Filmsiz Baskı - CTP Dönemi

Baskı öncesi hazırlık sektöründe, film pozlandırma teknolojilerinin çok önemli yeri vardır. Bilgisayarlı Tasarıma geçiş bir süre sonra, tasarımı bilgisayarda yapılan malzemenin doğrudan kalıba aktarılmasını sağlayan ve bazı ara kademeleri ortadan kaldıran teknolojilerin geliştirilmesini de zorlamıştır. Bu teknolojilerin en önemlisi CTP teknolojisi. "CTP Pozlandırmanın yolunun değişmesidir."

CTP: "Computer To Plate" yani Bilgisayardan Kalıba pozlandırmayı ifade eder. Böylece 'film' ve 'montaj' kademeleri aradan kalkmakta, bilgisayarda üretilen işler doğrudan baskı makinesinin kalıbına pozlanmaktadır.

CTP'den önce bir ara geçiş kademesi olarak CTF (Coputer To Film) teknolojisi devreye girmiş ancak aşamalı olarak önce filme, sonra da kalıba pozlandırma aşamaları nedeniyle oluşan kayıp ve CTP teknolojisinin optimize edilmesi ile kullanımdan kalkmıştır.

Doğrudan kalıba, üstelik de pozlandırılırken kullanılan laser teknolojisi sayesinde neredeyse sıfır kayıpla bu işi yapmak varken ilave olarak film sarfı yapmaya elbette gerek kalmamıştır. Bir anda bir iş kolu olarak bütün dünyada kullanılmakta olan birçok renk ayrımı - film atölyesi kapanmış geçiş sürecinin hızı bir çoğunun bant değiştirmesine bile fırsat vermemiştir.

Ofset baskı kalitesinin bugünkü seviyeye ulaşmasındaki en büyük etken, film+montaj gibi hem zaman alan hem de maliyeti arttıran bir ara işlemleri tamamiyle ortadan kaldıran, bilgisayardaki görüntüyü doğrudan kalıba aktaran CTP teknolojisinin ortaya çıkmasıdır.

Elbette ulusal ya da yerel basında çok az sayıda da olsa hem yüksek baskı hem de filmler baskı usulleri bir yandan kullanılmaya devam etmektedir. Ancak bu dönemde baskı hazırlık çalışmaları artık tamamıyla bilgisayar aracılığı ile yapılır ve uzak mesafelere yine bilgisayar ve çeşitli türden iletişim linkleri ile aktarılabilir hale gelmiştir. Bilgisayarın aracı olarak kullanıldığı tasarımın baskıya gönderilmesi aşamasında ileride detaylı olarak sözü edileceği gibi pikaj, montaj, renk ayrımı gibi bazı ara kademeler ortadan kalkmıştır. Üretilen sayfalar, sayfaları doğrudan baskıya aktaran baskı makinelerine bağlı aracı sistemlere gönderilmektedir.

CTP'nin detayına girmeden 'Laser' den kısaca bahsetmek yerinde olur.

LASER, "Light Activation by Stimulated Emission of Radiations" kelimelerinin baş harflerinden oluşmaktadır. En genel tanımıyla, birbirine bağlı çok şiddetli ve çok yoğun ışın parıltıları oluşturan, çok sıcak ve çok dar bir ışık kaynağıdır.

Laser termal IR ışık, ya tam vardır ya hiç yoktur. Diğer ışık kaynaklarında olduğu gibi kısmen ya da azalarak, gücünü yitirmiş veya eksiltmiş durumda var olmamaktadır.

Baskı öncesi hazırlık sistemlerinde de, termal ve InfraRed /IR teknolojisi kullanılarak kalıpların pozlandırılması, baskı sonucu kalitesini en üst aşamaya taşımıştır.

Bu sistemlerin önderlerinden ve üreticilerinden olan Scitex (sonradan CreoScitex, şimdi ise Creo olmuştur) bir sistem ve teknoloji geliştirmiş, iç tambur (internal drum) ve violet ışın teknolojilerini, Dolev marka filim çıkış makinelerinde kullanmıştır. Bu teknoloji ile Scitex, dünyanın en çok filim çıkış makinesi (image setter) satan firmalarından biri olmuştur. Bu teknolojik veri ve bulgulara dayanarak Scitex, baskı öncesi sistemlerinde büyük bir devrim yaratan CTP - Computer to Plate / Bilgisayardan Kalıba Pozlandırma-sistemlerinde, aynı teknolojiyi, yani iç tamburlu, violet ışın kaynaklı sistemleri, uygulamış ve üretimini yapmıştır.

Uluslararası istatistiklere göre, 2000’li yılların sonlarında, dünya üzerinde kurulu yaklaşık 5000 adet CTP olduğu ve bunun yaklaşık 4200 adedinin termal ve 800 ünün de visible light (violet, blue, green, vd.) olduğu gösterilmektedir.

3.2.3.1. CTP’nin sağladığı avantajlar

Klasik baskı sürecinin başlıca problemleri; film üzerinde nokta yoğunluğunun (density) yetersiz olma ihtimali ve filmdeki noktanın, kalıba kayıpsız aktarılmamasıdır. CTP teknolojisi bu sorunları çözme noktasında şu fonksiyonlar ile öne çıkıyor:

- CTP; Belirgin nokta yapısı nedeniyle 30 senelik matbaa makinelerinde bile muhteşem baskılar yapılmasını sağlayabiliyor. Diğer yandan noktanın yüksek ve keskin yapısı, mürekkebin fazla verilmesi durumunda bile baskıyı boğmuyor. Bilakis renkleri daha da canlandırıp, parlak hale getiriyor. CTP noktası üzerindeki boyanın dağılması, yayılması, konvansiyonel kalıba göre minimum düzeyde.
- Kalıba pozlamadaki otomasyonun getirdiği tutarlılık ile yakalanan kalite, sürekli olarak devam ediyor. Bu durum özellikle renk tutarsızlığı probleminin çözümü açısından önemli.
- Daha hızlı ve güvenli iş akışı sağlanıyor. Pozlanan kalıpta yaşanan ‘dot gain’ sorunları kesin olarak çözülüyor.
- Geleneksel sistemde kalıba çekilmesi çok zor olan ancak bir çok avantaj sağlayan tram cinslerinin pozlanabilmesi sağlanıyor.

4. BÖLÜM

BİLGİSAYARLI TASARIMA GEÇMEDEN ÖNCE

GAZETELERDE DURUM

4.1. 70-80’li Yıllarda Gazetelerde Genel Durum

Bu yıllarda Basın sanayiindeki teknoloji hızlı bir değişim yaşıyor. 1970’i yıllardaki sıcak baskı yöntemi olarak bilinen tipo tekniği, ışığın egemenliğine yenik düşerek yerini ‘offset’e bırakıyordu. Ardından offset sistemi, yerini digital teknolojiye terk ediyor, offset tekniği de ‘Tipo’ gibi kendinden sonra gelen digital teknolojiye yenik düşüyordu.

Amerikan basını 1970’li yıllarda, bilgi iletişimini kompüterlerle sağlamaya çalışırken, Türk basını henüz yeni olan pikaj sistemini deniyordu.

Rotatif baskı düzeninin yerine offset baskı düzenini de beraberinde getiren pikaj sistemi, sayfaları görerek hazırlamak, değiştirebilmek, kurşun kalıplardan kurtararak daha düzenli sayfalar hazırlamak üstünlüğünü sağlıyordu.

Cafer Yarkent bu dönemi şöyle anlatıyor;

“Tıpo baskı sistemindeki sıcak dizgi (Entertyp, monotyp, Unotyp) giderek soğuk dizgi sistemine geçiş yapıyordu. Kurşun kasalardaki harflerin yan yana getirilerek kumpaslardaki ölçülendirilmesi, o zamanın deyimiyle, "sekreterlik" melekelerini gerektiriyordu. Sekreterler, harfleri sayacak, aradaki ince ve kalın harfleri ölçülenecek, yine o zamanın deyimiyle, şatırı düşürmeyecekti."

Elektrikli dizgi sistemi olarak, Türk basınına yeni giren IBM makinalarında önceleri çok sıkıntı çekildi.

Özellikle satır sonları, sekreterler için ve yazı işleri müdürleri için kabustu. Tek tek elle ayarlanıyor, ‘set size’ ve ‘leading ayarı’ diye bir tanımlamadan söz bile edilmiyordu.

Ama yine de bir yenilikti. Pikaj düzeninin de çok önemli bir ünitesiydi.

Pikaj sistemi ile birlikte bir yenilik daha geliyordu Türk basınına; Düz, monoton sayfa görüntüsü yerine, sayfanın birkaç noktasında şarpık çalışma-yamuk yerleştirme" şeklinde hareketli mizanpaj uygulaması yaparak, sayfa izleyicisinde, okurda çok etkisi yaratmak.

Bu görüntü, şüphesiz, Türk gazetelerine büyük heyecan getirdi. Haberi veren de, yazan da başlıklayan da, uygulayan da, artık "görerek" çalışıyordu.

Bir yanda kamera, montaj karanlık odalar, renk ayırım servisleri gibi yeni üniteler oluşturulurken, sayfalarda renk denemeleri yapıyor, Türk basını “spot” renklerle geçiş dönemi yaşıyordu.

Dizgi üniteleri her yıl yenileniyor, giderek, bilgi işlem, depolama, bekletme gibi 10 yıl sonrasının üstünlükleri deneniyordu.

Toplu dizgi makinaları IBM, 3 puntodan, 12 puntoya kadar yazı çıkarabiliyor, 130 yazı karakterine sahip hafızalı dizgi makinaları ile düz dizginin dışında istenilen her şekilde kompozisyon hazırlanabiliyordu.

Maksimum şaryo genişliğini aşmamak kaydıyla, istenilen ölçü, hafızaya alınıyor, satır başı, satır sonları giderek düzgünleşişiyordu.

Bu makinalarda dört bin kelimeye kadar depolama yapıyor, metin değiştirmek ve ölçü değiştirmek üstünlüğü sağlanıyordu. Toplu dizgi makinalarını, bu günün sisteminin dedesi olarak nitelendirebiliriz.

Buna paralel olarak, başlık makinaları da yenileniyor, fotoğraf yoluyla dizgi (storomat) 4 puntodan, 144 puntoya kadar yuvarlak, elips, tramlı başlıklar, negatif şablonlarla özel fotoğraf kağıdı üzerine ‘fotoğraf tab’ esasına göre çalışıyordu. Bütün bu gelişmeler 4 yıl içinde gerçekleşti.

Türk basını teknolojik devrim yaşıyordu.”

1960-1970 yılları arasında gazetelerin yapısı kabaca şöyle özetlenebilir:

- Haber kaynağı
- Muhabir-foto muhabiri
- İstihbarat servisi şefi
- Yazı işleri Müdürü ve yardımcılar (teknik sekreterler)
- Müsahhah (düzeltmen)

- Mürettip
- Baskı.

4.1.1. 70-80 Dönemi Gazetelerdeki Haber akışı

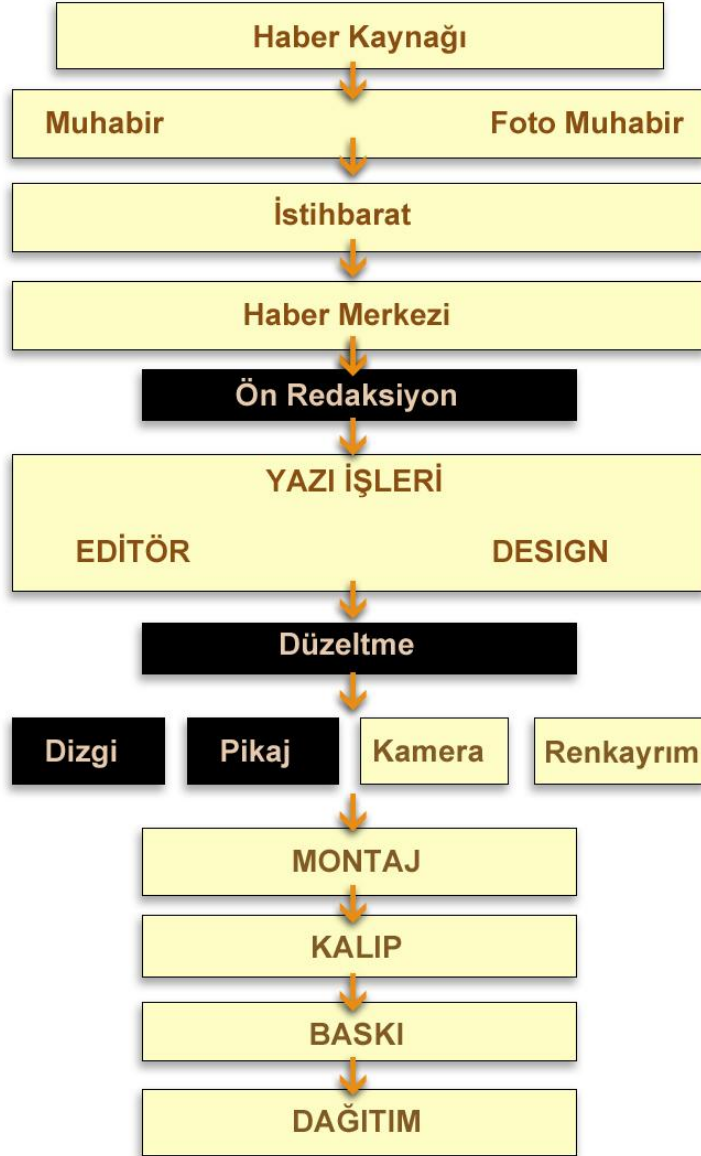
Teknolojik gelişme beraberinde yeni üniteler, yeni kadrolar getirmeye başladı. Yatırımlar, daha iyi gazeteye, daha güzel görüntüye yönelmiş, teknik kadro gereğinden fazla büyümeye başlamıştı.

Şüphesiz bu yıllara gelinceye kadar, gazeteler için "daha iyi gazete, daha iyi haber" önemli kural haline gelmişti, ama en önemlisi değildi. Slogan, "daha iyi haber, daha güzel fotoğraf"

Teknolojik gelişme ile birlikte "görüntü" giderek önem kazanmaya, yatırımların yarıya yakın bölümünü bloke etmeye başladı.

Ön redaksiyon'a ulaşan malzeme redakte edilerek buradan yazı işlerine öncelikle 'editör' ve sayfa sekreterinin önüne geliyordu. Editör tarafından, içerik açısından biçimlendirilerek son halini alan haber 'Düzeltilen' tarafından da düzeltildikten sonra sayfaya girmeye hazır hale gelmiş oluyordu. Bütün bu işlemler haber metinlerinin dizgiciler tarafından dizilerek kağıt çıktılarının alınması, ve bu kağıtların elden ele dolaştırılmasıyla gerçekleştiriliyordu. Dönemin sonlarına doğru devreye giren topbaşı dizgi makineleri işi hayli kolaylaştırmış olsa da hafızaları neredeyse orta büyüklükteki bir haberi alabilecek kadardı. Sayfa, önce eskiz olarak milimetrik kağıtlara çiziliyor, ardından haber ve siyah beyaz resimler pikaj kağıdına basılıyor, bu özel kağıdın mum makinesinde arkası mumlanarak sayfa sekreterinin pikaj masasına geliyordu. Sayfa sekreteri elinde kretuarı ile bu mumlu kağıttan resim ve yazıları kesip kırarak sayfa plan kağıdındaki eskize uygun biçimde 'Pikaj Karton'u'na yapıştırıyor, sayfaya son şeklini vermeye çalışıyordu. Sayfanın hazırlanması ardından sırasıyla kamera ve renk ayırımı süreçleri devreye giriyordu. Arkasından montaj işlemi, sayfaların kalıplarının alınması ve kalıpların renklerine göre baskı makinelerine bağlanması ile baskı aşamasına gelinmiş oluyordu. Tabi ki bundan sonrası dağıtım ve satışa kalıyordu.

YAZI İŞLERİ DİYAGRAMI

Bilgisayarlı tasarıma geçiş öncesi gazetelerde uygulanmakta olan 'Yazı işleri Diyagramı'. Siyah zeminli kutularda bulunan başlıklar 'Bilgisayarlı Tasarım Dönemi'nde kullanım dışı kalan birimleri ifade ediyor. Geçiş döneminden sonra yeni diyagram için Bkz. Bölüm 5.1.2

4.1.2. Elektronik Dizgiye Geçiş

1973-74'lü yıllar, Türk basın sektörüne 'Compugraphic' lerin girdiği yıllardır.

Fotoğraf kağıdı üzerine, foto-tab usulü ile karanlık odalı çalışılan bu sistemde, yazı çeşidi, matrislerden oluşmaktaydı. Hurufat deyimi yerini şablona bırakıyordu. Bu makinalarla "teknolojik devrim tamamlanmıştır" deniyordu. "offset" üniteleri yeni kadrolarla şişiriliyordu.

"Compugraphic"lerin birer mini bilgi bankası özelliği taşıması kimseciklerin aklına gelmiyor, bu bilgi bankalarını dizgi makineler gibi kullanma kolaylığından kimsecikler vazgeçmek istemiyordu.

Bu yıllarda gazetelerin haber akış ve üretim yapısına şöyle bir göz atalım ...

- **Haber Kaynağı**
- **Muhabir - Foto muhabiri**
- **istihbarat servisi şefi**
- **Yazı işleri müdürü ve yardımcıları (teknik sekreterler)**
- **Müsahhah (Düzeltilen)**
- **Mürettip ve dizgi servisi**
- **Pikaj, montaj, kamera servisleri**
- **Kalıp**
- **Ve baskı**

Bu yapıda renk ayırma ünitesi henüz oluşturulma aşamasındadır. Bu ünite, kamera, montaj deneyimli yeni bir eleman tipi gerektiriyordu. Yukarıdaki şemaya göre bu yıllar, gazetecilikten çok teknik yatırımlar yıllarıdır. Türk basın sektörü, "her şey daha güzel görüntü, daha renkli sayfalar için" sloganını benimsemiş, "gökkuşağı" da böylece keşfedilmiştir.

"İyi gazete" tanımlamasında, şüphesiz, görüntü, baskı, netlik önemli üstünlüklerdir, ama temel üstünlük değildir. Gazetelerin üstünlük derecesi, dünlerde olduğu gibi bu gün de haber ve bilgedeki (fotoğraf + grafik) farklılıklarla değerlendirilmektedir.

"Compugraphic" sistem 1974 yılından itibaren sürekli yenilendi, her yıl yatırımların büyük bir bölümü cihazlara yöneltildi: 7200-7300-7400-7700, Ünlversal'ler derken, 1980'lere gelindi.

4.1.3. İlk Yenilikler Başlıyor

Bu yıllarda Amerikan basını tekniği yeniledikçe, insanı ve gazeteciyi de yeniledi, geliştirdi... Bizdeki fotoğrafta ise, gelişen, yenilenen, sürekli değişen dizgi makinelerinin başındaki dizgiciler oldu.

Yani, gazeteci değil, dizgi yapan, 'haber üretimi açısından' üretici olmayan kesim.

Yatırım yapılan yeni cihazların her biri küçük farklılıklar gösteriyor, her farklılık malzeme ve personel tasarrufu gerektiriyordu. Matrisler yenileniyor, kasetler

geliştiriliyor, fotoğraf kartlarında tasarruflar yapılıyor ama sürekli denenen ve geliştirilen, "bilgi bankası" oluyordu.

Haber daha uzun süreli saklama çalışmaları ile birlikte, milimetrik mizanpaj çalışmaları yapmak temel yeniliklerdi.

Bu dönemde gazetelerde sayfalara resim ve illüstrasyonlar çizen ressam kadrolu olarak yer almaya devam etti. Infografik yoktu. Sayfaları yine sayfa sekreterleri ile birlikte pikajörler yapıyorlardı. Cafer Yarkent, 80'li yılların başlarında geride kalmama telaşesi ile yapılan bazı yatırımların sonradan 'ölü yatırımlar' haline geldiğinin altını şu cümlelerle çiziyordu.

"1980' li yılların başında "disketler" devreye girdi. Ne kadar çok disket alınır o kadar çok haber saklama şansı doğuyordu. Fakat bu da yeterli bir gelişme değildi.

Bu arada MCS' ler Avrupa piyasasına girdi. İlk bakışta çok önemli bir gelişme arzeden bu cihazları, bu günün bilgisayarlarının 'geçiş terminalleri' olarak nitelendirebiliriz.

Sayfa terminallerinin geliştirilmesi sırasında Avrupa'ya sürülürken bu "ara terminaller" Amerika'da tutunamamış, Avrupa'ya "pas" edilivermişti. Tabii, bizlere de.. Avrupa'da piyasaya sürülen bu ürünler aslında yatırımları yapanlar açısından birer "ölü yatırım" dı."

4.1.4. 1980' lerin Başındaki Gazetelerin Haber Üretim Yapısı

1980' lerin başındaki gazetelerde haberin akış ve işleniş yapısını şöyle özetleyebiliriz:

- **Haber kaynağı**
- **Muhabir-foto muhabiri**
- **istihbarat şefi**
- **Yazı işleri müdürleri**
- **Sekreteryaya (Redaksiyon ve çizen)**
- **Dizgi - Pikaj - Grafik servisleri**
- **Müsahhah (düzeltmen)**
- **Kamera - Montaj - Renk ayırım**
- **Kalıp - Baskı.**

Pikaj sistemi ile çalışan gazetelerin kadroları kabaca, bu şekle dönüşmüştür.

Avrupa'da bu düzeni 80'li yılların başında değiştiren ilk gazete, Cafer Yarkent'in teknik sorumluluğunu üstlendiği, 'Yeni Asır Gazetesi' olmuştur.

Pikaj sistemi ile çalışan gazetelerde teknik kadrolar bu dönemde anormal yığılmalar göstermiştir. Bu yığılmalar, gazeteci için ayrılması gereken fonu da eritmiş, tüketmiştir. 70 ile 80 arasındaki görünüm budur.

Yarkent; 'Bilgisayarlı Dönem' öncesi durumun, gazeteler için taşınması zor bir teknik istihdam kesimi yarattığı konusuna dikkati çekmektedir.

"Alışkanlıklarımız, geleneklerimiz, malzemeyi sorumsuzca kullandığımızı gizlemektedir. Pikaj sistemi basına yerleştiği dünden bu güne kolaylıkları beraberinde getirmiştir.

Kolaylığın tarifi, zamandan kazanmak için yeni bir malzeme ve yeni istihdam alanları olmuştur.

Bu gün Türk basınının ana sorunu, taşıyamayacağı istihdam yükü ile karşı karşıya olmasıdır.”

4.1.5. Geçiş döneminde istihdam sorunu

Offset ve Bilgisayarlı Tasarım, ilk bakışta birbiri ile iç içe gibi geçmiş iki teknik aşama olarak görülüyor. Bu iki teknik aslında ileriki aşamaları da göz önüne alınırsa birbirinden ayrı özellikler gösteriyorlar. Bu değişim doğal olarak beraberinde bir takım sorunları ve sancuları da getiriyor.

Sorunların en önemlisi "istihdam" olarak karşımıza çıkıyor. Bu durum da sonuç olarak gazetelerin yeniden yapılanma sürecine girmesini gerektiriyor.

Bu dönemi ve istihdam sorununu yine Yarkent'den dinleyelim.

“Digital Teknoloji ile birlikte önemli üstünlükler sağlandığı bir gerçek. En önemlisi offset hazırlığın asgariye inmesiyle birlikte zamandan büyük bir kazanç meydana geliyor. Eğer rantabl kullanılırsa tüm yazı işlerinde çalışanlara, muhabirlere ve hatta pikaj, montaj servisinde çalışanlara daha yaratıcı yeni ufuklar açılıyor. Kısaca anlatmaya çalıştığımız, ülkemizdeki bu on yıl gibi kısa bir süreç içinde kurşundan ışığa, ışıktan yongaya uzanan bir değişim yaşıyor ve yaşanacaktır. Bu konu aynı zamanda gazetelerimizin tiraj problemi ile de yakından ilgilidir.

Hızla gelişen teknoloji tüm gazeteleri bir yarışın içine sokmakta ve onların hemen hemen tüm finans kaynaklarını bu yöne kaydırmaları için zorlamaktadır. Ancak teknolojiye geçiş probleminin çözümü ile birlikte yeni, dinamik ve hızlı bir haber dolaşımı ile birlikte gazetecilerin önünde açılacak yeni ufuklar, tiraj sorunu için çözüm getirebilecektir.”

4.1.6. 80'lerde, iletişim teknolojisindeki gelişmeler

Henüz İnternetin devrede olmadığı bu yıllarda gazetelerin en önemli rakibinin Televizyonlar olduğu düşünülmekteydi. Yeni yaygınlaşan video ve videotext (teletext) de gazetelerin muhtemel rakipleri arasındaydı. Bu dönemdeki yaklaşımı Yarkent “Gazetelerin bu gelişmeler karşısında dezavantajları olduğu kadar avantajları da vardı” şeklinde yorumluyor ve şöyle devam ediyordu;

“Gazetenin kağıt olarak üretilmesi, okuyucunun gazeteye istediği zaman ve istediği yerde erişebilmesini sağlamaktadır. Buna karşı televizyon, belirli bir programı izlemek zorundadır. Ve izleyici bunu kesinlikle değiştirememektedir. Televizyon haberleri belli bir sıra içinde iletir. Gazete ise haberleri sayfa üzerinde ve paralel ya da yatay bir düzen içinde diğer malzemelerle ayırarak bir tasarım düzeni içinde okuyucuya sunar. Bir çok ülkede, gazete okuyucuların sayılarında artış görülmediği gibi aksine düşüş kaydedilmektedir. Bu düşüşün sebebi ise, hala kesin bir araştırma yapılmamasına rağmen, televizyona bağlanmaktadır. Bu gün gerek Amerika ve gerek Avrupa'da

yayınlanan gazetelerin, en ciddi rakibi olarak televizyon–video–videotext gösterilmektedir.

Fakat gerçek olan, gazetelerdeki teknolojik gelişmesinin ardında, televizyonun payı büyüktür. İletişim teknolojisindeki gelişmeleri incelerken bu bilgilerden yararlanmak zorundayız.”

4.1.7. Data Aktarım; Teleks, Telefoto, Uydu Telefonu, Faksimile Teleks

Haber aktarımı sözkonusu olduğunda öncelikle ‘teleks’ten söz etmek gerekir. Gazetelerin iletişim teknolojisinin telefondan sonra gelen ikinci aygıtıdır teleks.

Deneyimli Haber Müdürü ve teleks dönemini de yaşayan gazeteci kuşağına mensup gazetecilerden Barlas Yurtsever (Barlas Yurtsever, Söz Gazetesi, Milliyet Gazetesi, Sabah Gazetesi’nde çeşitli haber kademelerinde çalıştı. En son Vatan Gazetesinde Haber Müdürü olarak görev yaptı.) Milliyet Gazetesi’ndeki teleks kurgusunu şöyle anlatıyor. *“Gazetenin merkezi bir yerinde bir teleks cihazı ve onu kullanan deneyimli bir teleks operatörü bulunurdu. Bu kişi gün boyu, muhabirlerden, ajanslardan ya da başka kaynaklardan gelen teleks notlarını ara ara kopartır, yakın bir masanın üzerinde bulunan kutulardan birinin içine atardı. Kutular marangoza kestirilmiş üzerlerinde servislerin isimleri yazan tahta kutulardı.*

Servisler ara ara bu kutuları yoklar, kendilerine gelen haber metinlerini alırlardı. Sabah işe gelirken ya da yemek dönüşü kutuya bakmak adettendi. Kutuya düşmüş bir teleks notu var ise alıp servis müdürüne götürürdünüz.

Servis müdürü bu çoğu zaman boyası kolayca yitip kaybolan ve bu nedenle zor okunan metinleri kabaca toparlar, bir manşet çıkartır muhabirlere dağıtırdı. Muhabirler Metni kendilerince yeniden geliştirir, düzeltir, dizgiye yollarlardı.

Dizgi makinesinde dizilen bu metin pikaj kağıdına çıktı olarak alınır ve mum makinesinde arkası mumlanır. Böylece sayfa sekreterinin önüne gelirdi. Bu arada sayfaya girecek haberler belirlenmiş ve sayfalar çizilmiş olurdu. Mumlu kağıt pikaj kartonunda sayfada gireceği yere uydurulmaya çalışılırdı. Tam da bu noktada başka bir zorluk yaşanırdu. Yazı uzun gelir, Yazı atılır ya da eklenerek yerine uydurulurdu. Bu işlem mumlu kağıdın defalarca kesilip biçilmesi ve metnin parçalanması demektir. Düzeltmek sayfa sekreterine ve pikajöre düşerdi. Sonrasında sayfa taramaya gider baskı bantına girmiş olurdu”.

Yazı işleri diyagramında (4.1.1. Cafer Yarkent Arşivi) izlenilebileceği gibi haber kaynağından, muhabir, foto muhabiri, istihbarat veya haber merkezi kanalıyla alınan haber malzemesi öncelikle ‘Ön Redaksiyon’a ulaşıyordu. Bu ulaşımın biçimi ve yolu klasik yöntemlerdi. Muhabir haberi fiziksel olarak taşır veya teleks, faks ya da imkan bulursa telefon aracılığı ile okuyarak merkeze ulaştırırdı.

Bunun için postaneleri kullanarak sıraya girer, sırası geldiğinde haberini yazar gönderirdi.

Dünyada haberciler, fotoğraflarını ise ‘faksimile’ transfer aygıtı ile göndererek %70 oranında bir kalite kaybı ile merkeze ulaştırıyorlardı. Faksimile’nin siyah beyaz

göndereni ve renkli göndereni ayrı makinelerdi. Türkiye’de Gazetelerin Bilgisayarlı döneme geçişinden önce neredeyse fotoğraf makinesi kadar önemli aygıtlarından biri de faksimile cihazları ile benzer mantıkta çalışan ‘Telefoto’ cihazlarıydı.. Bu cihazlar özellikle fotoğrafın haber kaynağından çıkışından itibaren en kısa sürede kullanılmasını sağlaması açısından önem taşıyordu. Faksimile Türkiye’de muhabirlerin, merkeze yazı ve fotoğraf göndermelerinden ziyade, ulusal yayın yapan gazetelerde bir önemli işlevi yerine getiriyordu. Ulusal yayın yapan gazeteler, bölge matbaalarına, merkezde üretilen sayfaları faksimile aracılığı ile geçiyorlardı.

4.1.7.1 Telefoto

Faksimile cihazları ile hemen hemen aynı mantıkta çalışan ve onların elde taşınabilleri olarak nitelenebilecek cihazlar Telefoto denilen aygıtlardı. Telefoto cihazları Dünya’da kullanılmaya başlaması ile hemen hemen aynı tarihlerde, 1980’lerin başında, başta Hürriyet olmak üzere çok baskılı gazetelerde satın alınıp kullanılmaya başlandı. Haber Fotoğrafçıları için, diğer ağır fotoğraf malzemeleri yanında bu 6-7 kg ağırlığındaki cihazı taşımak pek de kolay olmuyordu. İlk Faksimile cihazını Hürriyet Gazetesi bu yıllarda almıştı. Cihazı Hürriyet’in Teknik Yöneticisi Güven Tuğrul getirmiş, yardımcısı Arap Sadık (Sadık Atmaca) kurulumunu yapmıştı.

Telefoto’yu en yoğun kullanan Hürriyet muhabirlerinin başında ‘Kani Atmaca’ geliyordu. (Sadık Atmaca’nın oğlu. 1973 yılında Hürriyet gazetesinde çalışmaya başladı. Irak, İran, Bosna Hersek savaşlarında, Yugoslavya’nın dağılışında, Slovenya, Hırvatistan bölge çatışmalarında savaş muhabiri olarak görev yaptı.)

Atmaca 80’leri şöyle anlatıyordu; *“Merkeze fotoğraf geçmek için kullandığımız ilk cihaz telefoto’ydu. Ondan öncesini düşündüğünüzde telefoto müthiş bir aletti. Telefotodan önce çektiğiniz bir fotoğrafı merkeze gönderebilmek için 3-4 gün harcadığınız oluyordu. Yazıları teleks servisi ile gönderebiliyordunuz ama fotoğrafları otomatik gönderecek bir yol yoktu. Fotoğraf negatiflerini İstanbul’a en hızlı göndermenin yolu İstanbul’a giden bir uçağın hostesini ya da yine uçakla giden bir yolcu bulup onu ikna etmekten geçiyordu. Hava alanında bu yolcuyu karşılamaları için merkeze bilgi veriliyordu. Bu bilgiyi vermek bile başka bir eziyetti. O günün telefon iletişim koşullarını düşünün.*

Hatta gönderdiğimiz bu malzemeyi içine koymak için, Gazete’nin logosu basılı özel poşetler bile yaptırmıştık.

Sonra bu telefoto cihazı geldi. Fotoğraf geçilen bir analog cihazdı. En az makinelerimiz kadar kıymetliydi. Bir telefon soketi bulabildiğiniz her yerden haber ve fotoğraf geçebilir hale gelmiştik. İran savaşı, Irak savaşı, Bosna Hersek savaşları, Yugoslavyanın dağılışı, İran depremi gibi olaylardan dışarıda ve içeride yapılan müsabakalara, siyasetçilerin seçim gezilerine fotoğrafları bu makine ile merkeze ilettim. Cihazın kendisi 9-10 kiloydu. Neredeyse bir o kadar ağırlıkta 6-7 kiloluk banyo kiti vardı. Öyle ya, savaşın ortasında açık bir fotoğraf laboratuvarı bulamazsınız. Fotoğrafın banyosunun da kendimiz yapardık. Ağır bir yükü. Ancak taşınması ihtimam

istiyordu. Bavullarımızı, çantalarımızı bagaja verir, cihazı uçakta yanımıza alırdık hasar görmesin diye.

Önce çektiğimiz fotoğrafı, bir karanlık oda yaratıp, elimizdeki banyo kitindeki malzemeleri kullanarak banyo ederdik. Sonra fotoğrafı cihazın silindirine kelepçe ve klipsler yardımı ile gergin olarak sarar ve kitlerdik. Bombe yaparsa görüntü bozuk geçerdi. Telefon bağlantısı yapıldıktan sonra cihaz fotoğrafı bir optik okuyucu aracılığı ile okuyarak karşı tarafta alıcının haznesindeki kromaline geçerdi. 4 rengi ayrı ayrı geçerdik. bir fotoğraf için işlem neredeyse 1,5 saat sürerdi.

Önce siyah renk geçilir ardından kontrol rengi olarak beyaz renk geçilirdi. Beyaza karşı taraftan onay geldiğinde diğer renkler Mavi, Kırmızı, Sarı olmak üzere sırayla geçilirdi. Renklerden biri sorunlu geçtiyse karşı taraf aynı rengi tekrar isterdi. Renklerin her biri 15, 30, 45, 60, 90 gibi farklı açılarda tramlanırdı. Sonra merkez bu elde ettiği kromalini renk ayırımına sokarak dört renk filme dönüştürür ve kalıba gönderirdi. Şimdi kullanılan internet teknolojisine, fotoğrafı doğrudan fotoğraf makinesinden etitörün ekranına gönderen işleyişe bakarak ağır bir yük taşıyorduk. Ama öncesine göre müthiş bir kolaylıktı. Tek dezavantajı cihazı kullanmayı yazarlara öğretmek bizim üstümüze kalmıştı. Ertuğrul Balıkçioğlu ile birlikte eğitim seminerleri düzenleyerek işin bu tarafını da halletmeye çalışıyorduk. (Foto Muhabiri Ertuğrul Balıkçioğlu Aynı yıllarda Hürriyet'te ve dergilerinde foto muhabiri olarak görev yaptı.)

26 yaşında, Atina Muhabiri olarak yeni görevlendirildiği günlerden bir anekdotu, 24.12.2004 tarihli Vatan Gazetesi'ndeki köşe yazısında Reha Muhtar şöyle anlatıyordu.

“..Bir gün Gümülcine'de camiye saldırı olmuş, bütün Batı Trakya kayınıyordu...

Elimde fotoğraf geçmek için 6-7 kilo ağırlığında koskoca bir telefoto makinesi, uçağa bindim Kavala'ya gittim... Oradan arabayla iki saat İskeçe-Gümülcine'ye geçtim...

Sağcı, fanatik Yunanlılar toplanmış, Gümülcine ve İskeçe'deki Türk dükkanları ve ahalisinin üzerinde terör estiriyordu...

Yüzlerce sivil polis beni Gümülcine'de caddede karşıdan karşıya bile geçirmiyordu...

O halde saldırıya uğrayan mescide gittim, resimler çektim, röportajlar yaptım...

Türlere sürekli saldırıyorlardı...

Yunanlılar “Türk gazetecileri buraya gelmesinler” diyordu...

Resimleri Gümülcine'de tab ettirebileceğim bir yer yoktu...

Üstelik her an saldırıya uğrayıp fotoğrafların negatiflerini kaybedebilirdim...

Ani bir kararla, 2 saatlik yolu yapıp, yeniden Kavala'ya dönüp, resimleri orada tab ettirmeye, elimde taşıdığım koskoca telefoto makinesiyle İstanbul'a resimleri geçmeye karar verdim...

Olayların göbeğinde, sivil polislerin taciz eden takiplerinden geçerek, apar topar Kavala'ya gittiğimi hatırlıyorum...

Resimleri 1 saatte tab ettirdiğim o anı...

Tek bir fotoğrafın her bir rengini 20 dakikada geçen, dört rengi 1.5 saatte tamamlayan telefoto makinesini...

O kadar saldırının, tehdidin, olayın ve tehlikenin üzerine 4 saatlik çabayla gönderebildiğim resimlere İstanbul'dan "geldi" müjdesiyle yaşadığım o hazı düşünüyorum... Her an, Yunan yetkililerin otele gelip "bu resimleri gönderemezsiniz" demesini bekliyordum..."

Telefoto cihazı ağır ve meşakkatli bir kullanıma sahipti ama uzaklardaki foto muhabirlerini İstanbul'a gidecek uçak yolcularını ya da hostesleri ikna etmeye çalışmak derdinden kurtarmıştı.

4.1.7.2. Faksimile (Facsimile)

Latince "aynısını yapmak, tıpkıbasım" manasına gelen bir kelimeden gelmektedir.

(Rehber Anseklopedisi, Faksimile)

Bilgisayarlı Tasarıma geçiş öncesi ve geçiş sırasında Telefoto cihazı ile birlikte gazetelerin kullandığı en önemli data aktarım cihazı olması nedeniyle Faksimile'ye de ayrı bir başlık açılması gerekiyor.

Faksimile; gönderici ve alıcı iki cihazdan meydana gelen fax sistemidir. Kağıt üzerindeki herhangi bir yazı veya şekil görüntüsünün bir yerden başka bir yere aktarılmasına yarar. Gönderici cihazda elektrik sinyallerine çevrilen görüntü telefon veya radyo hattıyla alıcı cihaza iletilir. Elektrik sinyalleri alıcıda tekrar görüntüye çevrilerek kağıt üzerine aktarılır. Alıcıya gelen sinyallerin demodüle edilerek kağıt üzerine aktarılması sağlanır. Bu demodülasyon çeşitli metodlarla gerçekleştirilir. Fotoğraf gibi hassas görüntülerin kağıda geçirilmesinde optik fotoğraf film metodu kullanılır (Gazetecilikte bu metod kullanılır). Diğer sistemlerde termal, elektrolitik, elektrostatik ve printer teknikleri kullanılır.

Sistem, 1842' de Alexander Blaim tarafından icat edildi. İlk ticari kullanımı 1870'lerde Fransa'da telgraf sistemine bağlı olarak gerçekleştirildiyse de sonrasında uzun yıllar boyunca en yoğun olarak gazeteler ve meteoroloji merkezleri tarafından kullanıldı..

Sistem üzerinden ilk fotoğraf transferi çalışmaları 1902'de Almanya'da Dr. Artur Corn tarafından başlatıldı. 1910'da Corn tarafından, Berlin ve Paris arasına döşenen fototelegraf linki aracılığı ile ilk fotoğraf bu iki merkez arasında transfer edildi.

Yine Corn tarafından ilk kez Radyolink aracılığı ile Roma ve New York arasında fotoğraf aktarımı 1922 yılında gerçekleştirildi. 1935 yılında Associated Press bu sistemi Amerika çapında kurarak habercilik alanında kullanmaya başladı.

Dünyada ve Türkiye'de çeşitli gazeteler, çeşitli zamanlarda faksimile cihazının değişik yeteneklerde olan modellerini kullandılar.

Türkiye'de özellikle ulusal yayın yapan gazete merkezlerinde bu farklı modellerden biri ya da birkaçı bulunmakla birlikte gönderici tarafta yurt içinde ve dışında posta telgraf telefon şirketleri kullanıldı. Örneğin yurt dışında yapılan bir müsabakanın haber ve görüntülerini geçmek için bütün muhabirler o merkezin posta şirketine hücum etmekte

ve saatlerce sıra beklemekteydiler. Bu cihazların bireysel olarak muhabirlerde bulundurulması hem fiyat hem de ağır fiziksel yapıları nedeniyle mümkün olamıyordu. İnternet'in yaygınlaşması ve gazetelerde kullanılmaya başlanması faksimile cihazlarının tarihe karışmasına neden oldu.

Desk-Size Facsimile Machine

Smaller than a typewriter, a miniature self-contained telegraph "office" provides the executive with 24-hour telegram service. Telegrams are sent and received simply by pushing a button. They don't even have to be typewritten. You simply write out the message on a blank, wrap the blank around the drum of the machine and turn it on. A scanner views the message and sends it to the addressee where an exact copy is reproduced by an identical machine. Transmission time of about 2½ minutes is required to handle a full message. The call is routed through the main office of Western Union, which directs the message to its destination and bills the sender.

(1952'de ilk kez masa üstü boyutlarında piyasaya sürülen faksimile cihazının bir dergide yer alan tanıtım kupürü. Cihazın bir klavyesi olmadığını, hazırladığınız bir yazıyı ya da resmi karşı tarafa bir tuşa dokunarak nasıl da kolayca aktarabileceğinizi anlatıyor.)

1952'de 'Desk Size' olarak piyasaya sürülen faksimile cihazları, tambur etrafına sarılan mesajı karşı taraftaki benzer bir makineye göndermeye yarıyordu. Modeller zaman içerisinde gelişerek sadece yazı ve siyah beyaz fotoğrafları değil renkli resimleri de gönderebilir hale geldi. İnternet'tin görevi devralmasından önce gazeteler tarafından çeşitli model ve fonksiyona sahip olanları yoğun olarak kullanılmageldi.

4.1.8. ABD'de Rekabet ve Geçiş Sürecinde Durum.

Yarkent, Geçiş döneminin hemen başlarında ABD'deki durumu şöyle aktarıyor:

"1- Görüntülü ve hareketli basın - televizyon

2- Yazılı basın - gazete ve Dergiler

İki ayrı iletişim aracı arasındaki rekabet, gazetelerin kendi aralarındaki rekabeti unutturacak düzeye gelmiştir. Bugün, sadece Amerikan basını bu ciddi rekabeti yaşamaktadır. Avrupa'da ise bu rekabet, henüz ciddi boyutlarda değildir. Bu nedenle iletişim teknolojisindeki gelişmeleri Amerikan basınındaki gelişmelerden yola çıkarak irdeleyelim.

ABD'de yaklaşık 1700 günlük gazete basılmaktadır. Bu gazetelerden 1500 tanesi 100.000 tirajın altındadır. Amerikan basını bölgesel gazetelerden oluşmaktadır. Televizyon ile kıyasıya rekabet eden Amerikan gazetelerinin bu rekabette pazar payını kaybetmemek için giriştikleri teknolojik atılım, şöyle özetlenebilir.

Teknolojik gelişmeyi tam uyarlamakta ilk örnek USA TO DAY Gazetesi olmuştur.

USA TO DAY Gazetesi Gannett Grubunun bir ürünü olarak 1982 yılında yayına başladı. Yaklaşık 1.2 milyon civarında tiraj kaydetti. Amerika Birleşik Devletleri'nin ilk ve tek ulusal gazetesi kimliğine sahip, uydu haberleşmesini gerçekleştiren bir yapıdadır. 80 bölgesel gazetenin ortak yayını olan USA TO DAY bilgisayar teknolojisiyle hazırlanan, basılan, paketlenen ve dağıtılan dünyadaki ilk ve şimdilik tek örnektir.

Aynı teknoloji, yine aynı yıllarda küçük bir kasaba gazetesi olan Boston Gloube'da uygulanmış ve başarı ile yürümektedir. Yine 1982'li yıllarda "Chicago Tribune" Gazetesi bilgisayarla gazete hazırlama tekniğini denemektedir.

Bilgi iletişimini terminallerle sağlama tekniği 1970'li yıllara dayanmaktadır. Ancak bu bilgiyi hazırlama-paketleme-pazarlama birimlerine aktarmak ve sistemi bütünleştirmek 1980'li yıllarda gerçekleşmiştir. Gannett Co. Inc. bünyesinde yayına başlayan USA TODAY Gazetesi, ulusal haberleşmeyi özel uydu sistemiyle sağlamaktadır. 1984 yılından itibaren Avrupa'ya da pazarlanmaya başlayan USA TODAY, tamamen bilgisayarla hazırlanan tek örnek görünümündedir. Gerçek olan şu ki, ulusal gazete olarak yayın hayatına başlarken 1,5-2 milyon tirajı hedefleyen gazete, iletişim teknolojisindeki üstünlüğünü, ülkenin belli başlı merkezlerinde yayını sürdürülen "80 büyüklü-küçüklü" gazeteler topluluğuna borçludur. Bölgelerdeki gazeteler haberleri terminaller yolu ile merkeze geçmekte ve bir merkezi sistem uygulaması sürmektedir. Aynı iletişim sistemi ile Avrupa'da da basıma hazırlanan gazetenin, şimdilik, tuttuğu ya da satıldığını söylemek mümkün değil. Ancak yapılan planlama 5 yıl içinde 3 milyon tirajı bulmaktadır.

Haberleşme ağını kendi bünyesinde oluşturan USA TODAY, gazete hazırlama tekniğindeki benzersizliğini paketleme ve pazarlama alanında da sürdürmektedir. Renkli foto montajı hiç bir değer kaybına uğratmadan Avrupa'ya sayfa halinde geçmektedir. Tabii bir kaç ekşiği ile.

Amerika'da 4 ünite halinde satışa sunulurken bu ünitelerin sayısını Avrupa'da ikiye, renk ünitelerini de 16'dan 8'e indirmektedir. Bu da Avrupa'da henüz yeterince örgütlenmemesinden kaynaklanmaktadır. Zaten 1982 yılında yayın hayatına atılırken Avrupa'ya prestij olarak yayın yapacaklarını belirten Gannett Grubu, gazetenin tanıtılmasını esas almıştır.

ABD'de USA TODAY ile birlikte belli başlı bir kaç biriminde bilgisayar teknolojisini kullanan Chicago Tribune Gazetesi henüz kesin başarı elde edememiştir. Haberleşme ve hazırlama birimlerinde bütünlüğü sağlayamayan gazete ilan birimini kuvvetlendirmiş, Hastech firmasının geliştirdiği Pagination sistemi benimsenmiştir. 5 yıllık bir eğitim safhası geçiren Chicago Tribune Gazetesi hafta içinde 800-900 bin, hafta sonlarında (ekleriyle birlikte) 1.2 milyon tiraja sahiptir. Bu gazete eklerini de yine aynı sistemden almaktadır. Bu gazetede sadece hazırlama birimi sisteme tam olarak geçememiştir.

Muhabir ve editörler iletişimi terminallerden sağlamakta, ancak geçiş ünitesine blok çıkışlar almaktadır.

İlan sisteminde kesin ve tam başarı elde eden gazete, şehir içi haberleşme ağını da bu sistemle kurmuştur.

4.1.8.1. Avrupa’da Durum

İlhan Türkeli, makalesinde, aynı dönemde Avrupa’daki durumu anlatıyor.

“İletişim teknolojisinde iki büyük firma görmekteyiz. Bunlardan biri Avrupa’da en yaygın olan Atex’dir. Diğeri ise geçtiğimiz yıl Crosfield bünyesine katılan Hastech’tir. 1986 yılının başlarında İngiltere’de ihtilal yaparak Hastech firmasının ürettiği Edit-3, Magition ve Page-Pro’larla yayın hayatına atılan To Day Gazetesi, (Terminal sayısı: 170 Edit, 10 magition, 26 Page-Pro) ülke içi haberleşmesini de terminallerle gerçekleştirmektedir. Yine İngiltere’de bir başka gazete yayın hayatına tamamen bu sistemle atılmıştır. The Independent Gazetesi (Terminal sayısı: 170 Edit, 26 Pagination) Atex’in geliştirdiği pagination sistemi kullanmaktadır. Muhabirlerin şehir içi ve yurt içi haberleri sisteme (merkeze) terminaller yoluyla girmektedir. Crosfield Grubu’na katılan Hastech üretimini artık tamamen bu gruba yapması Atex’i Avrupa’da yalnız bırakmıştır. Bilindiği gibi Crosfield Grubu renk ayırımı, montaj, baskı ve paketlenen birimlerinde başarılı firmalar arasında yer almaktadır. Burada dikkat edilecek konu, birimlerin bir bütün halinde pazarlanması yoluna gidilmesidir. Almanya’da birkaç gazetede 5 yıldır süren çalışmalar henüz İngiltere’deki düzeye erişememiştir. Sembolik olarak, bünyelerine pagination sistemi almalarına rağmen sistemi bütünleyemeyen Alman gazeteleri editoryal birimde hayli yol almıştır. Bunun nedeni yine güçlü sendikalara bağlanmaktadır. İngiltere’de de eski gazetelerin sisteme geçememesinin nedeni de budur. İngiltere’deki iki gazetenin başarısı yeni kurulmuş olmasından kaynaklanmaktadır. İtalya, İspanya ve Finlandiya’da birkaç gazete bünyesine uygun olarak sistemi almışlarsa da, bu gazeteler haberleşme biriminden öteye gidememişlerdir. Kısaca editoryal çalışma içindedirler. Ve Pagination sistemi daha uzun süre bünyelerine katmayı düşünmemektedirler.”

4.2. 80’li Yılların Başlarında Kullanılmakta Olan Tasarım Teknolojisi

Gazeteler teknolojik dönüşüm öncesi ‘gelişmiş matbaa makineleri’nin ilk örneklerini kullanmaya çoktan başlamışlardı. Özellikle 3. Bölüm, (3.2.2.) de Filmlili Baskı Dönemi’ başlığı altında genel hatlarıyla bu konudan bahsettik.

Tipo baskı sisteminde gazeteler son derece düz ve yalın bir tasarıma sahip olmalıydı. Zira bu teknik fazla tasarımsal hareketlere izin vermiyordu. 1970 sonlarına doğru Offset matbaa makinelerinin daha yoğun olarak devreye girmesi ve dizgi sistemlerinin değişmeye başlaması ile birlikte sayfa tasarımında ‘Pikaj’ dönemi de etkinliğini arttırmaya başlamıştı.

Gazeteler 1980’lerin sonlarına kadar bu tasarım tekniklerini karışık olarak kullanmaya devam ettiler. Bilgisayarlı tasarıma geçiş dönemi tamamlanana kadar bu mevcut baskı teknolojilerine uygun hatta daha doğru bir ifadeyle ‘bu teknolojilerin sınırladığı’ bir görsel tasarım uygulaması sürdürülmüş oldu.

4.2.1 Grafik Servislerinin durumu

Gazetelerde bu yıllarda ve 1990 ların başına kadar grafik servisleri bulunmaktaydı.

Ancak gazete sayfalarını pikajörlerle birlikte sayfa sekreterleri tasarlıyordu. Gerektiğinde grafik servisi'nden görsel malzeme talep ediyorlardı. Bu durumun 'Bilgisayarlı Döneme Geçiş' ve sonrasında da çok fazla değiştiği söylenemez. Gazetelerin, üniversitelerin grafik bölümlerinden yeteri kadar yararlandığı söylenemez. Bu anlayış ilk kez Cafer Yarkent tarafından değiştirildi. 1990 yılında üniversitelerin grafik bölümlerinden 21 eleman istihdam ederek 'Kırmızı Oda' yı kurdu. Kırmızı oda'dan bir sonraki bölümde; 5.1.1.2' de söz edeceğiz.

Milliyet ve Hürriyet gazetelerinde her iki dönemde de grafikerlik yapan Mimar Sinan, mezunu O. Cengiz Yılmaz Hürriyet'te kırmızı oda döneminde iş başı yapan grafikerlerdendi. Yılmaz o dönemi şöyle anlatıyor: *"Dizgi makinelerinde büyük punto yoktu. Bu nedenle manşetler letrasetlerle, grafikerler tarafından yapılıyordu. Zamana karşı büyük bir yarış vardı. Manşet'te değişiklik olduğunda her şeye sil baştan yeniden başlardık.*

Manşet Letrasetlerdeki hazır fontlardan da büyük olduğunda yine manşeti aynı şekilde hazırlayıp kamerada büyütürdük.

Renk tramlarla verilirdi. En zorlu işlerden biri şimdi kopyala-yapıştır'la iki tuş hareketinde işin bitirildiği haritaları yapmaktı. Bir dünya haritası yapmaya kalktığınızda her ülkeye farklı tram, yani farklı renk, kes, yapıştır derken sayfanın yetiştirme krizleri karabasan gibi üzerimize otururdu. Tram açısını da tutturmak zorundaydınız. Yoksa resim üzerinde istenmeyen hareler oluşurdu.

Bütün bu işleri yaparken ana malzemelerimiz, Rapido kalemler, kretuar, letraset, cetvel, Schöhler kağıt, Aydinger kağıt, Ekolin boya ve bir takım geometrik cetvellerdi.

Örneğin cep fotoromanlar gibi 'devamı yarın' türünden fotoğraflı hikayeler yayınlanırdı. Siyah-beyaz fotoğrafları gelir, kesilip biçilerek kolaflanır, üzerlerine geometrik cetvellerden biri ile balonları çizilir. Yazardan gelen metinden takip edilerek o günkü balon yazıları yazılır ve filme gönderilirdi.

1992 ye kadar bu yöntemler sürdü. Sonra Cafer Yarkent Manşetleri Macintosh ile yapmaya başladı. Yavaş yavaş bizim önümüze de bilgisayarlar konuldu. Grafikeri bilgisayarda yapmaya başladık."

Cafer Yarkent, Türkiye'de o güne kadar usta-çırak ilişkisiyle yürüyen 'gazete tasarımı' olgusunun içine 'Güzel Sanatları' bilinçli bir ısrarla sokmuştu. *"Ben bunu USA TODAY'da öğrendim. Çünkü o sayfaların başındaki herkes güzel sanatlar mezunuydu"* diyor, *"Bilgisayarlı dönemden önce grafikerler neredeydi?"* sorusunu şöyle yanıtlıyordu. *"Grafikerler örneğin.. Cağaloğlu'nda yazı işlerinin yan tarafında kulübe gibi bir yer vardı. Orada çalışıyorlardı. Grafik bölümüne baktım. Grafiker orta iki'den terkti. Bu sistemin en önemli faktörlerinden biri dünyaya yeni bir bakış açısı getiriyor olmasındı. Grafiker kimdir, infografi, bilgi veren grafik nedir, yazı işlerine bunu anlatmaya başladım.*

Anlatmaya başlamakla olmuyor tabii gazetede ilginç istatistik rakamlar veren ajans haberlerini takip etmeye başladım. Bu yeni bir anlatım biçimi diyerek 'infografiği' devreye sokmaya başladım. Şimdi bir haberi ne ile anlattırırın? Önce yazı ile, sonra resimle, grafikte, karikatürle anlattırırın. Bu unsurların hepsi yoktu ama karikatür vardı. Grafik yoktu örneğin. Bu sistemle gelen en önemli şeylerden biri grafik.

Kimse bu güne kadar güzel sanatları gazete içine sokmayı düşünmüyordu. Çünkü uygulama buna izin vermiyordu. Uygulama izin vermediği gibi orada yetişen çocuklar gazeteye uygun yetişmiyordu.

Ben yetkileri aldıktan sonra yeni grafik servisi oluştururken 21 tane güzel sanatlar mezunu aldım.

Bilgisayarda sayfa yapılmaya başlamıştı. Ama ben konuya güzel sanatlar olarak bakıyorum. Bunu nasıl izah ediyorsun derlerse cevabım şu, arkadaşlar biz bir beğeni objesi, bir vitrin yapıyoruz bu vitrinde güzel sanatların her dalına, sanat tarihine bile ihtiyacımız var. Çünkü gazetede yapacağımız şey görüntü tamamen güzellik üzerine güzel sanatlar üzerine buradaki çalışan insanların estetik görgüsü akademik olması lazım. İşin bu tarafını güzel sanatlar fakültelerinin yetiştirdiği elemanların yapması lazım."

4.2.2. Baskı ve Tasarım Teknolojisinin Sayfa Tasarımına Etkisi

Değişiklik gerektiğinde bir hayli zor olan bu üretim sürecinde iş başa dönüyordu. Zaman zaman iyi bir son dakika fikri bu eziyetli süreç nedeniyle uygulamaya alınmayabiliyordu. Belki de bu dönemin genel yayın yönetmenlerinin aşırı despotluğunun bir nedeni de üretim koşullarının bu denli zorlu olmasıydı.

4.2.3. Bu Dönemin Gazete Tasarımlarından Örnekler

6 Aralık 1934 tarihli Cumhuriyet gazetesi

22 Haziran 1977 Hürriyet gazetesi

Cumhuriyet, 24 Temmuz 1984 tarihli nüshası

Hürriyet Gazetesi 1 Ocak 1978

5. BÖLÜM GEÇİŞ DÖNEMİ

5.1. Kullanılan Araçlar ve Yöntemler

'Geçiş Dönemi' olarak kastedilen dönemde bir yandan gazetelerde tipo baskı teknolojisinin kullanıldığı dönemlerden beri kullanılagelen araçlar, bir yandan da teknolojik olarak oldukça geliştirilerek geçiş döneminden sonra da kullanılmaya devam edilecek olan offset baskı makineleri bir arada kullanılmaktaydı.

5.1.1. Kullanılan Bilgisayar, Sunucu ve Çevresel Aygıtlar

Avrupa'daki örneklerden yola çıkarak Türkiye'ye baktığımızda 'Bilgisayarlı Gazete Tasarımına Geçiş' sürecinde Türk basınının çok gerilerde kaldığını söyleyemeyiz.

Türk basını, teknik gelişmeleri çok yakından incelemektedir. Ancak Yarkent, 1990 yılı sonlarından geriye doğru baktığında bazı gazetelerin teknoloji tercihlerinde zaman zaman önemli hatalar yaptığını belirtmekte ve o günkü durumu şöyle tespit etmektedir;

"80'li yılların sonlarına doğru gelindiğinde durumunu Avrupa'daki teknolojinin gelişmesine göre değerlendiren Türk basını, bir kaç gazete dışında, ara terminallerle bünyelerini yenilemiştir.

Bu ara terminallerin de dizgi sistemi dışına çıkmaması, haberleşme ağının terminallerle yapılmadığını göstermektedir. Sistemin tümünü yenilemeyerek ara terminalleri kullanan gazeteler Milliyet, Cumhuriyet ve Güneş'tir.

Hürriyet Grubu 1983 yılında ileriye dönük yatırım olarak Avrupa'daki gelişmelere paralel bir editoryal sistemi benimsemiştir. Hürriyet Grubu mizanpaj farklılığını esas alan bir temelden yola çıkarak yatırımını yapmıştır.

Yeni Asır ve Sabah Grubu'nun benimsediği sistem ise daha çok Amerikan basınının tercihleri yönündedir.

1990 ortalarında Yurt içi haberleşme ağını bir mini USA TODAY örneğine göre şekillendiren Sabah Grubu, Ankara, İstanbul, İzmir bağlantılarını gerçekleştirmiş. Frankfurt bağlantısını ise henüz sağlayamamıştır. Yine aynı gazete haberleşme biriminde aldığı yolu diğer birimlerde yürütmekte, renk ayırımı, montaj, baskı, paketleme ve pazarlamada bilgisayarı deneme çalışmaları yapmaktadır.

Bu dönemde, Sabah Gazetesi Terminal sayısı şu şekildedir;

İzmir: 32 Edit, 6 magition, 5 Page Pro,

İstanbul: 32 Edit, 4 Magition, 10 Page pro.

Ankara: 16 Edit _ 2 Page pro.

Ankara _ İstanbul _ İzmir üçgeni içinde sayfa transferleri, bire bir çıkış olarak, hiç değer kaybetmeden siyah_beyaz geçebilmektedir.

Renk ünitelerini şimdilik siyah_beyaz geçerek, telefoto ile montajını yapan Sabah Grubu, yurt içinde Hürriyet süratini (Faksimile) yakalamıştır.

Bu gazete 1 yıl içinde renkli ünitesini de aynı şehirlere kurma planlaması içindedir.

Sabah Grubu'nda logolar ve fotoğraf üniteleri Aoutocon ile sayfalara yerleştirmekte, sürekli logolar saklamaktadır (Arşiv sistemi).

Siyah_beyaz sayfa naklinde fotoğraflar telefoto ile diğer şehirlere geçilmektedir. Telefoto siyah_beyaz ve renkli olarak çalışmaktadır.

Bu arada Anadolu Ajansı da kendi bünyesinde geliştirdiği bilgisayar sistemi ile terminale giriş yapmaktadır. Ajans artık gazetelere de bilgisayar aracılığıyla servis yapmaktadır.

Cumhuriyet ve Milliyet gazeteleri de 1985'lerde yapılan bilgisayar yatırımlarını 1990'ın sonlarını gelmiş olmamıza rağmen, hayata geçirememiştir.

Türk basınında geleceğe dönük yatırım yaparak iletişim teknolojisinde mesafe alan iki gazete Hürriyet ve Sabah Grubu olmaktadır.

Türk toplumu matbaa, endüstri ve telekomünikasyon devrimlerini kaçırmıştır. Şimdi aynı yanlışı bilgisayar için tekrarlamamak, basının konuya sahip çıkmasına bağlıdır. Bilginin saklanması, tasnifi, değerlendirilmesi, artık bilgisayarın işidir. Türkiye'de bu yapılamadığı için, bu işleme bağlı olarak giderilebilecek olan öteki büyük ihtiyaçlar da karşılanamamakta ve Batı ile mesafemiz gitgide açılmaktadır. Böyle giderse 5_10 yıl sonra Türkiye'de olup bitenleri dahi Avrupa'ya sorar durumuna geleceğiz.

Bilgisayar tekniğine geçişteki gecikme, Türk basınının teknik sorunu değildir; temel sorundur. Bilgisayar çağın gereğidir. Bu gereğe yabancı kalanlar, çağın da gerisinde kalmaya mahkumdurlar. Bilgisayar çağındaki rötarları kapamak da eskisi kadar kolay olmayacaktır.”

5.1.1.1. Hastech, Crossfield, Atex, Scitex, Macintosh

Hastech Page-Pro, Türkiye'de gazete tasarımını bilgisayarla ilk tanıştıran markadır.. 1983 Yılında Yeni Asır'da başlayan bir serüvendir. Devamında Sabah Gazetesine'de benzer sistem kurulmuştur.

Bu makineler kullanılmaya başlandığı dönemde güçlü sayılabilecek 'Mainframe' aygıtlardır. (Mainframe; bir monitörler dizisi üzerinden, kullanıcıların farklı odalarda, farklı amaçlarla ama aynı ana işletim sistemi ve programı üzerinde çalışmalarını sağlayan sistemlerin genel adıdır.)

Atex bir metin editör programıdır. Gazetelerde metinlerin denetlendiği ve paylaşıldığı bir text sistemidir. Diğer sayfa tasarımı sistemleri ile uyumlandırılarak çalıştırılırlar ancak sayfa tasarımı ile bir ilgileri yoktur. Atex halen bazı gazetelerde kullanılmaya devam edilmektedir.

Ancak Hastech ve crossfield, kişisel bilgisayarların güçlenmesi nedeniyle devreye girmesi sonucu artık kullanılmaz olmuşlardır.

Scitex ise sayfalara fotoğraf yerleştirmek üzere kullanılmış bir ara aygıttır. Mac'lerde sayfa tasarımlarının yapıldığı Quark Express programlarının ilk versiyonlarında resim alanları Siyah olarak verilir, fotoğraflar Scitex'e intranet üzerinden ayrıca gönderilirdi. Scitex'te bu fotoğraflar, sayfalarda kendilerine ayrılmış yerlerle buluşturulurdu.

Sonraları gelişen programlar sayfaları fotoğraflarla birlikte doğrudan baskı makinelerine göndermeye başlayınca Scitex'ler de emekliye ayrıldı.

Macintosh'lar ise hala gelişip kullanılmaya devam eden, dünya basın sektöründe yerini koruyan Macintosh Türkiye'ye ilk kez 1988 yılında girmişti. Cafer Yarkent, İlhan Türkeli ve Nilüfer Öktem'le birlikte katıldıkları, Almanya'nın Darmstadt kentinde düzenlenen IFRA Matbaacılık fuarında Macintosh'lara karar verdi ve Macintosh'u Hürriye'e dolayısıyla da Türkiye' ilk kez getirmiş oldu. Yarkent Unix işletim sistemi ile çalışan Mac'ler henüz çok düşük işlemci hızları ile çalışmaktaydılar. *"Macintosh henüz pazarı küçük bulduğu için bize pek destek vermedi. Henüz Türkiye'de bir disrübütörü de yoktu.*

Macintosh'un Türkçe'leştirilmesini, hyphenation denilen tireleme organizasyonunu gerçekleştirdik. (Hyphenation, Bir programın 'Tireleme' fonksiyonudur. Orijinali Türkçe olmayan programlarda satır sonlarında kelimeler program tarafından kesilmeden, bütün olarak yerleştirildiğinden satırlarda, , son kelimenin uzunluğuna göre track ayarı denilen karakterler arası boşlukların kabul edilen değerler (90 - 110) dışında açılmasına ya da daralmasına neden olur. Hyphenation, bu bozulmaları önleyen düzgün tireleme fonksiyonudur.)

Bütün fontları Macintosh'a uyarladık. Yani 'yumuşak g'yi ben yapıyorum. Biz üç kişi bütün fontlarda Türkçe karakterleri ürettik. Serifli, serifsiz tüm karakterlerde Türkçeleştirmeleri yaptık.

Sabah'ta bu dönemde Hastech vardı. Hatech artık çürümüş, dökülüyordu. Bir baktılar ki Hürriyet Macintosh'u keşfetti. Ama almaya cesaret edemiyorlardı. Yeni Asır'da da Hastech sistemini biz kurmuştuk. Orada da bu vardı. Machintosh'u kullanma trendini dünyada ilk kez Chicaco Tribun'le başlattı. Sonra USA TODAY kendine özgü bir sistem yarattı. O sistemi kimseye satmadı. O sistemi Hürriyet'e almak üzere teklif yaptım. Fakat kesinlikle vermeye yanaşmadılar. Bu bize özgü bir sistemdir, satamayız dediler."

5.1.1.2. PC-mainframe kavgası

Mainframe; bir monitörler dizisi üzerinden, kullanıcıların farklı odalarda, farklı amaçlarla ama aynı ana işletim sistemi ve programı üzerinde çalışmalarını sağlayan sistemlerin genel adıdır.

PC yani 'Personel Computer'ler güçlenmeye başladığında gazetelerin parça parça alınarak uygulamalar geliştirilmeye çalışılan ama henüz tüm sistemin entegre halde olmadığı alt yapılarını geliştirmek konusunda bir yol ayrımına geldiler. Merkezde, herkesin bağlandığı bir büyük bilgisayarla mı yoksa herkesin önünde ayrı ayrı bilgisayarlarla mı yola devam edilecekti?

İlhan Türkeli; *"Yaklaşık iki yıldır, katıldığımız toplantıların ve konuya ilişkin takip ettiğimiz periyodiklerin değişmez konusu her geçen gün kendilerini biraz daha kabul ettiren PC'ler yani kişisel bilgisayarlardır."* diyordu ve devam ediyordu. *"Beş yıl önce PC'ler ortaya çıktığında, ancak çok kısıtlı bazı uygulamaların PC'de yapılabileceği onun dışında ciddi işlerin mutlaka mainframe dediğimiz bir merkezi işlemci etrafında oluşturulmuş bilgisayar sistemleri tarafından yapılabileceği inancı yaygındı. Sürekli ilerleyen teknoloji sayesinde PC'ler giderek daha ciddi işleri yapabilir oldular ve her sektörde olduğu gibi sonunda basın sektörüne de masa üstü yayıncılık adı altında*

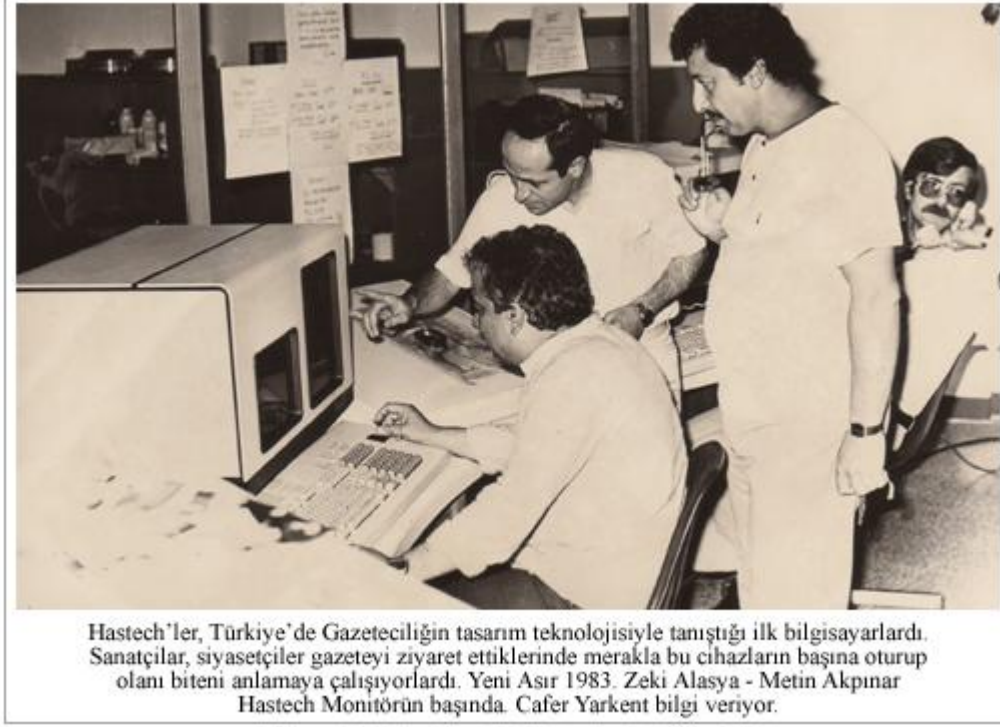
girdiler ve sonu gelmeyen tartışmalar başlamış oldu. Bugün için, PC'lere dayalı uygulamaların gerekli profesyonel düzeye erişmediğini söylemek mümkün ancak, "mainframe" sistemlerin gelişmesi ile PC'lerin gelişmesini karşılaştırdığımızda, geleceğin PC'lerden yana olduğunu rahatlıkla söyleyebiliyoruz. Örneğin, bizim labaratuvar çalışması yapmak amacı ile aldığımız ilk Macintosh mizanpaj programları, bizim tam sayfa ölçülerimizle çıkış alamayan çok basit programlar iken, bugün özellikle İngilizce yayınlar için son derece gelişmiş mizanpaj programları mevcuttur. Tabii bu programların dilimize uyarlanması biraz daha zaman almaktadır. Burada en önemli nokta PC'lerin ve onlara dayalı uygulamaların nereden nereye geldiği gerçeğidir. Günümüzün PC'leri, ilk PC'lere göre enaz 50 kat daha hızlıdır, halbuki "mainframe"ler hızlarını aynı sürede çok daha az arttırabilmişlerdir. Uygulamalar da aynı şekildedir. Beş yıl öncesinin Atex yada Crosfield mizanpaj programları ile aynı firmaların bugün teklif ettikleri arasında ciddi bir fark yok iken, iki yıl önce son derece ilkel bir aşamada olan masa üstü yayıncılık ürünleri günümüzde profesyonel dünyanın gereksinimlerine cevap verecek noktaya çok yaklaşmışlardır. Genel bir yanlış, PC dendiğinde mainframelere oranla çok daha basit ve güçsüz bir bilgisayar anlaşılmasıdır. Elimizde test amacı ile kullandığımız PC'ler (Macintosh II) ile Atex sisteminin merkezi işlem ünitesini karşılaştırsak;

	<i>Atex</i>	<i>Mac II</i>
<i>Bit sayısı:</i>	<i>16</i>	<i>32</i>
<i>İşlem Frekansı</i>	<i>15 Mhz</i>	<i>15 Mhz</i>
<i>Hafıza</i>	<i>8 Mb</i>	<i>4 Mb (8"e çıkabilir)</i>

Görüldüğü gibi PC'lerle ilgili kısıtlamalar, onların fiziksel yeteneklerinin sınırlı oluşundan değil PC uygulamalarının çok geniş bir tabana hitap etme zorunluluğundan kaynaklanmaktadır. Bütün dünyada yaygın olarak kullanılan mizanpaj programlarından herhangi birini 200-300 dolara satın alabilirsiniz, ancak üzerinde bir değişiklik yapılmasını istediğiniz takdirde, örneğin Türkçe heceleme gibi, satıcı firma ya bu isteğinizi geri çevirecek yada 10.000-200.000 dolar gibi bir ücret talep edebilecektir. Dolayısı ile, PC uygulamalarının başarısı kullanılan makinanın gücünden daha çok o uygulamanın ne kadar yaygın bir kitle tarafından kullanıldığına bağlıdır.

Masa üstü yayıncılık deyimi ile birlikte dilimize kattığımız diğer bir deyim de PostScript, Adobe firmasının geliştirdiği bir sayfa tanımlama dili. Özelliği, grafiğin tanımlanabilmesi. Hazırladığınız grafiği 300 dpi (inç başına 300 nokta basabilen) bir yazıcıya yolladığınızda, o yazıcı kalitesinde bir çıkış elde edersiniz. Halbuki aynı grafiği 2400 dpi bir profesyonel yazıcıya yolladığınızda, bu kez profesyonel kalitede çıkış alabilirsiniz. Ayrıca, çok gelişmiş bir dil olduğu için son derece karmaşık grafiklerin laserli çıkış ünitelerinden alınmasını olası hale getirmiştir. Önemli diğer bir özelliği de "proof" konusuna getirdiği rahatlıktır, hazırlanan resim, grafik yada komple sayfa tamamen hazır oluncaya kadar çıkışlar düz kağıt üzerine ve masa üstü yazıcılardan alınabilir. Son şeklini alan resim yada grafik Lasercomp'lara yollar, bu sayede hem

işlerlik, hemde tasarruf sağlanmış olur. Şu an için ön önemli sakıncası yavaşlığıdır, ancak dünya genelinde kabul gördüğü için giderek daha süratli cihazların geliştirileceği tabiidir.

5.1.1.2. Editörler, Yazı İşleri ve Tasarımcıların Yaklaşımı

Başlangıçta tepki kaçınılmazdır. Yenilik ne yazık ki her zaman kolayca kabul edilen bir olgu değildir. Bunun farklı pencerelerden bakıldığında haklı gerekçeleri de vardır. Bu gerekçelerden en önemlisi 'işsiz kalma' korkusudur. Adapte olamama, öğrenememe ve sonuçta işsiz kalma.

İkinci bir karşı durma nedeni çeşitli alanlarda uzun yıllarda kazanılmış melekelerin bir anda itibarsızlaştırılması tehditidir. Normalde insan buna karşı çıkar. Yıllardır kretuvarı, pikaj kartonu üzerinde sihirli bir kaydırak gibi gezdiren el, aynı işi yapmak üzere oturduğu bilgisayarın başında sıkıntı yaşamaktadır. Bilgisayarın faresini bir türlü rahat kavrayamamaktadır. Cursor bir türlü istediği yere gelmemektedir. Yolunu yöntemini öğrense bile 15 dakikalık iş bir saati bulmaktadır. Kişi adeta aşırı zeki olduğu bir konumdan, düşük algılı bir pozisyona düşürülmüştür. Elbette karşı çıkacaktır. Ama gelişim treni raydadır. Yürümek zorundadır. Trene binmeyi becerenler ve trene kolundan çekilerek alınanlar bir yanda, diğer yanda ise trene binemeyenler vardır.

İlhan Türkeli, (Cafer Yarkent ve Nilüfer Öktem ile birlikte Yeni Asır'dan bu yana birlikte çalışan teknik yönetici.) tam da o geçiş döneminde iç rapor niteliğindeki bir makalesinde durumu şöyle tanımlamıştır;

“..Elektronik mizanpaj her gazete için gerekli mi?” sorusu yerine “Bir gazete için elektronik mizanpaja geçmenin en uygun zamanı nedir?” sorusunun sorulmasının daha uygun olduğunu düşünüyorum. Hiç şüphe yok ki bu zamanlama her gazetenin kendi yapısı ile bağımlı olacaktır. Ancak gazetenin üretimi bir bütün olarak ele alınıp mizanpaj bu bütünü içinde değerlendirilmelidir. Örneğin, klasik yöntemle pikaj kartonu üzerinde yarım saat sürede rahatlıkla hazırlanan bir sayfa, bilgisayarda 45 dakika hatta bir saatte tamamlanabilir ve buradan hareketle bilgisayarın yavaş olduğunu söylenebilir. Ancak, pikajın kameraya, oradan montaja, oradan faxa ve oradan kalıba gidiş sürelerini toplarsak ve bunu bilgisayardan filme oradan kalıba süreleri ile karşılaştırırsak ve ilave olarak “daha az işlem, daha çok kalite” ve “daha az insan, daha az hata” faktörlerini de eklersek sanırım şans bilgisayardan yana olacaktır. Bütün bölgelere sayfaları bilgisayardan yollayabilmek imkanı ise faxın kaçınılmaz kalite kaybını ortadan kaldıracığı için bölgelerin kalitesini merkezdeki kaliteye ulaştırmak imkanını yaratacaktır..”

5.1.1.3. Bu süreçte Kullanılan Uygulama Programları ve eğitim

Hürriyet Gazetesinde Yazı işleri servisine kurulan makinelere ilk yüklenen tasarım programı Adobe Illustrator’ün ilk versiyonlarından biridir. Sayfalara grafikler bu programla yapılmaktadır. Sonra sırasıyla Freehand ve Adobe Photoshop da yüklenmiştir. 1986 yılında Milliyet Grafik Servisinde, 1990 Yılında da Hürriyetin Grafik Servisinde çalışan ve bilgisayarlı tasarıma geçiş sürecinin hem öncesinde hem de sonrasında gazete grafikerliği yapan O. Cengiz Yılmaz,

“Adobe Photoshoplar alınmıştı ama henüz bilgisayarlar çok yetersizdi” diyor ve ekliyor. “Bilgisayarlı tasarıma geçmeden öncesinde pikajör kadrolarında epyice bir işten çıkartma yapıldı. Kalanların hepsi programları kullanmaya istekli olanlardı. Hepsi benimle birlikte gece servisine verildi. Gazete bir yandan klasik usulle hazırlanıyordu. Öte yandan biz kafa göz yara yara bilgisayarlarla çalışmayı öğrenme çabasını sürdürüyorduk.” Cengiz Yılmaz, programları kullanmayı en iyi çözenlerden biriydi. Gece vardiyasında bir yandan diğer pikajörlere de öğretmeyi sürdürüyordu. “Bilgisayarlar Macintosh’tu. İlk mac’lerden. Ama RAM’leri K düzeyindeydi. Yani henüz 1 MB Ram’i olan bilgisayar yoktu. Grafik çalışma yaparken bir ‘blend’ atmaya kalktığımızda halk köftecisine gidip köfteni ye gel, işlem hala devam ediyor olurdu. 36 MB Harddisk kapasitesi olan makine geldiğinde havalara uçmuştuk.

Ayrıca Adobe Photoshop Milyon renkti ama henüz Scitex makineleri ancak 256 Renk tanıyordu. Bu nedenle de uyumsuzdular.

Sonra Quark Express programı geldi. Bu safya tasarım programıydı. Bazı sayfalar bilgisayarda, bu programda hazırlanmaya başlandı. Metinler bu programda sayfaya yerleştiriliyor, fotoğraf alanları siyah renk seçilerek bırakılıyordu. Fotoğraflar yerlerine montajda yerleştiriliyordu.

Sonradan fotoğraflar, Photohoptan gönderilmeye, sayfadaki yerine Sctext’te konulmaya başlandı.

Ardından Scitex de kalktı, montaj da kalktı. Sayfalar, içinde fotoğraf ve grafikleri ile birlikte doğrudan matbaa makinesine gönderilmeye başlandı. Baskı makineleri yenilendikten sonra kalıp da ortadan kalktı. Böylece saat 17:00'de gönderilen sayfalar saat 21:00'de gönderilmeye başlandı. Hem haberlerin son hali beklenebiliyor hem de tasarıma ilave zaman kalıyordu. “

Yeni bir teknoloji ile tanışma aşamasında öngörülemeyen bir çok sorunla da karşılaşılıyordu. Zaman zaman bu gün çok başit gibi görülen çapakların giderilmesi günleri, ayları buluyordu. Uzak iletişimin tek yolu olan telefon hatları bu sürprizleri yapan unsurlardan biriydi. Yarkent bu tür bir anısını şöyle anlatıyordu.

“Almanya'dayız ben Nilüfer ve İlhan, birlikte Türkiye'de kurduğumuz sistemi Frankfurt'ta kurmaya gittik. Benim işim çocuklara sayfa yapmayı, okumayı öğretmek ve sistemi kurmak. Yaklaşık 20 günden beri deliler gibi çalışıyoruz. Ama sayfa geçme konusunda bir türlü aşamadığımız bir problem yaşıyoruz. Aslında problemlerin hepsini biliyoruz ama sayfayı geçemiyoruz. Gazetenin başında Çetin Emeç var. Telefon açtım “Bize bir konuda yardımcı olur musunuz?” diye sordum. “Nedir Cafer'ciğim?” dedi. “Bizim, Türk tarafındaki telefon hatları konusunda bir problemimiz var zorlanıyoruz. Çözmemize yardımcı olurmusunuz?” dedim. Aklıma hiç Almanya telefon altyapısında bir sorun olabileceği gelmiyor. Bir saat sonra Özal'ı aramış. Sorunu anlatmış. Özal, aynı gece ulaştırma bakanına görev veriyor. Araştırma sonucunda bizim hatlarımızda arıza olmadığı ortaya çıkıyor. Acaba Almanya'da mı bir arıza var fikrine ulaşıyor. Ama Almanya'da böyle bir arızanın olabileceğini yakıştıramıyoruz. Hürriyet Almanya'da da etkili bir kurum. Hemen o zamanın Başbakan'ına çıkılıyor. Ulaştırma Bakanı'na ulaşıyor. Sorun anlatılıyor. Türkiye ile iletişim kuramıyoruz.. İki gün sonra rapor geliyor. Evet, sorun bizde! Bizim telekomünikasyonumuz ikinci dünya savaşından sonra 51-52'de kurduğumuz hatlarla yürütülmektedir. Hemen o hatları yenileyeceğiz! Ve bir ay içerisinde biz sayfa geçer hale geliyoruz. Frankfurt'tan Türkiye'ye ,Türkiye'den Frankfurt'a..”

5.1.2. Kadrolaşma

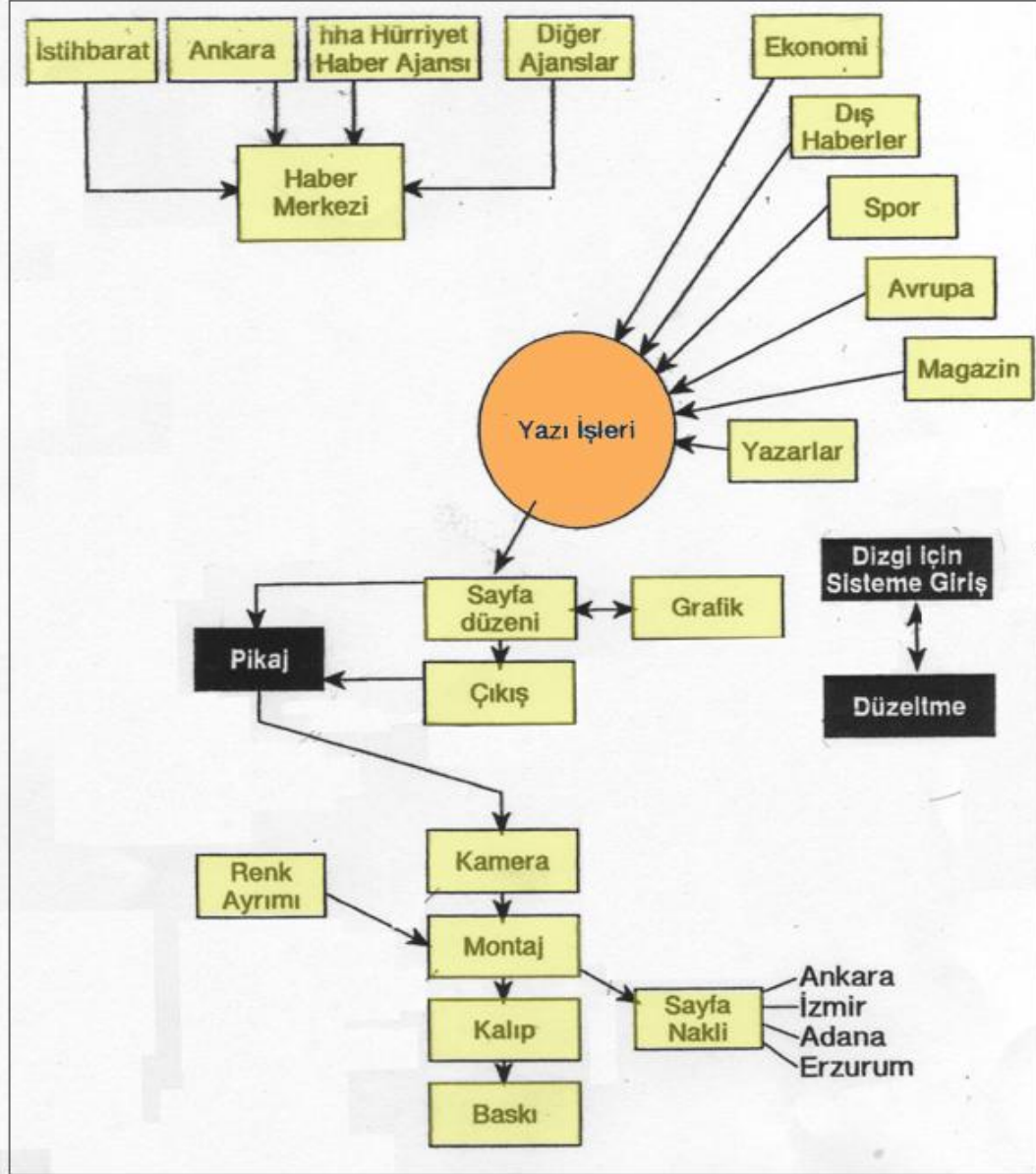
Yeni tasarım paradigmasının yerleşmesi döneminde “kadrolaşma” olgusu belirleyici bir konuma sahiptir. Yenilik, yeni kadrolar anlamına gelmektedir. Bu da uygulamada direnç ve fren etkisi anlamına gelmektedir.

Geçiş dönemini Amerika gibi Türkiye'de, fazlaca bir işçi sorunu yaşamadan tamamlamıştır. Çünkü her iki ülkede de basın sektöründe değişimin getirdiği işten atılmalara direnecek güçlü sendikalar yoktur. Ancak öncelikle İngiltere ve Almanya'da işçi ve sendikaların bu değişiklikler karşısında direnişleri buralarda sürecin yavaş işleminde belirleyici olmuştur. Bu nedenle Bilgisayarlı Döneme geçiş, Amerika'da ve Türkiye'de Avrupa'dan daha önce ve daha yaygın olarak sağlanmıştır. Hatta Hürriyet Gazetesi Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde yer alan bölge matbaalarında bu teknolojiyi kurmuştur. Bu matbaaların makinelerine link üzerinden sayfaları geçerken Frankfurt

matbaasına uzunca bir süre daha matrisler uçakla gönderilmeye devam edilmiştir. Çünkü Almanya’da güçlü işçi sendikaları çalışanlarının işlerinden edilme riskine karşı direnmiştir.

Geçiş döneminde ve sonrasında ortadan kaldırılan bölümler sırasıyla diyagramda görülmektedir.

GEÇİŞ DÖNEMİNDE YAZI İŞLERİ DİYAGRAMI

Geçiş döneminde haber akışı yazı işleri diyagramında görülen şekli almıştır. Bir önceki diyagram için Bkz: Bölüm 4.1.1.

Diyagramda görüldüğü gibi sayfa tasarımı iki yöntem bir arada kullanılarak yapılmaktadır. Bazı sayfalar bilgisayarda bazı sayfalar ise halen pikaj yöntemi ile üretilmektedir. Dizgi servisi ve düzeltme servisi personel sayısı ilk azaltılan servisler olmaktadır. Sonra Pikaj, kamera ve montaj servisleri gelmektedir.

Yeni sistemle uyum göstermeyen personel kademeli olarak azaltılmakta uyum gösterenler şirket içi eğitimle yeni sisteme adapte edilmeye çalışılmaktadır.

Cafer Yarkent O dönemde Çalışanların bilgisayara alışmaları ve onları kullanmaları için çeşitli yöntemler denediğini belirtiyor;

“..Ben bilgisayarı insanlara sevdirmek için oyunlar yaptım. Bunu Hürriyet’te çok enteresan boyutlara getirdim. Yazı işlerini önce takip ettim. İlk iş ne yapıyorlar diye. Duvara ‘Haftalık Yemek Menüsü’ asılmış. Herkes en çok bu gün ne yemek var diye o menüye bakıyor. Ben onu aldım yırttım. Yerine bir yazı astım yemek menüsü ”f “ tuşundadır diye. Önceleri şaşırdılar “f” tuşu nerden çıktı diye.. Sonra “f” tuşunun yerini sordular. Bütün yazı işleri önce bilgisayarı açmayı sonra da yemek tuşunu öğrendiler. Sonra bunlar yetmedi ne yapalım diye düşünürken baktım yazı işlerinin neredeyse tamamı at yarışı oynuyor. Tüm at yarışı sonuçlarını bilgisayara girdim. O zaman sonuçları televizyon canlı olarak vermiyordu. Bu defa başka bir ‘f’ tuşu öğrenildi. Arkasından maç sonuçlarını verdik. Bu arada iş klasik sistemde devam ediyor. amansız pikaj, montaj, redaksiyon sistemi devam ediyor. Ama gazetede bir tek çalışan var Cafer Yarkent bir de Meriç var bu işi biliyor. Sonra Ahmet Altan’ı bu işe sokmaya çalıştım. Fakat insanları bilgisayara gireceksiniz diye tehdit ettiğimi söylediler. Ben de evet tehdit ediyorum siz buna devam ederseniz geleceği yaşayamayacaksınız diye tehdit ediyorum dedim. Sonra oyunları devreye soktum.

Makinelerde iş beklerken oyun oynamayı serbest bıraktım. Yazı işlerinde Seçkin TÜresay’ından ofisboy’una herkes oyun oynuyor. İnsanlar oyunlarla makinelere ısındı. Maus’u imleç hareket ettirmeyi, klavyeyi, tuşları tanıdı. Sonra yavaş yavaş bazı iç sayfaların tasarımını, manşetleri bilgisayarla yapmaya başladık.

Özal’a oyun

“Oyunları sadece yazı işlerine sokmakla kalmadık. Başbakan Turgut Özal’a yedi tane oyun verdim. Birgün Turgut Özal Hürriyet’e geldi. Girdi içeriye yanında 20, 25 kişi gittiler. Sonra döndüler gelirken, beni gördü bana doğru geldi ne haber yeni oyun var mı dedi. “Yeni oyun var mı?” deyince herkes şaşırdı. “Var başkanım!” dedim. Herkes şaşkın. Bilgisayarın başına oturttum size çok güzel bir oyun göstereceğim dedim. Oturdu bilgisayarı açın dedim. Bilgisayarı açtı, “Çin Daması. Önce ben oynadım sonar kendi oynadı oyunu bitirdi. Kalktı iyiymiş ya başka oyun var mı dedi var efendim dedim. Gönder dedi. İnsanları oyuna alıştırdım. Sonra insanlar o oyunları oynamaya başladı. İnsanlar klavyelere alışınlar diye. Çok klavyeler eskittik.

Başbakan Turgut Özal, Hürriyet Gazetesi'ni ziyareti sırasında Yazışleri'nde Cafer Yarkent'in bilgisayarında oyun oynarken.

Basın kanununda tasarımcı diye bir şey yok, sadece 'sayfa sekreteri' var. Bunun adına 'teknik sekreter' diyorlar. Eski gazetelerde sayfa sekreteri denilen kişi yazı işleri müdür yardımcısıydı ve çok deneyimli biriydi. Gazetenin başlığını açan yazısını okuyan yazı işleri elemanıydı. Ben yazı işleri müdürüydüm. Ama sayfayı da yapıyordum başlığımı da açıyordum. Sonraları usta çırak ilişkisi ile giderek ofis boyları getir-götürücüleri 'sayfa sekreteri' yaptılar.

Bilimsel çalışan designer ya da tasarımcı denilen bir tek çalışan yoktu neredeyse. Oysa bu işi doğru yapan yabancı gazetelerde bir tane designer var. Sayfayı o çiziyor. Gazeteyi yaratıyor. Diğerleri de bu yapıları 'master' kabul ederek benzer sayfa yapıyor."

5.1.2.1. Kırmızı Oda

Yarkent, bir geçiş periyodu olarak tanımlanabilecek dönemde, 1991 yılında Hürriyet Çağaloğlu binasının 4. katını boşalttırarak Kırmızı Oda'yı yaptırır.

Yeni bilgisayarları ve çevresel aygıtları bu odaya yerleştirdiği kırmızı ve siyah renkli masaların üzerine kurdurur.

Zeminden soğutmalı, özel ışıklandırılmalı ve sürekli kapalı olan kapısından sadece giriş kartı olanlar girebildiği, Merkez Bina'nın sıkış tepiş dünyasında koskocaman bir alandır Kırmızı Oda.. Amacı, Hürriyet gibi bir medya devinde, devrimsel sayılabilecek bir

teknolojik dönüşüm yaşanırken, çalışanlarının kendilerini farklı hissedeceği seçkin ve özel bir çalışma alanı yaratmaktır. Kırmızı Oda'ya Güzel Sanatlar fakültelerinden mezun 21 yeni eleman alınır.

Bu elemanlar, ofislerine giderken asansörden en son inen elemanlar olacaktır. 4. Katın üstünde ofis yoktur. Bu okullular kadrosu, farklı bir gazete tasarım anlayışıyla yetişecek, Hürriyet'in Bilgisayarlı Dönemdeki tasarım kurgusu Kırmızı Oda'dakileri elinden çıkacaktır.

Gazete İkitelli'ye taşındığında Kırmızı Oda'da taşınacaktır.

Önce klasik grafik servisinde yapılması hayli meşakkatli olan manşetler kırmızı odadaki bilgisayarlarda yapılmaya başlanır. Yarkent, insanları aşırı tedirgin etmeden sorunsuz bir geçişi planlamıştır. Ardından bazı iç sayfaların tasarımı kırmızı odada yapılmaya başlanır. Bu arada bir yandan fontların Türkçeleştirilmesi, hyphenation sorunları, yeni programların denenmesi ve makinelerin başka cihazlarla uyumları teste devam edilmektedir.

Güzel Sanatlar fakültelerinden mezun grafikerlerin istihdam edildiği 'Kırmızı Oda' 1990-Hürriyet

Kırmızı Oda geçiş sürecinde İkitellide'ki binada da bir süre daha aynı anlamdaki faaliyetini sürdürerek fonksiyonunu yerine getirmiştir. Burada yetişen grafikerlerin ve sayfa tasarımcılarının önemli bir kısmı yazı işleri salonuna alınarak editörlerle ve sayfa sekreterleriyle entegre olmuşlardır.

5.1.2.2. Sayfa Tasarımında Dummy Pagination Sistemi

Dünyada o dönemde, çeşitli seminerlerde (IFRA Mizanpaj Semineri 22.07.1989 Darmstad – Almanya) önce iki sayfa mizanpaj tekniğinin tanımı yapılmış ve ondan sonraki tartışmalar bu ana ayırım üzerine oturtulmuştu.

- Dummy Pagination
- Interactive Pagination.

Dummy Pagination, sayfa planının milimetrik olarak önceden yapılması ve bu plana göre yazı ve resim malzemesinin gün içinde oluşmasına bağlı olarak planın oluşması ve sürekli değişerek son şeklini alması tekniği.

Yarkent, USA TODAY'ın uygulamakta olduğu bu sistemin, Türkiye'de ilk kez Hürriyet'te uygulandığını belirtiyordu:

“İçi boş çizilmiş gazete sayfaları var. Editör rengi, çizgisi, başlık karakteri, metin karakteri, punto büyüklükleri benzeri sayfada ne var ise belirliyor. Sayfa editörü sayfanın içini dolduruyor. Dışarda böyle yürüyor.

Örneğin Designer 48 punto başlık açmış. Editör 48 punt başlığın aynısı koymak zorunda. Değiştiremez. Biraz set size yapayım, daraltayım açayım diyemez. Peki manşet ona uygun değilse? Uyduracak! Biz bunu Yeni Asır'da yapmayı denedik. Başaramadık. Çünkü başlıkları uyduramadık. Uyduramayınca editör 'size' vermeye başlıyor. Ben orada yasaklamıştım. Mesela 48 punto asla değiştiremezsin her punt yoktu çünkü diğer puntlar yer kaphıyordu. 6'dan tut 6.1 6.2 gidiyorsun punt diye birşey yok. Ama şimdi Batı'daki gazetelerde her şey dummy sistemine göre yapılıyor . Yani koyacağın yazının tamamı oraya oturacak!

Şunu anlatayım. Dış gezilerden birinde ünlü Compugrafi'ye girdik. Designer'lar üç metreye üç metre 'a' harfini yapıyor. Amerika'da, Compugrafi'nin matbaasına gittik. Ana üretim yerine gittik. Bir tren gibi. Yatay tek katlı. Çölün ortasında bir yer. Her odada ayrı bir font üretiliyorlar.“

İstihdam konusunda dünyanın en büyük basın patronu olan Rupert Murdoch ile İngiltere'deki gazete işçileri ve sendikaları arasındaki savaş, dönemi simgeleyen en kayda değer olaylardan biri olmuştur. Bu olayı, gerçekleştiği günlerde kaleme alan Yarkent'in günlüğünden okuyalım.

5.1.2.3. Rupert Murdoch ve Wapping Savaşı

“Bir çeyrek asır evvel Orson Welles'in başrolünü oynadığı ve o zamandan bu yana sinema klasikleri arasına girmiş bulunan "Vatandaş Kane" filmine hayatı konu edilen William Randolph Hurst'ten sonra, basın dünyasının en renkli kişisi hiç şüphesiz Rupert Murdoch'tur.

32 sene önce Avustralya'da babasının bıraktığı 2 mahalli gazete ile basın dünyasına adım atan Murdoch, bütün İngiltere'de 4 büyük gazetenin, (News Of The World, Sun, The Times ve The

Sunday Times), Avustralya'da 12 gazete ile, televizyon istasyonları ve magazinlerin, Amerika'da 3 büyük gazete, 2 magazin ile televizyon yayın şirketlerinin, (FoI Broadcasting Company) ve en büyük Hollywood stüdyolarından birinin (20th Century Fox) sahibidir. (Murdock bu yazı yazıldıktan seneler sonra 2006'da Türkiye'de de Tv. ve radyo yatırımı yapmıştır.) Kurmuş olduğu "News Corporation" şirketi, dünyanın çeşitli yerlerinde 25.000 kişiyi çalıştırmakta ve 4 milyar sterlinlik mal varlığı bulunmaktadır.

1976 yılının başlarında Londra'da başlayıp bugünler de henüz sonuçlanmakta olan Wapping olayı, Murdock'un 30 senelik başarısını bir çırpıda simgelemekten çok, uluslararası basın dünyasında inanılmaz bir çığır başlatmış olması açısından büyük önem taşır.

Geleneksel olarak matbaa işçileri İngiltere'de en yüksek ücreti alan işçiler arasında yer almışlardır.

Sendikalan (SOGAT) büyük tirajlı Londra'nın Fleet Street (Londra'nın Cağaloğlu'su) gazetelerini senelerdir baskısı altında tutmuştur. Az çalışan ve çok para alan sendikali işçilerden kurtulup, makineleşmeyi planlayan Murdock, 1985 yılında, 100 milyon sterlin harcayarak, London Post adı altında yeni başlatacağı bir gazete için olduğunu ilan ettiği Wapping gazete / matbaa tesislerini inşa ettirmiştir. Aynı sene, üzerinde şüphe uyandırıcı hiçbir ipucu bulunmayan, büyük kutular içindeki ATEX kompüterlerini Amerika'dan getirtip, büyük bir gizlilik içinde Wapping'e yerleştirmiştir.

1985'in son üç ayı içinde çoğunluğu Elektrik İşçileri Sendikası'na bağlı ve basın hayatında en ufak tecrübesi olmayan işçiler, otobüslerle Wapping'e taşınmış ve Wapping'deki yeni elektronik dizgi ve baskı makinelerini kullanma konusunda eğitilmişlerdir.

18 Ocak 1986 tarihinde Wapping tesisi, yeni kadrosu ile, Murdock'un daha önce ilan etmiş olduğu London Post'u değil, Fleet Street'te çıkmakta bulunan The Sunday Times'in eklerini yayınlamaya harekete geçmiştir. Bunu takiben, Wapping'e transferini isteyen Fleet Streetli 5500 matbaa işçisi, grev başlatmıştır. Grevin başlaması ile Murdock, Fleet Street'teki dört gazetesini birden Wapping'e taşımış ve eski gazete binalarını kapatmıştır. Bunu yaparken Murdock, SOGAT'lı (Society of Graphical and Allied Trades (SOGAT) grev işçilerine, çalışmış oldukları süre hesabına dayanan bir tazminat vermeyi, ayrıca The Times'ın ve The Sunday Times'in basıldığı eski matbaalar da bedava olarak SOGAT'a devretmeyi teklif etmiştir. Bu teklifleri reddederek, Wapping tesisleri çevresinde olay çıkartmak yolunu tercih eden sendikali işçiler, bir sene boyunca her gece tesislerin dışında, sempatizanları ile birlikte toplanarak, İngiltere'de kömür işçileri grevinden sonraki en kanlı grev olayını sürdürmüşlerdir. Çatışmalar sırasında, 1200 kişi tevkif edilerek, polis nezaretine alınmıştır. Murdock'u destekleyen hükümet, sayısı 1000'e varan polis kuvvetlerini görevlendirerek, tesisin devamlı korunmasını sağlamıştır. Olaylar, hemen her gece TV ekranlarına gelmiş, yaralılar hastaneleri doldurmuştur. Makineleşme dışında, Wapping operasyonunun getirmiş olduğu bir başka yenilik de, o zamana kadar gazete balyalarını memleketin dört bir yanındaki gazete bayilerine taşıyan demiryolu sistemine sırt çevirmiş olmasıdır.

Murdock, Avustralya'daki bir ortağının sahibi olduğu TNT Nakliyat Şirketi'ne bağlı 30 Jaggemaut kamyonunu gazete dağıtımında kullanma yoluna gitmiştir. SOGAT, Yeni İşçi Sendikalan Kanunu'na göre; aynı olay için ikinci bir grev hareketini başlatmak yasak olduğundan, Nakliyat İşçileri Sendikası'nı kendi safına çekip, gazetelerin dağıtımını durduramamıştır.

Wapping'e işçi sağlayan Elektrik İşçileri Sendikası ile SOGAT'ın arası, işin başından açılıp, bütün olaylar sırasında da bu böylece devam etmiştir. SOGAT'ın İngiltere'deki Genel İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TUC)'ye, Elektrik İşçileri Sendikası'nı aralarından atma teklifleri de hep neticesiz kalmıştır.

Basın görüşmelerinde, matbaa işçilerine merhametsiz hakaret edip etmediğini değerlendirmesi istenen Murdock, 17 senedir bu işçilere senede toplamı 7 ile 50 milyon sterlin arasında değişen bir ücret ödendiği halde, karşılığında tembelliğe, aşırı harcamaya ve kalitesizliğe yönelik bir çalışma sonucu alındığını, ayrıca işten atılmaları durumunda işçilere tazminat ve sendikalarına da bedava matbaa teklifi yaptığı için vicdanının rahat olduğunu belirtmiştir.

1986 içerisinde, SOGATa destek olmak üzere İşçi Partisi de Murdock'un gazetelerine ve gazetecilerine yönelik bir direnme başlatmış, 1988 yılındaki İşçi Partisi kongresine Murdock'un gazetelerinde çalışanlar dahil edilmemiştir. Ancak, bu sene yapılacağı söylenmekte olan genel seçim endişeleri ve Murdock'un gazetelerinin halk üzerindeki etkisinin tedirginliği ile, İşçi Partisi liderleri de bu konuda tedbirli davranmayı tercih etmişlerdir.

Murdock'un gazeteleri de tabii, Wapping olaylarından kısmen etkilenmiştir. Özellikle dışarıdaki olaylardan korkan, zamanında gece 02:00'ye kadar binada beklemek zorunda kalan gazetecilerin bir kısmı, bu zor çalışma şartlarından kurtulmak için istifa edip ayrılmışlardır. Fakat, Wapping'in getirdiği avantajlar yanında, bu gibi kopmalar Murdock için problem olmamıştır. Muhabirler, yeni kompüterlerde haberlerini hem yazar, hem de dizer duruma geçtikleri için, Fleet Street'te dört gazetede çalıştırılmış olan 2000 teknik elemanın sayısı, Wapping'de 570'e indirilmiştir. Paketleme kısmında ise, eskiden 1800 kişi çalıştırılırken, yeni sistem makineleşme ile bu sayı Wapping'de 132'ye indirilmiştir. Bu ekonomi sonucu, Murdock, haftada 2 milyon sterlinlik bir tasarruf sağlar duruma geçmiştir.

Ayrıca, eski tesislerdeki 20 senelik makineler, gecede ortalama 50 kez arıza yapıp, her biri yarım saatlik baskı gecikmesine sebep olurken, Wapping'deki yeni makinelerle arıza sayısı gecede 15'e inerek, zaman kaybı ve masrafları azaltmıştır ...

Murdock'un durumu böylesine bir mali gelişme gösterirken, 13 aydır (Şubat 1987) devam eden grev dolayısıyla SOGAT'ınki gittikçe gerilemiş, sendikanın Londra dışındaki üyeleri artık Wapping giderlerini karşılama yükümlülüğüne karşı çıkar duruma geçmişlerdir. Sene içinde kopan görüşmeler sonucunda, Murdock 1986 başında yaptığı işçilere para ve sendikaya matbaa teklifini de geri almıştır. Matbaa işçileri zaten hep yüksek ücret alanlar grubuna dahil olduğundan ve olaylar uzadığından, kamunun işçilere beslediği sempati de giderek kaybolmuştur. Ayrıca, Murdock'un avukatları SOGAT aleyhine, şimdiye kadar işlenmiş suçlar ve yapılmış zararın tazminatı için 1987 Şubat ayının ikinci yansında dava açacaklarını ilan etmeleri üzerine, SOGAT Genel Yönetim Kurulu, muhtemelen milyonlarca sterlin tutacak cezaları, sendikanın ödeme gücü kalmaması nedeniyle, 9 Şubat 1987'günü greve son verme kararını almış ve böylelikle Wapping olayı, Murdock'un zaferi ile sonuçlanmıştır.

Yine de, SOGAT'ın bu kararı alması üzerine, Murdock'un avukatları, işçilere tazminat vermeye tekrar karar verdiklerini ve sendika aleyhine dava açmaktan vazgeçtiklerini açıklamışlardır.

Murdock'up sendikalı güçlerle bu eşi görülmemiş savaşı, İngiltere'deki gazeteleri SOGAT'ın ve Fleet Street'in egemenliğinden kurtarmıştır. Son model teknik makinelerle, 1986 yılında basıma başlayan Independent Gazetesi, bunun bir örneğidir. "Mirror" gazeteleri sahibi Maxwell'in bu

şubat içinde başlatacağı London Daily News Gazetesi'nde de sistemin insan gücünden çok makine gücüne dayanacağı söylenmektedir.

Wapping'de işçilerin atılmasıyla elde edilen kazancın Murdock'un Amerika'da zarar etmekte olan gazetelerine aktaracağı, böylelikle İngiltere'den transfer edilecek paranın Amerika'daki zarar kapatacağı yolunda Murdock aleyhine yapılan suçlamalar ise, artık kimse ciddiye almamaktadır.

Aslında Murdock'un bir iki gazete dışında, Amerika'daki yatırımları da zaten büyük kazançlar getirmektedir.

İki yıl evvel rekor seviyede bir para ödeyerek, 575 milyon dolara aldığı ve o zamana kadar borçtan kurtulamamış olan 20th Century Fox Film Stüdyosu, kısa zamanda toparlanmış, lanse ettiği filmler, gişe rekorları kırmaya namzet duruma geçmişlerdir (mesela The Fly).

Aldığı TV şirketleri 30 milyon Amerikalı'ya hitap eder seviyededir. Bu gidişle Murdock'un senelik gelirinin çok kısa bir zaman sonra, 200 milyon dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Üç kıtayı birden kapsayan imparatorluğu ile Murdock, 20. yüzyılın modern Midas'ı durumundadır.”

6. BÖLÜM

SÜRECİN TAMAMLANMASI

6.1. Süreç Öncesinde ve Sonrasında Tasarımın Sayfa ve Haber Üzerindeki Etkisi
Bilgisayarlı tasarıma geçtikten sonra Sayfa Tasarımı konusunda paradigma değişmiştir.

Yarkent, haber ve sayfa tasarımının hızlı iletişim teknolojisini kullanarak yeni bir formata büründüğü bu dönemde ‘gazete’yi üçlü bir sacayağa oturtmaktadır. Gazete=Gazetecilik+Mizanpaj+Teknoloji.

Yarkent’e göre gazete, ‘gazetecilik’ ile eşdeğer ağırlıkta iki unsuru daha içermektedir. Bunlardan biri ‘Mizanpaj’, yani ‘tasarım’ dır.

6.1.1. Bilgisayarlı Dönemde Mizanpaj

- Bütün gazeteler birbirlerine benzemeli mi?
- Okuyucu değişiklik istiyor mu?
- Bu konuda kamuoyu araştırması yapıldı mı?
- Gazete zaten satıyor, neden değişiklik yapalım ki?

Bu sorular, gazetenin dış görünüm değişikliğinde karşılaşılan reaksiyonlardır. En önemli nedeni ise geleneklerdir. Hiç kimse gazeteyi moda uysun diye, senede bir gün değiştirmeye kalkışmaz. Göz önünde tutulması gereken en önemli nokta, gazetenin tek ürünü olan haber ve bilginin (Fotoğraf + Grafik) her gün taze ve yepyeni olması gerektiğidir. Böyle olduğu sürece de bu ürünü eski usüllere göre, sönük ve hiçbir çekiciliği olmadan satmanın anlamı da yoktur.

Modern Gazete için Mizanpaj - Teknoloji ve gazetecilik eş değerde unsurlardır.

Çağdaş gazetecilikte, Mizanpaj - Teknoloji ve Gazetecilik eşit kenarlı bir üçgen olarak görülmemelidir. Teknoloji ile gazetecilik arasındaki köprüyü mizanpaj kurmaktadır. Bilgisayar verimi artırır, verim zamandan tasarruf etmektir. Zaman gazetenin erken basımını veya fazla personel yığılımının önlenmesini sağlar. Ya da zaman, ileriye dönük plan yapılmasına ve iyi düzenlemeye neden olur. En azından, bütün bu tasarrufların kaliteye dönüşmesi teknolojinin nasıl işlediğini anlamamıza neden olur. Bilgisayar gazeteciliğinde “anahtar” rolü teknik sekretere verilmiştir.

6.1.1.2. Düzen ve Devamlılık

Bir gazetenin içeriğini organize etmek düzgün bir mizanpaj için atılan ilk adımdır. Bütün gazeteler tirajı az veya çok, çarpıcı veya basit sayfa düzenli - birinci sayfadan başlayıp son sayfaya kadar devam eden düzenli bir plan uygulamalıdır. Gazetenin içeriğini düzenlemek için önce çoğu okuyucunun beklentileri göz önünde tutulmalıdır. Günümüzde gazetelerin son derece meşgul olan okuyucuya hitap etmeleri gittikçe zorlaşmaktadır. Genel olarak, bütün gün çalışan bir okuyucu gazetesine günde 25/30 dakikadan fazla zaman ayıramamaktadır. Gazetecilik konusunda eğitim görmemiş olmasına rağmen, okuyucu düzenli bir içeriği ve mizanpajı fark eder, sayfadaki karışıklıktan rahatsız olur. Gazetesine sadece yarım saatten az bir zaman ayırabilen bir okuyucu, aradığı haberi düzen içinde hemen bulabilmelidir. Okuyucuya iyi organize edilmiş bir içerik ve düzenli bir sayfa sunmak sayfa sekreterine düşen bir görevdir.

6.1.1.3. Düzeni ve Sağlamak

Düzen gazetenin içeriğinin kesin olarak saptanması ile başlar. Örnek olarak bölgesel haberlere ağırlık veren, insanlar ve olaylara yönelik birçok ufak haberi veren bir gazeteyi düşünelim. Bu haberleri bütün sayfalara dağıtmak yerine, konularına göre derleyip, iç sayfalarda köşe haline getirmek ve sayfayı bu konulara göre isimlendirmek hem daha akılcı bir yöntemdir, hem de okuyucu için kolaylıktır. Bir çok büyük tirajlı gazete, kısa haberleri (iç veya dış) birinci sayfadan çıkarmışlar ve “kısa haberler”, “günün özeti”, “haberlere bakış” gibi çeşitli başlıklar altında iç sayfada özel bir sayfada toplamışlardır. Bunun sonucunda da, ortaya çok sıkışık olmayan, büyük resimlerin kullanılabildiği, daha da önemlisi, önemli haber ve makalelerin yer aldığı bir birinci sayfa çıkmıştır. Bazı gazeteler ise, birinci sayfayı tamamlayan ikinci bir kapak sayfa çıkarmaktadırlar. Birinci sayfayı ufak halde ve resimlerden kurtarmakla 2 önemli husus sağlamış olur:

- En iyi ve en önemli haberleri bu sayfada değerlendirebilme,
- İkinci kapak sayfa yoluyla okuyucunun ilgisini devam ettirebilme.

Diğer bir başarılı uygulama ikinci kapak sayfası birinci sayfanın devamı olarak değerlendirilmesidir. Genel olarak okuyucuyu sıkan, bir haberin devamının olması değil, devamını bulmak için harcanan zamandır. Devamı olan haberlerin iyi bir şekilde organize edilmesi okuyucunun onu mutlaka okuyacağı anlamına gelmez, ama şüphesiz ki, okumayı kolaylaştırır

6.1.1.4. Devamlılığı Sağlamak

Günlük bir gazete için içerik sürekli değişebilir, ancak yine de, okuyucu farkında olmadan gazetelerinin her gün aynı düzen ve görünüş içinde olmasını bekler. Okuyucunun alışkın olduğu düzen, gazetenin başlığı ile başlar ve her sayfada devam eder. Mizanpajda düzen ve standartlaşma aşağıdaki temel unsurların sürekliliği ile sağlanır:

- 1- BAŞLIK
- 2- KULLANILAN KARAKTER
- 3- RESİM ALTLARI VE İMZALAR
- 4- KLİŞELER
- 5- GRAFİK DÜZENİ
- 6- GRUPLANDIRMA

6.1.1.5. Başlık

Sayfa düzenine en çok etki eden unsurlardan biridir. İyi bir sayfa düzeninde başlığın yeri, sayfa üzerindeki diğer resim ve grafiklere göre pozisyonu, çok önemlidir. Sayfa sekreteri, başlığı, mutlaka orada yer alması gereken bir parça gibi görmemeli, onu genel olarak sayfa düzeninin bir parçası olarak düşünmelidir. Grafik açısından göze hoş görünen başlıklar basit ve kolay okunabilir olanlardır. Modern gazetelerde başlıklardaki abartmalı çizimleri, çeşitli sembol ve şekilleri kaldırmışlardır. Başlıklardaki eski

İngilizce yazı tipi de gittikçe kaldırılmakta daha kolay okunabilen modern yazı tipleri tercih edilmektedir.

Başlık ayrıca sayfada beyaz kısmın daha iyi kullanımını sağlar. Eğer doğru kullanılırsa, başlık etrafında kalan beyaz kısım sayfa düzenini daha belirgin hale getirir. Birinci sayfada başlıkların daha az kullanılması nedeniyle başlık etrafında kalan kısım sayfaya bir rahatlık verir.

Başlığın en iyi kullanım şekli sayfanın en üstüne ve sayfa boyunca yerleştirilmesidir. Buna rağmen, birçok gazete başlıklarını 2-3 veya 4 sütun kaplayacak şekilde yerleştirmektedir.

Başlığın sayfadaki yerini değiştirmek çok önemli haberlerin en üstte yer aldığı veya birinci sayfada birden fazla önemli haberlerin değerlendirildiği durumlarda söz konusudur. Başlık hiçbir zaman için sayfadan 12-13 cm'den daha aşağıda kullanılmamalıdır. Başlık gazetenin kıvrıldığı kısma yakın olmamalıdır. Başlığın amacı okuyucunun ilk bakışta gazeteyi tanıtmasıdır ve sayfada hemen göze çarpmayan veya çok aşağıda kullanılmış başlık amacından saptırılmıştır. Başlık, gazetenin grafik düzenini de sağlar. Başlık için kullanılan yazı tipi klişelerde de kullanılmalıdır.

Okuyucu için gazetenin başlığı kullanıldığı diğer günlük markalar kadar önemlidir. Başlığın yazı tipinin veya şeklinin değişmesi okuyucu tarafından bir reaksiyona neden olabilir. Örneğin, "Miami News" gazetesinin, başlığında yer alan palmye ağacının kaldırması (Sebebi Güney Florida'daki palmye ağaçlarının çoğunun bir hastalık sonucu ölmesiydi) okuyucularını çok rahatsız etmiş ve bu konuda hergün alınan binlerce uyarı sonucunda başlıkta tekrar palmye ağacı kullanmıştı.

Bizden bir örnek; Yeni Asır gazetesi, tüm gazetelerin renkleri kırmızı iken bir değişiklik yapmak istemiş, o zamana kadar İzmir'in grup rengi olarak bilinen mavi zemini kullanmıştı. İlk tepkilerin geçmesini beklerken, giderek yoğunlaşan tehditlerle karşılaşmış, bir ay sonra da renk tekrar kırmızıya dönüşmüştür.

6.1.1.6. Yazı Karakteri

Kullanılan yazı karakteri bir gazetenin mizanpajını belirleyen en önemli unsurdur. Haberde, resim altlarında, imzalarda, başlıklarda kullanılan karakterler kesinlikle değiştirilmemelidir. Gazetenin en büyük özelliği, okuyucunun benimsediği karakter tipidir. Bu konuda tutarlılık aşağıda açıklanan konular sayesinde sağlanabilir..

1- Ana karakter olarak sadece bir tek karakter kullanın. Yazı 9 puntodan 10 punto veya satırlar arası mesafe değişebilir ama karakter değiştirilmemelidir.

2- Başlıklar için bir tek karakter kullanın ve değiştirmeyin. Eğer özel bir haberi veya önemli bir makaleyi diğerlerinden ayırmak için başka bir karakter kullanmak isterseniz, bu karakterin ana karakterle uyum sağlamasına dikkat ediniz.

3- İç sayfalardaki özel köşeler için kullanılan başlık veya klişelerde aynı karakter kullanılmalıdır.

4- Sayfalardaki spotlar, indeksler veya tablolarda aynı karakter kullanılmalıdır. Bütün önemli bir ayrıntıdır. Köşe yazıları, makale başlıkları da aynı karakterde olmalıdır.

6.1.1.7. Resim Aıtları ve İmzalar

Detaylara gereken önemi vermek mizanpajda tutarlılık ve düzeni sağlar. Gazetede hemen her sayfada yer alabilen resim altları ve imzaların sabitleştirilmesi düzenli bir mizanpaj için geçerlidir. Her resmin mutlaka alt yazısı olmalıdır. Eğer resim haberi tamamlıyorsa bir veya iki satırlık bilgi yeterlidir. Eğer resim haberden ayrı kullanılıyorsa yeterli bilgiyi veren bir alt yazı şarttır.

Resim altlarında, uzunluk açısından ne zaman haber niteliğine geçtiğini saptayan bir limit konulmalıdır. Eğer bir resim altı 15 veya daha fazla satır ise o zaman bilgiyi haber olarak değerlendirmek daha uygun olacaktır. Eğer resim altı resmin boyuna eşitse, onu haber olarak vermek daha etkili ve göze çarpıcı olur.

Kısa resim altları 2 - 3 satırı geçmeyecekleri için daha kolay kullanılabilirler, ancak bütünlüğün sağlanması açısından bu yazıların aynı karakterde seçilmesine dikkat edilmelidir. 3 sütun veya daha fazla yer kaplayan resimler için, resim altını 2 veya daha fazla ayağa yayma yoluna gidilmelidir. Bu yolla okuma kolaylaştırılır. Ayaklar arasındaki boşluk minimum 2 pika olmalıdır, daha yakın olduğu takdirde okuyucu satır sonuna kadar okuyabilir. Ve sınırlenebilir ..

- Kafa resimleri için şahsın ismi resim altı için yeterlidir. Resim altı, sola blok, ortalanmış veya 2 satır halinde olabilir.
- Bazı resim altları, resmin eni kadar kullanılabilir.
- Kısa resim altlarında aynı satırda kapital ve küçük harfler kullanılabilir.
- Fotoğraftı haberlerde mutlaka resim altı kullanılmalıdır.
- Resimlerin üstte, resim altlarının sayfanın altında kullanılması kötü bir düzen yaratır.
- Uzun resim altlarında kullanılan en yaygın yöntem, bütün bilgiyi özetleyen bir cümleyi daha büyük puntolarla, resim altının üzerinde veya gömerek kullanmaktır.
- Resim altına yerleştirmede gözönüne alınması gereken ilk nokta resme yakınlığı ve resim hakkında yeterli bilgiyi vermesidir. Bunu sağlamak için de resim altının resmin hemen altında (veya sağında .. solunda) yer alması gerekir.
- Aynı haber için birden fazla resim kullanılmışsa, her resim için ayrı bir resim altı yazılmasıdır. Örneğin 8 ayrı resmin kullanıldığı bir haberde resim altlarının ayrı bir blok halinde alt kısımda yer alması hatalı bir yerleştirmedir. Okuyucu resimden uzaklaşmadan resim hakkındaki bilgiyi hemen bulabilmelidir.

6.1.1.8. İmzalar

Bazı okuyucular, imzaların sadece haberi yazan için önemli olduğunu düşünebilir, sayfa sekreterinin görüşü ise farklıdır. İmzalar sayfada grafik düzenin bir parçasıdır. Başlıkla, yazının giriş paragrafı arasında göze güzel görünen bir bölünme sağlar.

6.1.1.9. Klişe Başlık

Klişelerde gazete başlığında kullanılan yazı tipi kullanılmalıdır tabii ki büyüklükleri kullanıldıkları alana göre değişecektir. Klişe çevresinde mutlaka beyaz kısım bırakılmalıdır. Böylece sayfa rahat bir görünüm kazanır ve okunması kolaylaşır. Özetle, klişe yerleştirmede özen gösterilmeli ve aşağıdaki hususlar gözününe alınmalıdır.

1- Kapladığı alan: Büyük klişeler kötü bir görünüm yaratır ve sayfada gereğinden fazla yer kaplar.

2- Sayfa üzerinde yer alan haber, resim, imzalarla sağladığı uyum: Klişeler sayfanın görünüşünü tamamlamalı, ayn bir kısım olarak göze çarpmamalıdır.

3- Mizanpajda yeri: Klişe, gazetenin genel görünüşünü, düzenini nasıl yansıtır? Göze çarpan, akılda kalan, değişik bir klişe nasıl yaratılır?

4- Feksibilite (esneklik): Klişe çoğu zaman gerekli olabilen, büyültme, küçültme veya renkli kullanım gibi değişikliklere nasıl uygulanabilir?

Klişeler en az gazetenin başlığı kadar önemlidir. Okuyucuya haber bulmada, istediği konuyu bulmada kolaylık sağlar.

6.1.1.10. Genel Görüntü

Bir okuyucuya gazetesinin dış görünüşü sorulduğu zaman kolaylıkla kullanılan renkler, fotoğraf boyları, başlıkları tarif edebilir. Bütün bunlar bir gazeteyi diğerlerinden ayıran fiziki özellikleridir. Mizanpaj, sayfada sürekli aynı düzeni yaratmak demek değildir. Gazeteler, açıkladığımız temel unsurları değiştirmeden hergün değişik bir sayfa düzeni kullanabilirler.

6.1.1.11. Guruplandırma

Benzer konulardaki haberlerin yakın kullanımı, güzel bir mizanpaj için birçok imkanlar sağlar. Aynı zamanda okuyucu için kolaylık sağlar ve onun daha az zamanını alır.

6.1.1.12. Planlama

Sayfanın içeriği oluştuktan sonra, en önemli nokta haberleri okuyucuya en güzel, en dikkat çekici bir biçimde sunmaktır. Strateji genelde bir sonuca varmak için yapılan plan veya kullanılan teknik şeklinde tanımlanır. Burada önemli olan kelime PLAN' dır. Bu kısımda plan konusunu işleyeceğiz. Açıklanan stratejilerin hepsinin bir amacı vardır.

6.1.1.13. Mizanpaj Biçimleri

UZUN YAZI VE YATAY MİZANPAJ

Burada dikkat edilecek husus uzun yazılarda, yazıyı mümkün olduğu kadar fazla sayıda sütuna yaymaktır. Böylece, göze daha kısa ve kolay okunabilir görünür.

UZUN YAZI VE DİKEY MİZANPAJ

Uzun yazıyı daha kısa göstermek için geniş sütun kullanılabilir. Uzun ve dar sütun kullanıldığı takdirde, yazı okuyucunun gözüne çok uzun görünecektir. Okumayı caydırıcı nitelik kazanacaktır.

UZUN YAZI VE ALT BAŞLIK VEYA SPOTLAR:

Sayfa sekreteri sayfada düzen ve dengeyi sağlamakla sorumludur. Sadece yazı ile doldurulmuş kısımlar okuyucuyu sıkır. Bu yoğunluktan kurtulabilmek için birkaç yöntem vardır.

6.1.1.14. Spotlar

İyi bir haberde mutlaka spot kullanılır. Sayfa sekreteri yazının içinde aldığı bu kısmı çeşitli şekillerde yerleştirebilir.

Tek sayıda sütunlardan oluşan haberlerde spot başlığın altında ve tam ortada kullanılabilir.

Spot başlığın üzerinde, sağda, ortada veya solda da kullanılabilir.

Spot yazının kenarında da kullanılabilir ancak birinci sayfa ve haber sayfaları için kullanışlı değildir.

Tüm sayfayı kaplayan, çok uzun yazılarda spotların kullanılışları yazı aralarına serpiştirilebilir.

Yazının altında kullanılan spot, kenarlarda en azından 6 pikalık boşluk bırakılmalıdır.

Spot kafa resmi ile bütünlük sağlayabilecek şekilde kullanılabilir.

Aynı şekil, resim ve spot bütünlüğü. başlığın üzerinde kullanılabilir.

6.1.1.15. Grafik Kullanımı

Fotoğrafların kullanılmayacağı haberler grafikle daha dikkat çekici bir hale getirilebilir.

Yazıyla ilgili bir grafik, ufak bir çizim en az bir fotoğraf kadar etkili olabilir. Haritalar, tablolar, grafikler hem okuyucunun ilgisini çeker, hem de sayfada yazı yoğunluğunu azaltır. Yalnız burada dikkat edilecek husus grafiklerin amaçlı kullanılmasıdır. Her sayfada yer alan resim, grafik, tablo vs. okuyucuyu yorar, bir düzensizlik yaratabilir.

6.1.1.16. Başlıkların Yerleştirilmesi

Günümüzde başlıklar birçok değişik şekilde kullanılmaktadır. Başlığın mutlaka yazının üzerinde yer alması gerekmez. Başlığı üstte ve boydan boya kullanmak en yaygın yöntemlerden biri olduğu halde, sayfayı daha gösterişli yapan başka yöntemler de vardır.

Kenara yerleştirilen başlıklar: Bu tip bir yerleştirme sayfadaki monoton yataylığa bir hareket getirir. Sayfa sekreteri kenarda aynı boyda veya merdiven şeklinde derin başlıklar da kullanabilir.

"DUTCH WRAP" -Başlık 2- 3 sütunluk bir haberde ilk sütunun Uzerine yerleştirilir. Yazıların karışmaması için bu tip başlıkların sayfanın ortasında kullanılmaması gerekir.

U Şeklinde Wrap: Başlık 2- 3 sütunluk bir genişlikte ortaya yerleştirilir. Baştaki ve sondaki sütun başlık hizasından başlar. Altta ve Üstte kullanılan çizgiler başlığın kaplamadığı sütunların diğer haberlerle karışmasını önlemek içindir.

Üst Başlık- Ana başlığı tamamlayan satırdır. Genellikle 1 -2 kelime olarak kullanılır. Sayfada beyaz kısmın iyi gösterilmesini sağlar. Bu tip başlığı sayfanın ya en üstünde ya da en altında kullanmak yararlı olur.

Gömme Başlık- Haberi en iyi şekilde özetleyen 1- 2 kelime daha koyu ve büyük kullanılır. Onu takip eden satırının eni ise bu kelimedenden daha fazla değildir.

Mizanpajda bu genellemeler dışında sürekli bir araştırma, yeniyi daha güzeli bulma imkanı vardır. Fonksiyonel ve düzeni sağladığı sürece her yeni yöntem denemeye değerdir.

6.1.1.17. Boşlukların ve Beyazlığın Etkili Kullanımı

Dünya kadar magazin mizanpajında yer alan boşluklar günümüzde gazeteler tarafından da benimsenmiş ve okumayı kolaylaştırdığı sonucuna varılmıştır. Bu sayede sayfadaki alan açılır ve okuyucuya bir rahatlık verir. Gazeteler, boşlukları magazinler kadar değerlendiremese de birkaç şekilde kullanabilirler.

Sayfa sekreterleri boşlukları 2 kısımda toplarlar.

- 1) Günlük kullanım,
- 2) Özel kullanım.

Günlük kullanımda boşluğun sayfanın nerelerinde bir sabit gibi kullanacağı kararlaştırılır. Aşağıdaki kısımlar boşluk kullanımında büyük önem taşır.

- Başlığın içinde ve çevresinde,
- Başlık ve sayfa arasında,
- Başlık satırları arasında,
- İmza ve giriş paragrafı arasında,
- Paragraflar arasında

Boşlukla Çerçeveleme

Boşluklar mizanpajda çok önemlidir. Okuyucuya yön verir, haberi daha belirgin yapar. Boşlukla çevrelenmiş bir haber, resim veya grafik sayfada ilk dikkati çeken kısımlardan biridir. Bırakılan boşluk kenarlarda eşit olabilir veya olmayabilir. Boşluklar, simetrik ve simetrik olmayan iki şekilde de kullanılabilir

Boşlukla bloklama

Boşluk bırakmak suretiyle haber veya resmi sayfada sağa - sola, yukarı - aşağıya çekmek mümkündür.

Bloklama sayfanın üstünden altına kadar devam eden uzun yazılarda etkili bir kullanımdır.

Boşluk kullanılmayan sayfalar kötü bir görünüm yaratır ancak abartmalı bir kullanım daha kötü sonuçlar doğurabilir. Boşluklar sayfanın içinden çok dışında, kenarlarda kullanılmalıdır. Fotoğraflar, haberler veya başlıklar arasında çok fazla boşluk kullanmaktan kaçınılmalıdır.

6.1.1.18. Paket Haberler

Günümüzde paket haberler iyi ve düzenli bir mizanpajı gerektirir. Paket haberler sayesinde okuyucu konuyu daha iyi inceleme imkanına sahiptir. Bu konuda 2 strateji uygulanabilir. Belirli konularda (örneğin, magazin, iş dünyası, v.s.) ve tek haber ve resim veya 2 ilgili haberlerde. üçüncü bir yöntem ise tam sayfa paket haberler düzenlemektir.

Belirli bir konuyu paketleme

Bu kategoride sayfa sekreteri, belirli bir konuyu işler. Genellikle gazeteler spor, magazin gibi haberleri aynı köşelerde değerlendirir. Son zamanlarda gazeteler, özel konulan içeren ayrı ekler çıkarmaya başlamışlardır. Konulan iyi değerlendirmek, düzenli bir haber akışını sağlamak için yazı işleri ve ilan servisi koordineli olarak çalışmalıdır.

Tek Haber veya Resimlerde Paketleme

Bugünün okuyucusu gazetesinden gözle görünür bir organizasyon bekler. İlgili haber ve resimlerin beraber kullanılması bu organizasyonu sağlar. Paket haberler konuya ve sayfadaki yere göre 2 sütundan, tüm sayfalık bir alana kadar yer kaplayabilirler. "Paket" dendiği zaman konu benzerliğini gösteren çizgi veya çerçevelerin kullanımı söz konusudur. Bu çizgilerin veya sınırların yerleştirilmesi aşağıdaki örneklerde olduğu gibi değişebilir.

A) Üst 1 Alt paket,

B) Kenar Paket,

C) Üç taraftan sınırlı Kapalı Paket,

Çerçeve içine alınmış haber veya kesimlerdir. Bu tip bir mizanpaj 30 inch'i geçmeyen haberler için tavsiye edilir. Çerçeve, uzun bir haberi daha da uzun gösterir. Böyle haberleri sınırlandırmamakla daha kısa görüntülenmeleri sağlanabilir. Çerçeve okuyucunun dikkatini çerçeve içindeki habere çeker,

- Üstteki şeklin bir kenar açık çerçeve ile değerlendirilmesi. Fotoğraf çerçevenin dışına kaydırılmış,
- Çerçveden taşan bir başlık,
- Yazı ile çevrelenen fotoğraf.

Eğer 2'den fazla haber paketi kullanılacaksa, sayfa sekreteri tüm sayfa mizanpajını göz önüne almalıdır.

Mizanpajda yatay ve dikey kontrastlar kullanılmalıdır. En önemlisi, bir sayfada birkaç haber paketi kullanılmamaya özen gösterilmelidir. Eğer mutlaka kullanılacaksa, sadece bir tanesi öncelikle göze çarpmalıdır.

6.1.1.18. İç Sayfalar

Bu gün, Amerikan gazetelerinde iç sayfalar yeni bir statü kazanmış bu iç sayfalarda büyük resimler kullanılmakta, haber ve resim gruplandırılmasına ve ilanlara daha özen gösterilmektedir. Birinci sayfa bir sunuştur, iç sayfalar ise okuyucunun dikkatini devam ettirebilmelidir. Artık gazeteler iç sayfaları mümkün olduğu kadar ilanlardan arındırıp haber değerlendirilmesine gitmektedirler.

İç Sayfa Düzeni

İç sayfalarda sayfa sekreteri 2 hususu göz önüne almalıdır.

- 1) Haber içeriği,
- 2) İlanların yerleştirilmesi.

Haber içeriği sayfanın mizanpajıyla yakından ilgilidir. Hiçbir zaman için bir devam sayfasıyla, özel bir konumla işlenen iç sayfa aynı görünüşte olamaz. İç sayfada tek ve merkez alınacak bir alanın etrafında çalışılmalıdır. Bu merkez, haber, büyük bir resim veya bir paket haber olabilir. İç sayfalarda da kapak sayfalarda uygulanan mizanpaj geçerlidir. Kaç haberin gireceği, resimlerin dağılımı dikkatlice incelenmeli ve plan yapılmalıdır. Burada değişen tek nokta, sayfada yer alacak ilanın (ilanların) sayfa düzenini bozmamasıdır. İç sayfalarda içerik haber veya ilan olabilir. % 90 oranında ilanı olan bir sayfada haber yerleştirme ikinci plana düşer. İç sayfalarda ilan ve habere yan yana yer vermek tavsiye edilen bir yöntemdir. Sayfa isteğe göre yatay veya dikey olarak ikiye bölünebilir. Sayfanın üzerinde ilan yer alacaksa (dikey bölmede) sayfa sekreterinin ilanı önceden görmesinde fayda vardır. Kullanılacak resim ve grafiklerin ilanla karışmaması gerekir.

İç Sayfa Düzeninde Değişik Alternatifler

Yazı işleri, haberlerin okunmasını; ilan servisi ise ilanlarının göze çarpmasını ister. İki kısımda uyum sağlama, ilanlar blok yerleştirilmedikçe gerçekleşemez. Haber yerleştirmede kullanılan belli başlı yöntemler:

- 1) Ters L şeklinde mizanpaj: İlan sayfanın büyük bir kısmını kapladığı halde, 2 haber yatayolarak değerlendirilebilir.
- 2) Dikey ve yatay bloklama: İlanların kapladığı alana göre, sayfa sekreteri haberleri yatay veya dikey olarak yerleştirir.

Mizanpajda yeni arayışlar sayfa düzeninde sütun sayısını değiştirmek gibi bir takım yeni uygulamalar getirmiştir. 1970' lerde gazetecilik maliyetlerinin artışı yöneticileri

ekonomik yöntemle bulmaya zorladı. Bunlardan bir tanesi de sayfa enini daraltmaktı. Birçok gazeteler 8 sütundan 6 sütuna düştüler.

Amaç maliyetleri kısmak olduğu halde, bu yolla gazeteler yeni düzenlemeler geliştirdi ve bu değişiklikten en iyi şekilde faydalandı. Bu değişiklikler kapak sayfalarda sorun yaratmadığı halde, iç sayfalarda ilan yerini azalttığı için bazı sorunlar yarattı. Özellikle reklam şirketleri, gazetelerden ilanlar için bir standardizasyona gidilmesini talep ettiler. Birçok gazete kapak sayfalarda sadece 6 sütunluk bir mizanpaja zorlandı.

Bugün iç sayfalarda en çok kullanılan sütun sayısı 6 ve 8' dir. 4 ve 9 sütunluk iç sayfalar pek az gazete tarafından basılmaktadır.

Türk basını bugün ilan müşterilerinin istekleri doğrultusunda, 9 sütun çalışmaktadır.

6 SÜTUNDA MİZANPAJ

Geniş sütun okumayı kolaylaştırır. Gözü daha az yorar ve daha özenli bir mizanpaj yapılabilir. 6 sütunda özellikle sayfanın üst kısmında başlıkların bir araya toplanması önlenir. Aynı zamanda ilanlarda daha geniş ve daha göze çarpıcıdır.

8 SÜTUNDA MİZANPAJ

8 sÜtun kapak sayfalar için olmasa bile, hala iç sayfalarda kullanılmaktadır. Bazı gazeteler 8 sütunda okuyucunun haber akışını daha rahat okuyabildiğini savunmaktadır. İç sayfalarda dikkat edilecek husus; başlıkların sürekli yan yana gelmesini önlemek, başlık kalabalığını ortadan kaldırmaktır.

4 SÜTUNDA MİZANPAJ

DÜzenli ve kolay okunabilir bir uygulama olmasına rağmen iç sayfalar için pratik değildir. 4 sütunluk bir sayfadaki alanları açma imkanı azdır. Eğer tek haber ve ona ait resimler, çizimler kullanılacaksa 4 sütun uygun bir yöntemdir. Kısa haberler için tavsiye edilmez.

9 SÜTUNDA MİZANPAJ

Bugün Amerika'da çok az gazete 9 sütun kullanmaktadır. Dar sütunlarda birçok haber değerlendirilir. Ancak darlık nedeniyle kelime bölünmeleri (heceleme) sorun olmaktadır. Bu sorunu tüm Türk basını da yaşamaktadır.

6.1.1.19. İlan Dizaynı

Her ilanın hazırlanış şekli sayfada mizanpaj ve uyum açısından önemlidir. Çok kalın çerçevesiz ilanlar en kötü örneklerdir. Bu tip ilanlar gözü rahatsız eder ve sayfada uyumsuzluk yaratır. Gazetelerin bu konuda müşteriyi eğitmeleri temiz ve sade ilanların mesajı daha iyi ilettiklerini vurgulamaları gerekir. İlanlar ve düzenlemeler detaylı bir konudur. Özetlemek gerekirse, sayfada ilanların blok yerleştirilmesi, kalın çerçevesiz olmaması, koyu zemin üzerine açık yazı kullanılmaması düzen ve uyum için mutlaka gereklidir. İlan, sayfa düzeninin bir parçası olarak düşünölmelidir..

İç sayfaları sadece ilanların yığıldığı sayfalar olarak düşünmemek gerekir.

6.1.1.20. İlan Mizanpajında Stratejiler

- 1- Kuyu yerleştirme,
- 2- Düz merdiven,
- 3- Ters merdiven,
- 4- Yatay bloklama,
- 5- Dikey bloklama,
- 6- Düz "L"
- 7- Ters "L"

6.1.1.21. Seksiyonlar

Bu sayfalar konularına göre isimlendirilir. (Örneğin, magazin- finansman- spor) mizanpaj birinci sayfaya benzer. Sabit klişeler bu sayfaları gazeteyle bütünleştiren unsurlardır. Genellikle birinci sayfadan daha az haber yer alır. Gazeteden ayrı bir parça olduğu halde, gazetenin genel karakterini taşır.

6.1.1.22. Olay Sayfası

Sayfa sekreterleri için çok seçenekli sayfalardır. Her türlü mizanpaj denenebilir. Bu sayfalar daha çok magazin sayfaları görünümündedir.

6.1.2. Bilgisayarlı Tasarım Dönemi Gazelerde Fotoğrafa Bakış

YarKent, gazetede etkinliği artan fotoğraf ve fotoğrafçıyı tanımlarken onun yaptığı işin her santimetrekaresinin kalıcı bir sanat eseri olmasına yönelik çalışması, deklanşöre her başışında bu kaygıyı hissetmesi gerektiğini bunun hem kendi kariyerine hem de gazetesinin sayfasına değer katacağını söylüyor.

“Sanat doğayı taklit etmez, doğanın kopyasıyla uğraşmaz. Bir eseri sanat yapan onun, doğaya katkısı, getirdiği artı değerdir.

Ancak fotoğrafın icadından sonra resim sanatı olabilmıştır. Fotoğrafçılar ressamların el becerilerini, doğal yeteneklerini aşan bir teknikle doğayı kopyalamışlardır. Aslında yaptıkları iyi bir mobilya ustasının yaptığı harikulade sandalye işçiliğinin ötesine geçememiş, ancak birer zanaatkar olarak var olabilmişlerdir.

Fotoğrafın bu usta işi kopyacılığı, sürrealistlerle birlikte, fütürist, kübist ve daha bir çok sanat akımını ya yaratmış ya da yeniden yapılandırmıştır. Böylece; yaratıcı, üretken, doğaya artı değer getiren sanatçılar doğmuştur.

Fotoğrafın kopyacılığı bir süre sonra fotoğrafçıları da rahatsız etmiş, sanatçı kişiliği, formasyonu olan fotoğrafçılar da fotoğrafçılığı sanat haline getirmişlerdir.

Fotoğrafın sanat olup olmama tartışması, 'eğer vizörün arkasındaki göz sanatçıya aitse, onun yaptığı da sanattır' formülüyle noktalanabilir.

Kaldı ki artık günümüz sanatçısının sanatını yapmak için doğuştan getirdiği el becerisi gibi yeteneklere ihtiyacı yoktur. New York'lu bazı sanatçıların tasarımlarını parasını

vererek bir ressama çizdirmeleri, bu tasarımı değersiz kılmamış, tersine bir çoğu değerli sanat yapıtları olarak kabul edilmişlerdir.”

Foto-Haber veya Resim Sayfaları

Yarkent gazetelerin yeni tasarım trendinde okuyucunun fotoğrafa daha fazla alıştırdığını ve bu talebin dengeli bir biçimde doyurulması gerektiğini belirtiyor.

“Okuyucu bugün daha çok görsel malzeme istemektedir. Sonuçta sayfalarda resimlere ağırlık verilmeye başlanmıştır. Değişik boydaki fotoğraflar yatay veya dikey olarak yerleştirilir, yazıya çok az yer verilir, başlıklar resimleri, fotoğrafları belirginleştirmek için kullanılır. (Resim aralarından çok, sayfanın dışında yer verilmelidir.)

İç sayfalarda değişik mizanpajlar uygulanabilir. Okuyucu ilk sayfadaki özen ve düzeni, iç sayfalarda da bulmalıdır. Önemli olan okuyucuya her sayfada kolay okunabilirlik sağlamak ve onun dikkatini dağıtmamaktır. İç sayfalarda ilan, haber ve fotoğraf düzeni sayfa sekreterine birçok değişik seçenek sağlar. “Başarılı bir sekreter, yazı işlerini, okuyucuyu ve ilan verenleri memnun edebilen kişidir.”

Unutulmamalıdır ki, gazeteyi sattıran ve değerli kılan bilgidir, kelimelerdir. Bunu ne bilgisayarlar, ne parlak renkler, ne güzel mizanpaj, ne süslü grafikler değiştirebilir. Teknoloji bir araçtır. Bilgiyi zamanında, net okunabilir sunmak esastır. Makinelerin çalışması, gazetenin yüksek teknolojiyle hazırlanıyor olması bir gelişmedir. Ancak, teknolojinin insan faktörü olmadan düşünülmesi de bir gaflettir.”

7. BÖLÜM

DÖNÜŞÜMÜN BASIN ÜZERİNDEKİ ETKİSİ VE

“+1T” NİN SONUÇLARI

7.1. Sonuç

Baskı için hazırlanmış sayfaların tıpkı basımları, faksimile kullanılarak uydu ya da yer hatları aracılığıyla ülkenin çeşitli yerlerine gönderilebilmekte ve gazeteden aynı anda birden çok yerde basılması sağlanabilmektedir. Bu büyük teknolojik değişimler gazetenin hazırlanmasından basılmasına kadar geçen birçok aşamada eskiden insanların yaptığı çok sayıda işi ortadan kaldırmıştır.

Özellikle İngiltere ve Almanya’da işçi sendikaları bu ülkelerdeki gazetelerin bilgisayarlı döneme geçişlerinin yavaş sürmesi üzerinde etkili oldu.

Özellikle İngiltere’de güçlü örgütsel yapıya sahip olan, gazetelerin pikaj, montaj, kamera ve kalıp bölümlerinde çalışan binlerce işçi sanayi devrimini gerçekleştiren bir ülkenin işçileri olarak güçlü bir sendikal geleneğe sahiptiler. Oysa bilgisayarlı üretim süreci, bu

sayılan alanlardaki çalışanların sayılarının oldukça azalmasını hatta tamamen ortadan kaldırılması sonucunu doğuracaktı.

Cafer Yarkent, bu dönemde Hürriyet Gazetesindeki uygulamayı şöyle anlatıyor:

“Hürriyet gazetesi Frankfurt baskısı için, Cağaloğlu Merkez binasında üretilen matrisleri kullanıyordu. İşi sadece bu olan Niyazi Dalyan isminde bir çalışan vardı. Bu arkadaşın ömrü neredeyse uçakta geçirdi. “Matris” dediğimiz sayfa malzemesi hazırlandığında, gazetenin bu işle ilgili aracı ve taşıyıcı elemanı ile birlikte hızla havaalanına doğru yola çıkar ve uçağın kapısında bekleyen Dalyancı’ya filmler teslim edilirdi. Uçak Frankfurt’a iner inmez kapıdan ilk çıkan Niyazi Abi olur, yine orada kendisini bekleyen araca binerek filmleri matbaaya yetiştirirdi. Böylece ertesi sabah Türkiye’de satışa çıkan Hürriyet Gazetesi Almanya’da da aynı anda satışa çıkar ve Almanya’nın çeşitli bölgelerine dağıtılırdı.”

7.2. Dönüşümün Basın Üzerindeki Etkisi

Aşağıdaki resimde 1990 yılının Şubat ayında henüz bilgisayarlı tasarıma geçmemiş olan Londra'da basılan The Independent gazetesi ile Bilgisayarlı Tasarıma geçmiş olan Amerika'da basılan USA TODAY'ın birinci sayfaları görülüyor.

Aşağıdaki resimde The Independent'in 1987 baskısı ile Bilgisayarlı Tasarıma geçtikten sonra basılan Şubat 2004 tarihli sayısı yanyana yer alıyor.

The Independent'in 3 Şubat 1987 tarihli henüz 'Bilgisayarlı Tasarım'a geçmemiş baskısı.

The Independent'in 'Bilgisayarlı Tasarım'a geçtikten sonra, 1 Şubat 2004 tarihli baskısı.

7.3. Gazete Tasarımında Bu Gün

İlhan Türkeli; 22.07.1989 tarihli, rapor nitelikli iç yazışmasında ilk Atex Bilgisayarlarının Hürriyet Gazetesine gelişinden dört yıl sonra gazetenin üretiminde kullanılan her türlü materyalin şu veya bu aşamada bilgisayara girdiğini söyleyebildiklerini belirtiyor, Ankara'dan Frankfurt'a kadar uzanan haberleşme ağı ve her geçen gün sayıları artan portatif terminallerle, bilgisayarlaşma sürecinin ilk aşamasını gerçekleştirdiklerini ifade ediyor ve soruyordu;

"Peki geriye kalan aşamalar nelerdir? Basında bilgisayarlaşma nereye kadar devam edecektir?"

Sorusuna, henüz katıldığı Kodak firmasına ait Boston Teknoloji Merkezi tarafından hazırlanmış, Atex kullanıcıları toplantısında gösterilen beş dakikalık kurgu filmin özetini aktararak yanıtlıyordu;

"Sayfa sorumlusu ve yardımcısı, üzerinde sadece büyük ve renkli bir bilgisayar ekranı olan masada otururlar, kulaklarında ise minik bir kulaklık ve mikrofon aparatı takılıdır. Ekranda hazırlamakta oldukları sayfa açıktır. Sayfa ile ilgili komutları vermek için klavye yerine bir özel kalem kullanırlar, editör kalemi masa üzerinde gezdirerek

ekrandaki komutların herhangi birini seçebilir. Örneğin yerine yerleştirilmiş bir yazıyı büyülterek açıp okuyabilir ve düzeltmeler yapabilir, fotoğrafları renkli olarak menüden seçip yerine yerleştirebilir. Birden ekranın üst köşesindeki telefon işareti yanıp sönmeye başlar, editör yine elindeki özel kalemle telefon işaretini seçer ve kendisini telefonla arayan kişiyle görüşmeye başlar. Arayan muhabirdir ve çok önemli bir olayı bildirmektedir; editör olayın fotoğrafı olup olmadığını sorarken renkli fotoğraf ekranda belirmiştir bile, editör muhabirden haberin metnini yollamasını ister fakat muhabir yazmaya vakti olmadığını ve sözlü olarak rapor etmek istediğini bildirir. Bunun üzerine editör bilgisayara yeni bir komut verir ve muhabirin telefona okuduğu haber anında ekranda yazılı olarak belirtmeye başlar. Bir iki dakika içinde haber alınmış, düzeltilmiş ve sayfaya yerleşmiştir. Editör yardımcısı ile sayfanın tümünü tekrar gözden geçirdikten sonra direk olarak baskıya girmesi için gerekli komutu verir ve sayfasını yollar. Son sayfayı da yolladıklarını ve birer kahveyi hakkettiklerini söylerken ofis-boy içeriye girer ve gazetenin temiz bir kopyasını bırakır.

Film kurgu olmasına kurgu, ancak özenle ve önümüzdeki yakın geleceğin teknolojik imkanları düşünülerek hazırlanmış olduğu için insan etkileniyor ve bir an kendini IFRA'da zannedip tamam bu sistemi alalım diye içinden geçiriyor.

Böyle bir sistemin ne kadar sürede gerçek hayatta yerini alacağını söylemek zor, ancak, yüksek teknolojinin yapıyı ne yönde etkileyeceği açıkça görülmektedir. Dizgi, pikaj, montaj ve kroma gibi klasik baskı öncesi servislerin tümü ortadan kalkmıştır, bu servislerin görevlerinin tümünü bilgisayar devralmıştır. Bir sayfa sekreteri fotoğrafını kadrajlayıp kameraya yollayınca kadar, ekranda gördüğü fotoğrafı bir iki tuş darbesi ile kadrajlayıp yerine oturtabilirse eğer, bu durumdan şikayet edeceğini düşünemeyiz? 1989' İlhan Türkeli'nin özetlediği bu kurgu filmde gösterilenler bu gün büyük ölçüde gerçekleşmiş durumdadır.

8. BÖLÜM SONUÇ VE ÖZET

8.1. Özet

Bu çalışma esas itibariyle matbaanın icadı ile başlayan basılı gazetecilik serüveninin, yoğun olarak 1980-2000 yılları arasında yaşanan ‘Bilgisayarlı Tasarıma’ geçiş sürecinde ‘Gazete Tasarımı’ nı nasıl etkilediğini araştırıyor.

Gazetelerin ‘Bilgisayarlı Tasarıma Geçişleri’ basın sektöründe devrim niteliğinde bir dönüşümdür. Bu dönüşümü dünyanın pek çok yerinde pek çok gazete senkronik olarak yaşamıştır. Geline noktada durum yazı işleri çalışanlarının masalarının üzerine birer bilgisayar konulmasından ibaret değildir. Bilgisayarlı Tasarıma geçiş, gazetelecilerin haber kaynağından aldıkları haberi ve fotoğrafı merkeze geçme şeklini, haberin editöre gelişini, haberin sayfalardaki yerini almasını, fotoğraf ve görsellerin yerleşimini, sayfanın tasarımını, sayfanın filme, montaja, kalıba, baskıya gönderilişini, kalıbın yurtiçi ve yurtdışındaki diğer matbaalara gönderilmesini baştan aşağı değiştirmiştir. Bu değişimi yaparken bunu uygulayan gazetecinin formatını, iş yapış ve yaşam biçiminde de önemli değişime sebep olmuştur.

Çalışmanın başlığında ismi geçen Cafer YARKENT elbette yakın ekibi ile Türkiye’de bu değişimin startını veren ve yöneticiliğini yapan kişidir. Yakın tarihte gerçekleşmesi nedeniyle süreci yaşayanların ne mutlu ki çoğu sağdır. Onların gerek görülenleri ve ulaşılabilenleri ile görüşülmüş, deneyimlerine başvurularak bunlar kayda geçirilmiştir. Ancak sürecin en önemli aktörü olan Cafer YARKENT’in bilgi belge ve deneyimleri çalışmanın ana eksenine oturtulmuştur.

8.2. Çalışmanın Literatüre Katkısı

Türkiye’de Gazetelerin Bilgisayarlı tasarıma geçişleri 1983’te başladı ve esas itibariyle 2000’li yılların başında tamamlandı. Tamamlanan olgu şuydu.

- Haber Kaynağından haberi ve fotoğrafı alan muhabirin bu dökümanları gazetenin yazı işlerine online olarak geçmesi,
- Gazetenin bu bilgileri tamamen bilgisayar ortamında hazırlanan gazeteye yerleştirerek tasarımı bilgisayar üzerinde tamamlaması,
- Tasarımı tamamlanan sayfanın kamera ya da montaj kademeleri olmadan doğrudan baskı makinesine kalıba gönderilmesi ve basılması,

- Yine tasarımı tamamlanan sayfanın yurt içi ya da yurt dışında bulunan matbaalara online olarak gönderilerek doğrudan ya da o merkezlerde bilgisayar ortamında müdahale ile baskısının sağlanması.

şimdi bir çok yerel gazete de dahil olmak üzere neredeyse btm gazeteler hazırlık tasarım ve baskı işleyişini üstte tanımlanan başlıklara uygun biçimde yapar hale geldiler. 1983 yılında Yeni Asır gazetesi ile başlayan bu geçiş Cafer Yarkent ve ekibinin önderliğinde 2000 yılına gelindiğinde neredeyse btm gazetelerde tamamlanmıştı. Dünyada da geçiş hemen hemen bu dönemlerde sağlandı. Bu yaklaşık 20 yıllık süreç hem dünya hem de Türkiye'nin yayıncılık tarihi açısından çok önemli bir devrimin gerçekleştiği bir dönem.

İşte, derli toplu basılı bir envanteri bulunmayan bu dönemi, dönemin önemli aktörleri ile görüşüp konuşarak, onlardan belge ve dökümanlar alarak yazılı kayıt altına almaya çalıştık. Kuşkusuz daha fazla tanıkla görüşüp daha detaylı veriler toplanabilir ve çalışma daha da zenginleştirilebilir. Ama bu haliyle de bilgi, belge ve tanıklar zamanın acımasız gtc çarkları arasında yitip gitmeden olabildiğince kayıt altına alınmış oldu.

8.3. Çalışmanın Kısıtları

Çalışmada tüm tanıklara ulaşılamadı. Bazı dökümanlar bulunmasına rağmen teknik detaylarına girilemedi. Örneğin geçiş dönemimin başlarında kullanılan Hastech model sayfa tasarım cihazının tüm eğitim dökümanları elde edildi. Aynı şekilde şimdi artık neredeyse tarih olan Atex text edit cihazının eğitim dökümanları elde olmasına rağmen çalışmanın optimal boyutu açısından bu eğitim detaylarına girilmedi. Bunlar ancak bu alanda daha zelleştirilmif başka çalışmaların konuları olabilir.

Yine çalışmanın optimal boyutu hesaplanarak Bilgisayarlı tasarıma geçiş döneminin her kesimden tanıklarına ulaşılmadı. Örneğin bir pikajr ile konuşulmadı. Ya da bir renkayırım operatörü ile konuşulmadı. Ya da dönüş sürecini yaşayan bir gazete patronu ile doğrudan görüşme yapılmadı. Ama onların bu heyecanı nasıl yaşadıkları yer yer satır aralarında diğer tanıklarla yapılan görüşme ve alıntılarda belirtildi.

Süreci yöneten, Yeni Asır, Sabah, Hürriyet ve Star gazetelerinde başarıyla tamamlayan Yarkent, olayın temel kişisi olması nedeniyle kendisiyle yapılan nehir söyleşilerde, daha önceden hazırladığı rapor, makale, sunum, eğitim dökümanı gibi malzemelerle çalışmaya adını verdi ve dominant karakter olarak yer aldı.

8.4. Geleceğe Yönelik alışma Alanları

Türkiye'de ve Dünyada İnternet, İpad ve Mobil Gazetelerde Sayfa Tasarımının Gelişimi.

KISALTMALAR LİSTESİ

CTP:	Computer To Plate
CTF:	Copruter To Film
LASER:	Light Activation by Stimmulated Emission of Radiations
MAC:	Machintosh
PC:	Personal Computer (yaygın kullanılan anlamı dışında MAC'leride kapsar.
SOGAT:	Society of Graphical and Allied Trades
TUC:	İngiltere İşçi Sendikaları Konfederasyonu

KAYNAKÇA

- Anabritannica. Cilt 9. Sayfa 322. Gazette
AnaBritannica, Cilt1, Sayfa 60 'Acta'
Cafer Yarkent Arşivi
Cafer Yarkent Arşivi, Akademi İstanbul, Yazı işleri, Mizanpaj Eğitim Dökümanı
Cafer Yarkent Arşivi, Makale, Gazeteler Ne Olacak, Frankfurt, 2000
Cafer Yarkent Arşivi, Makale, Rupert Murdoc ve Wapping Savaşı
Ebuzziya Tevfik : Salname-i Hadika. İstanbul 1890. S.59
Erdal Dağtaş:Türkiye'de Magazin Basını, Ütopya Yayıncılık S.5
Gazete Tasarım Günleri "+1T Nedir" buton2 Kasım 2012, <http://www.artilt.com>
Kabacalı A: Başlangıcından Günümüze Türkiye'de Matbaa Basın ve Yayın, Arka KapakYazısı
Nesimi Yazıcı. Vakayi-i Mısriye Üzerine Birkaç Söz S.269
Nesimi Yazıcı. Vakayi-i Mısriye Üzerine Birkaç Söz S.270
Nesimi Yazıcı Takvim-i Vekayi, "Belgeler", Gazi Üniversitesi Yayını, Ankara, 1983
OBA Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi "Osmanlı Dünyasında Yerel ve Yabancı Basın Bülteni"
Relation aller Fürnemmen und gedenckwürdigen Historien (Collection of all Distinguished and Commemorable News)
Selim Nüzhet Gerçek. Türk Gazeteciliği. İstanbul 1931. S.6
Timeline of History. DK Publishing. 2011. ISBN 978-0-7566-8681-9
Türk Ansiklopedisi. Cilt 5, S.340

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ADI VE SOYADI : İlyas Bülent ÇELİK
DOĞUM YERİ VE TARİHİ : Samsun 1959
MEDENİ HALİ : Evli
E-MAIL : bulent@atiktuk.com
ADRES (EV) : Sazlıdere Cad. No:14 F Blok 20
ADRES (İŞ) : Seyrantepe Mah. Nato Cad. Çınarlı Sk.
14/2
Kağıthane/İst.
TELEFON :
(EV/CEP) 0216 413 27 33 / 0542 736 89 72
(İŞ) 0212 291 93 20

EĞİTİM DURUMU

2012 – 2013 Arel Üniv. SB Enst. Grafik AnaDalıYL.
1980 – 1986 İ.Ü. Fen Fak. Biyoloji, Genetik Kuru
1973 – 1979 Samsun Devrim lisesi
1966 – 1972 Samsun Cumhuriyet İlkokulu

YABANCI DİL

İngilizce, Okuma -Yazma. Arapça, Az Konuşma

İŞ TECRÜBESİ

2010-2013 Kendi Yazılım Şirketinde Yönetici
2002-2010 Vatan Gazetesinde Karikatürist-İlüstratör / Emekli / Sürekli Sarı Basın Kartı
2000-2002 Dünya Gazetesinde Karikatürist
1999-2000 Star Gazetesinde Karikatürist-İlüstratör
1989-1999 Hürriyet Gazetesinde Karikatürist-İlüstratör
1987-1989 Tempo Dergisinde Karikatürist
1984-1987 Hürriyet Gazetesi Çarşaf Mizah Dergisinde Karikatürist